

VERGİ POLİTİKALARINDA GÜNCEL YAKLAŞIMLAR:

DİJİTALLEŞME, ENFLASYON
VE VERGİ VERİMLİLİĞİ

EDİTÖRLER:

Doç. Dr. İclal Ünivar

Prof. Dr. Bülent Darıcı

BİDGE Yayınları

**Vergi Politikalarında Güncel Yaklaşımlar: Dijitalleşme,
Enflasyon ve Vergi Verimliliği**

Editör: İCLAL ÜNÜVAR

ISBN: ISBN Eklenecek

1. Baskı

Sayfa Düzeni: Gözde YÜCEL

Yayınlama Tarihi: 2026-06-25

BİDGE Yayınları

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının ve editörün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Sertifika No: 71374

Yayın hakları © BİDGE Yayınları

www.bidgeyayinlari.com.tr - bidgeyayinlari@gmail.com

Krc Bilişim Ticaret ve Organizasyon Ltd. Şti.

Güzeltpe Mahallesi Abidin Daver Sokak Sefer Apartmanı No: 7/9 Çankaya /
Ankara

ÖNSÖZ

Vergi sistemleri, devletlerin kamu hizmetlerini finanse etmelerini sağlayan temel araçlardan biri olmasının yanı sıra ekonomik ve sosyal politikaların uygulanmasında da önemli bir role sahiptir. Günümüzde küreselleşme, dijitalleşme ve makroekonomik gelişmeler, vergi sistemlerinin yapısını ve işleyişini önemli ölçüde etkilemekte; bu durum vergi politikalarının etkinliğinin yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle vergi sistemlerinin sadeleştirilmesi, dijital ekonominin vergilendirilmesi ve enflasyonun kamu gelirleri üzerindeki etkileri, kamu maliyesi alanında güncelliğini koruyan temel araştırma konuları arasında yer almaktadır.

Bu kitap, vergi politikalarına ilişkin güncel tartışmaları farklı yönleriyle ele alan üç akademik çalışmayı bir araya getirmektedir. Çalışmaların ortak noktası, vergi sistemlerinin etkinliğini ortaya çıkaran faktörleri teorik ve ampirik yaklaşımlarla inceleyerek literatüre katkı sağlamaktır.

Kitabın ilk bölümünde, vergi karmaşıklığının vergi verimliliği üzerindeki etkileri OECD ülkeleri örneğinde değerlendirilmiştir. Vergi mevzuatının karmaşık yapısının mükellef davranışları ve vergi gelirleri üzerindeki etkileri incelenerek daha etkin vergi sistemlerine yönelik çıkarımlarda bulunulmuştur.

İkinci bölümde, dijital ekonominin gelişimiyle birlikte önem kazanan dijital hizmet vergisi ele alınmıştır. Dijital hizmet vergisinin küresel vergi mimarisi içerisindeki yeri değerlendirilmiş, seçilmiş ülke uygulamaları karşılaştırılarak mevcut uygulamaların avantajları ve karşılaşılan sorunlar ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde ise Türkiye'de enflasyonun vergi gelirleri üzerindeki etkileri Tanzi etkisi çerçevesinde ampirik olarak analiz edilmiştir. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde vergi

tahsilatında ortaya çıkan reel kayıpların kamu maliyesi üzerindeki etkileri değerlendirilerek politika önerilerine yer verilmiştir.

Bu eser, vergi politikalarının güncel sorunlarını farklı perspektiflerden ele alarak kamu maliyesi literatürüne katkı sunmayı amaçlamaktadır. Akademisyenler, araştırmacılar, lisansüstü öğrencileri ve uygulayıcılar için yararlı bir kaynak olması temennisiyle hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasına katkı sağlayan bölüm yazarlarına teşekkür eder, kitabın vergi ve kamu maliyesi alanında yapılacak çalışmalara faydalı olmasını dileriz.

EDİTÖRLER

Doç. Dr. İclal ÜNÜVAR

Karamanoğlu Mehmetbey

Üniversitesi

Haziran 2026

Prof. Dr. Bülent Darıcı

Karamanoğlu Mehmetbey

Üniversitesi

Haziran 2026

İÇİNDEKİLER

VERGİ KARMAŞIKLIĞININ VERGİ VERİMLİLİĞİ
BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: OECD ÜLKELERİ .. 1

SİMLA GÜZEL, GİZEM KURT

DİJİTAL HİZMET VERGİSİNİN KÜRESEL VERGİ
MİMARİSİNDEKİ YERİ: SEÇİLMİŞ ÜLKE
UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ 31

MERVE YOLAL

TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN VERGİ GELİRLERİ
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TANZİ ETKİSİ ÜZERİNE AMPİRİK
BİR ANALİZ 88

GÜMRAH CAN BAŞDAĞ

BÖLÜM 1

VERGİ KARMAŞIKLIĞININ VERGİ VERİMLİLİĞİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: OECD ÜLKELERİ¹

SIMLA GÜZEL²
GİZEM KURT³

Giriş

Devletin en önemli gelir kaynağını oluşturan vergilerde verimliliğin sağlanması, kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için temel gerekliliktir. Bu doğrultuda devletler vergi gelirlerini artırmanın yollarını aramaktadırlar. Vergilemede karmaşıklık da vergi verimliliğini azaltan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vergi karmaşıklığının gün geçtikçe artması ve üzerinde durulan bir konu haline gelmesinde etkili olan faktörler bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, firmalar arasında eşit rekabet koşullarının sağlanması ve vergi boşluklarının kapatılması amacıyla

¹ Bu çalışmada Gizem Kurt'un "OECD Ülkelerinde Vergi Karmaşıklığının Vergi Verimliliğine Etkisi: Davranışsal Maliye Çerçevesinde Bir Değerlendirme" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından yararlanılmıştır.

² Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İİBF, Maliye, Orcid:0000-0001-5249-8873

³ Bilim uzmanı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İİBF, Maliye, Orcid

vergi önlemlerinin yürürlüğe konulması ve uyarlanmasıdır. Bu durum da bazı maliyetlere ve belirsizliklere yol açmaktadır. İkinci faktör ise yatırımları çekmek ve belirsizlikleri gidermek amacıyla vergi teşviklerinin ve mekanizmalarının uygulanması olup, bu sayede maliyetler düşürülmekte ve vergi planlamasına yönelik fırsatlar yaratılmaktadır. Bunlarla birlikte, vergi sistemlerinin aşırı derecede karmaşık hale gelmesine yönelik endişeler giderek artmaktadır (Hoppe vd. 2023: 240).

Vergi karmaşıklığının yarattığı çeşitli maliyetler bulunmaktadır. Vergi karmaşıklığı, vergi sisteminde çarpıklıklara neden olarak gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH)'nin azalmasına yol açabilir. Vergi kaçırma fırsatları yaratabilir. Bu durum da ekonomiye hem verimlilik hem de adalet açısından önemli maliyetler getirebilir. Vergi uyumsuzluğuna neden olabilir ve vergiye uyum maliyetlerini artırabilir. Bu maliyetler, vergi mükelleflerinin yükümlülüklerini yerine getirmek için harcadıkları kaynak miktarı (özellikle zaman) açısından ölçülebilir. Vergi mükelleflerinin yükümlülüklerini yerine getirmek için gereken bazı görevleri üstlenmek üzere profesyonel danışmanlar kullandıkları durumlarda, uyumluluk maliyetleri bu tür profesyonelleri kullanmanın getirdiği finansal maliyetlerle ölçülebilir. Bir diğeri de hukuki belirsizliktir. Operasyonel karmaşıklıklar potansiyel olarak hukuki belirsizliğe yol açabilir. Bu durum, vergi mükelleflerinin gerçek vergi yükümlülüklerinin ne olduğunu, belirli işlemlerin vergi açısından nasıl ele alınması gerektiğini bilmemeleri gibi durumlarda ortaya çıkar (Ulph, 2014: 7-8).

Dolayısıyla temel mesele, vergi sisteminin adil, etkin ve öngörülebilir olmasını sağlamak için gerekli olan vergisel önlemlerin yarattığı makul ölçüde, kabul edilebilir bir karmaşıklık seviyesi ile gereksiz ve zararlı vergi karmaşıklığının nasıl ayırt edileceğinin belirlenmesidir.

Bu çalışmada temel amaç, vergi karmaşıklığının vergi verimliliği açısından değerlendirilmesidir. Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümünde vergi karmaşıklığı, nedenleri, ardından vergi karmaşıklığını ölçme yöntemleri, ardından konuya ilişkin literatür verilmiştir. Son olarak da OECD ülkelerinde vergi karmaşıklığı ve vergi verimliliği ilişkisi konusuna yer verilerek değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Vergi Karmaşıklığı ve Nedenleri

Vergi karmaşıklığı kavramının literatürde net bir tanımı bulunmamaktadır. Bu durum, vergi karmaşıklığının çok boyutlu bir kavram olmasından kaynaklanır. Literatürde ise daha çok vergi karmaşıklığı nelerden etkilenir ve bu karmaşıklık neleri etkiler gibi soruların cevaplarının arandığı görülmektedir.

Öncelikle karmaşıklık, anlaşılması güç olma durumunu ifade etmektedir. Vergi karmaşıklığına ilişkin farklı yaklaşımlar, mükellefler, politika yapıcılar, idareciler ve seçmenler gibi farklı aktörlerin düzenlemeleri algılama ve anlama biçimlerini dikkate almakta; ayrıca mükellef uyumu ve vergi planlaması gibi farklı faaliyetlerin anlaşılabilirliğini de kapsamaktadır. Bu karmaşıklığın bireyleri nasıl etkilediği sorusuna verilecek cevaplar önem arz eder. Karmaşıklık, davranışları veya deneyimleri değiştirmesi nedeniyle politikalar açısından önem taşımaktadır. Örneğin, karmaşıklık mükelleflerin vergisel yükümlülüklerini yerine getirmek için harcadıkları süreyi, yaptıkları hata sayısını ve vergi sistemiyle etkileşim sürecinin ne ölçüde olumsuz bir deneyim olarak algılandığını etkileyebilmektedir. Ayrıca karmaşıklık, vergi sistemi içerisindeki aktörler açısından kaynak maliyetlerini, hata oranlarını ve psikolojik maliyetleri değiştirebilmektedir (Schaffa, 2025:181).

Ulph (2014)'e göre vergi karmaşıklığı, karmaşıklığın kendisinden ziyade şeffaflık eksikliği gibi bir dizi farklı özelliği

kapsayabilecek genel bir terim olarak kullanılmaktadır. Ulp (2014) vergi karmaşıklığını iki yönden ele almıştır:

Vergi tasarımı özelliklerinden kaynaklanan karmaşıklıklar: Vergilendirilen farklı malların sayısını ve aynı zamanda bu mallara uygulanan farklı vergi oranlarının sayısını yansıtır. Örneğin, tüm malları farklı oranlarda vergilendiren, aynı zamanda çeşitli mallar için birden fazla dilim ve oran içeren bir vergi sistemi oldukça karmaşık bir yapıya sahip olacaktır.

Operasyonel karmaşıklık: Dürüst bir vergi mükellefinin vergi sisteminin bilgi verme, beyanname verme ve ödeme yükümlülüklerine uymasının ne kadar kolay veya maliyetli olduğunu yansıtan vergi karmaşıklığıdır.

Vergi karmaşıklığı *vergi mevzuatı karmaşıklığı* ve *idari süreç karmaşıklığı* şeklinde de ele alınabilir (Hoppe vd. 2018: 18):

Vergi mevzuatı karmaşıklığı; belirsizlik ve yorum farkları, değişkenlik, hesaplama, ayrıntı, kayıt ve belgelendirme yükümlülüğü başlıkları altında incelenebilir:

Belirsizlik ve Yorum Farklılıkları

Vergisel düzenlemelerin açık ve net bir biçimde oluşturulmaması; sınırlarının belirsiz olması ya da muğlak ifadeler içermesi, aynı hukuki kuralın farklı biçimlerde yorumlanmasına neden olabilmektedir. Bu durum, uygulamada birlik sağlanmasını güçleştirmekte ve hukuki öngörülebilirliği zayıflatmaktadır.

Değişkenlik

Vergi mevzuatına ilişkin düzenlemeler üzerinde sıklıkla değişiklikler yapılması, karmaşıklık seviyesini artıran unsurlar arasında yer almaktadır.

Hesaplama Yükü

Vergilemeye ilişkin hesaplamaların teknik açıdan zor olması mükelleflerin ve vergi uygulayıcılarının vergilemeyi karmaşık olarak algılamasına neden olmaktadır. Vergilemeye ilişkin düzenlemelerin açık olmaması, sayılarının fazla olması, keyfi olması gibi etkenler hesaplama yükünü artıran unsurlardır.

Ayrıntı Düzeyi

Vergi düzenlemelerinin çok sayıda kural, istisna ve diğer mevzuat hükümlerine yapılan yoğun atıflar içermesi, düzenlemelerin aşırı ayrıntılı bir yapıya bürünmesine yol açmakta ve bu durum, mevzuatın anlaşılmasını ve uygulanmasını güçleştirmektedir.

Kayıt ve Belgelendirme Yükümlülüğü

Vergisel yükümlülüklerle ilişkin tutulması zorunlu belgelerin ve kayıtların sayıca fazla olması, vergi karmaşıklığını artıran bir unsur olarak karımıza çıkmaktadır.

İdari süreç karmaşıklığı beş başlık altında ele alınabilir. Bunlar; vergi mevzuatının yürürlüğe girmesi, vergiye ilişkin rehberlik faaliyetleri, beyan ve ödeme süreçleri, vergi denetimleri ile vergiye ilişkin itiraz mekanizmalarından oluşmaktadır (Hoppe vd., 2018, s. 668). Bu alanlarda mükellefin yükünü ağırlaştırmayan düzenlemelerin oluşturulması vergi karmaşıklığını azaltacaktır.

Görüldüğü gibi, çeşitli şekillerde ortaya çıkan vergi karmaşıklığının meydana gelmesine yol açan faktörleri belirlemek önem taşır. Bu faktörlerden biri vergi kanunlarının sayıca çok olmasıdır. Vergi kanunları “İnsan Hakları Bildirgesi” veya “Anayasa” gibi toplumun tamamını ilgilendiren düzenlemelerdir. Ancak kanunların gün geçtikçe anlaşılabilmesi daha zor hale gelmekte ve karmaşık bir yapıya bürünmesi söz konusu olmaktadır. Yazılı metinler olan kanunların boyutlarının büyümesi bir diğer sorundur (Karabacak, 2013: 39). Doğan’a (2020) göre, vergilemeye

ilişkin düzenlemelerin açık olmaması, keyfiyete dayanması, bu düzenlemelerin sayıca çok olması, yine vergi sisteminde çok sayıda verginin bulunması, istisna, muafiyet ve indirim gibi vergi teşvik önlemlerinin kapsamının geniş olması gibi faktörler de vergi karmaşıklığına yol açmaktadır. Zeren (2019) da vergi karmaşıklığının nedenlerini; vergi mevzuatındaki, vergi yönetimindeki ve siyasal süreç ve karar alma mekanizmasındaki yaşanan karmaşıklıklar, vergi harcamalarının kapsamının genişliği, küreselleşme neticesinde vergi sistemlerinin uyumlaştırılma çabaları şeklinde sıralamıştır.

Vergi düzenlemelerinin etkinliği, vergi sisteminin karmaşıklık düzeyiyle yakından ilişkilidir. Bu etkinliğin sağlanabilmesi, büyük ölçüde gelir idaresinin yürürlükte bulunan mevzuatı uygulama ve denetleme konusunda yeterli kurumsal kapasiteye sahip olmasına bağlıdır. Nitekim idarenin uygulama kapasitesi göz önünde bulundurulmaksızın hazırlanan yasal düzenlemeler, uygulama sürecinde ilave karmaşıklıkların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Gelir idaresinin kurumsal kapasitesinin değerlendirilmesinde çeşitli unsurlar dikkate alınmalıdır. Bunlar arasında, mevzuatın doğru ve etkin biçimde uygulanabilmesi ile mükelleflerin yükümlülüklerine uyumunun denetlenebilmesi için gerekli verilere erişim imkânı, belirli sektörler veya iş modellerine ilişkin uzmanlık düzeyi, karmaşık düzenlemelerin yönetimini sağlayabilecek yeterli sayı ve nitelikte insan kaynağının varlığı ile bilgi teknolojileri ve dijital altyapının yeterliliği öne çıkmaktadır. Özellikle kapsamlı analiz gerektiren, geniş takdir yetkisi içeren düzenlemelerde veya vergi idaresi ile mükellefler arasındaki güven ilişkisinin zayıf olduğu durumlarda, söz konusu unsurların önemi daha da artmaktadır. Bu alanlarda ortaya çıkan kapasite yetersizlikleri, vergi idaresinin gerekli bilgiye ulaşabilmek amacıyla mükelleflerden daha ayrıntılı ve kapsamlı belge talep etmesine yol açabilmektedir. Bunun sonucunda hem idari

maliyetler yükselmekte hem de denetim süreçlerinde ve sonuçlarında tutarlılık sorunları ortaya çıkabilmektedir (OECD, 2025a: 10–11).

Ayrıca vergi karmaşıklığının iki durum sebebiyle daha da sorunlu hale gelebileceği de söylenebilir. İlk olarak, vergi hukuku “dinamik karmaşıklık” durumundadır. Mükelleflerin zaten karmaşık olan vergi yasaları çerçevesinde vergi yüklerini azaltmak adına gösterdikleri çabalar karmaşıklık seviyesini daha da artırmaktadır. Özellikle karmaşık vergi mevzuatının kanunlarda boşluklar, belirsizlikler ve tutarsızlıklar yaratması bu durumda önemli bir etkidir. Bununla birlikte, vergi sistemleri genellikle tutarlılığı sağlamak veya istenmeyen sonuçları önlemek için kanunlarda veya yönetmeliklerde daha fazla ayrıntıya yer verme baskısı altındadır. Bu ayrıntılar ise karmaşıklığı daha da artıran unsurlar olmaktadır. Karmaşıklığın daha fazla karmaşıklık yaratmasının ikinci nedeni, vergi sürecinin mevcut karmaşıklığa verdiği tepkiden kaynaklanmaktadır. Bu durum, “yapısal sorunların hatlarını algılamamanın zorluğu” olarak da adlandırılmaktadır. Vergi kanunları ne kadar karmaşık olursa, reformların çoğu o kadar geçici çözümler olmaktadır. Bu da mükelleflerin vergi karmaşıklığının neden olduğu labirente kaybolmasına neden olmaktadır (McCaffery, 1990: 1275-77).

Vergi Karmaşıklığını Ölçme Yöntemleri

Vergi karmaşıklığının azaltılabilmesi için bu karmaşıklığın doğru bir şekilde hesaplanabilmesi önem taşır. Vergi karmaşıklığını net bir şekilde ölçebilmek de çok kolay olmamakla birlikte, bunun için kullanılan bazı ölçüt ve yöntemler bulunmaktadır:

Vergi Basitleştirme Ofisi (OTS) endeksi: Bu endeks Birleşik Krallık'ta Vergi Basitleştirme Ofisi'nin (OTS) karmaşıklık endeksi geliştirme çalışmaları sonucu oluşturulmuştur. Muafiyet sayısı, mevzuatın uzunluğu ve okunabilirliği, değiştirilme sayısı, vergi

mükellefi sayısı ve ortalama vergi ödeme yetenekleri ile vergi kaçırma riski gibi faktörleri içermektedir (Budak, James ve Sawyer, 2016 :3). Bu endeks değeri 1 ile 10 arasında puanlanmaktadır. 1 puan vergi yapısının en sade olduğunu, 10'a yaklaştıkça ise karmaşıklığın arttığını göstermektedir (Budak vd., 2017 :79).

Pricewaterhouse Coopers (Denetim, danışmanlık ve veri hizmeti kuruluşu) ve Dünya Bankası tarafından hesaplanan endeks: Dünya Bankası ile Pricewaterhouse Coopers tarafından hazırlanan Paying Taxes (Vergi Ödeme Kolaylığı Raporu) ile vergi sistemlerinin idari yük düzeyi ile vergi ödeme süreçlerindeki karmaşıklığı değerlendirmek amacıyla, Dünya Bankası ve Pricewaterhouse Coopers tarafından hazırlanan Paying Taxes (Vergi Ödeme Kolaylığı) Raporu önemli bir ölçüm aracı olarak kullanılmaktadır. Söz konusu raporda vergi karmaşıklığının analizinde dört temel göstere esas alınmaktadır. Bu göstergeler; toplam vergi ve zorunlu katkı payı yükü, vergisel yükümlülüklerin yerine getirilmesi için harcanan süre, yıllık vergi ödeme sayısı ve dosyalama sonrası işlemlerin etkinliğini değerlendiren endeksten oluşmaktadır (Zeren, 2019: 152).

Tax Complexity Index (ITCI) (Vergi Karmaşıklığı Endeksi): Bu endeks bir ülkenin vergi sisteminin iki önemli boyutu olan rekabetçilik ve tarafsızlık ölçütlerine ne kadar uyum gösterdiğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bir ülkenin vergi sisteminin tarafsız ve rekabetçi olup olmadığını ölçebilmek amacıyla ITCI, vergi politikasına ilişkin 40'tan fazla değişkeni incelemektedir. Bu değişkenler yalnızca vergi oranlarının düzeyini değil, aynı zamanda vergilerin nasıl yapılandırıldığını da değerlendirmektedir. Endeks, ülkelerin kurumlar vergisini, bireysel gelir vergisini, tüketim vergilerini, servet vergilerini ve yurt dışında elde edilen kârların vergilendirilme biçimini dikkate almaktadır. ITCI, gelişmiş ülkelerin vergi sistemlerinin birbirleriyle nasıl karşılaştırıldığını kapsamlı bir biçimde ortaya koymakta; belirli vergi sistemlerinin neden reform

açısından iyi ya da kötü örnekler olarak öne çıktığını açıklamaktadır (Mendgen, 2025:1-2).

Global Business Complexity Index (Küresel İşletme Karmaşıklığı Endeksi): TMF Group (Trust Management Foundation Group) tarafından geliştirilmiş olan bu endeks, işletmeler açısından ülkelerdeki kurumsal ve idari yapıların karmaşıklık düzeyini karşılaştırma yapmaya imkân vererek ölçmektedir. İş yapma faaliyetlerinin farklı ülkelerde ne ölçüde karmaşıklık içerdiğini ortaya koymayı amaçlayan bu endeks, 292 farklı göstergeye dayalı olarak hazırlanmaktadır. 79 ülke ve farklı yargı alanlarını kapsamakta olup, söz konusu ülkeleri iş ortamlarının karmaşıklık düzeylerine göre sıralayarak uluslararası düzeyde karşılaştırmalı analiz yapılmasına olanak sağlamaktadır. Endeksin değerlendirme yaklaşımı, işletmelerin faaliyet süreçlerini doğrudan etkileyen üç temel alan çerçevesinde şekillendirilmektedir. Bu alanlar; muhasebe ve vergi düzenlemeleri, tüzel kişiliklerin uluslararası düzeyde yönetimi ile insan kaynakları ve bordro yönetimi olarak öne çıkmaktadır. Bu alanlarda karşılaşılan bürokratik yükümlülükler, düzenleyici çerçevedeki belirsizlikler ve mevzuata uyum gereksinimleri, iş yapma ortamının karmaşıklık düzeyini belirleyen başlıca unsurlar arasında değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, endeks yalnızca ülkelerdeki düzenleyici yapıların yarattığı karmaşıklığı ölçmekle sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda jeopolitik gelişmeler, küresel tedarik zincirlerinde meydana gelen dönüşümler ve işgücü piyasalarında ortaya çıkan yapısal değişimlerin işletmeler üzerindeki etkileri de analiz edilmektedir (TMF Group, 2025).

Literatür

Vergi karmaşıklığı vergi verimliliğini azaltan önemli bir faktör olarak görülmektedir. Bazı çalışmalara göre, özellikle karmaşıklığın vergi uyumunu olumsuz yönde etkilediği

belirtilmektedir (Scotchmer ve Slemrod, 1989; Cooper, 1993; Slemrod, 2005; Saad, 2014; Musimenta, 2020; Kozalı, 2021). Kaplow (1996) da vergi karmaşıklığının idari ve uyum maliyetlerini artıran bir unsur olmasının yanı sıra, vergi teşviklerinin etkinliğini azaltarak davranışsal sonuçlar ortaya çıkardığını ileri sürmektedir. Vergi karmaşıklığı mükelleflerin beyanlarında hatalara neden olmakta; gelir idaresine olan güveni azaltarak vergiye gönüllü uyumu olumsuz yönde etkilemektedir (Kirchler 2007). Tran-Nam, Lignier ve Evans'a (2016) göre de vergi reformları vergilemede basitliği sağlama hedefi doğrultusunda oluşturulsa da pratikte genellikle mükelleflere yeni yükümlülükler getirmekte ve yorum farklılıklarına neden olarak karmaşıklığı artırabilmektedir. Cuccia ve Carnes'e (2001) göre de vergi karmaşıklığı mükelleflerin adalet algısını olumsuz yönde etkileyerek vergi uyumsuzluğuna neden olmaktadır. Cox ve Eger (2006) karmaşık idari süreçlerin mükelleflerin uyum maliyetlerini artırmanın yanında, tahsilat ve kaynak kullanım etkinliğini de olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir.

Bazı çalışmalar özellikle gelir vergisindeki karmaşıklığın vergi gelirlerini azaltarak vergi verimliliğini olumsuz etkilediğini savunmaktadır. Örneğin, Krause'ya (2000) göre vergi yasaları karmaşık veya belirsiz olduğunda, vergiye uyum aksamaktadır. Örneğin, ABD Gelir İdaresi Başkanlığı (IRS) açısından yapılan değerlendirmede federal gelir vergisindeki karmaşıklığın vergi kaçırma fırsatları yarattığı belirtilmektedir. Yine Kaplow'a (1996) göre gelir vergisindeki muazzam karmaşıklık kamu ve özel sektörde yüksek uyum maliyetlerine yol açmakta ve vergi açığı büyük olmaktadır. Bayraktar (2015) karmaşıklık seviyesi düşük olan vergi sistemlerinin ekonomiye zarar vermeden vergi verimliliğini artırdığını belirtmektedir. Daha yüksek vergi gelirleri sayesinde bütçe açığı da düşük olmaktadır. Zwick (2021) kurumlar vergisi karmaşıklığının maliyetini incelediği çalışmasında, vergi

karmaşıklığının küçük ve büyük firmalar açısından farklı sonuçlar oluşturduğunu, ancak genel olarak vergi sistemi içerisinde yer alan karmaşık olmayan vergi iadesi mevzuatına uyum sağlamanın verimliliği artıracığı sonucuna ulaşmıştır. Yine Afonso vd. (2024) OECD ülkeleri için yaptıkları analiz sonucunda daha sade ve öngörülebilir vergi sistemlerine sahip ülkelerde vergi verimliliğinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Martínez vd. (2022) ve Hoppe vd. (2023) çalışmalarında vergi karmaşıklığının vergiye uyumu olumsuz etkileyerek vergi verimliliğini düşürdüğünü ifade etmişlerdir.

Literatürde Türkiye özelinde yapılmış çalışmalar incelendiğinde, Budak, James ve Benk (2017) vergi mevzuatında açıklık ve basitliğin artırılması ile uyum maliyetlerinin azaldığını ve vergi sisteminin genel etkinliğinin arttığını ifade etmektedirler. Zeren (2019) vergi karmaşıklığını uluslararası düzeyde karşılaştırdığı çalışmasında Türkiye'nin vergi karmaşıklığı yüksek olan ülkeler arasında yer aldığını belirtmektedir. Arslan (2020) Kurumlar Vergisi mevzuatının okunabilirlik (metin çözümlemesi) yapmış ve kanunlarda yer alan teknik dil ve uzun cümle yapılarının vergi karmaşıklığını artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Doğan (2020) karmaşık bir vergi yapısının gönüllü vergi uyumunu zorlaştırdığını ve idari süreçlerde verimsizliklere yol açtığını ifade etmektedir. Yine Yelman (2021) tüketim vergilerini okunabilirlik açısından ele almış ve Banka ve Sigorta Muameleleri Kanunu'nun en karmaşık, Şans Oyunları Vergisi Kanunu'nun ise en anlaşılır metin olduğunu belirtmektedir. Çakır (2021) çalışmasında özgün bir vergi karmaşıklığı endeksi geliştirmiş ve gelir, kurumlar ve katma değer vergilerinin en yüksek karmaşıklığa sahip olduğunu belirtmektedir. Değirmenci ve Beşel (2022) Gelir Vergisi mevzuatındaki karmaşıklığın vergi tahsilat etkinliğini azalttığını ifade etmektedir. Akdoğan ve Yavuz (2022) dijitalleşmenin vergi karmaşıklığını azaltan bir faktör olduğunu ve bunun vergi uyumunu olumlu yönde

etkilediğini belirtmektedir. Buyruklu ve Şimşek (2022) vergi mevzuatı karmaşıklığının kayıt dışılığı ve vergi kaybını artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Üyümez (2016), Ulusay (2023) ve Uruş (2025) vergide karmaşıklık seviyesinin düşük olmasının vergi uyumunu artırdığını ifade etmektedirler. Canyaş ve Tosun (2025) mahalli idareler açısından vergi karmaşıklığını analiz ettikleri çalışmalarında, karmaşıklığın vergi tahsilat etkinliğini azalttığı sonucuna ulaşmışlardır.

OECD Ülkelerinde Vergi Karmaşıklığı ve Vergi Verimliliği İlişkisi

Verimlilik TDK'ya göre gürlük, verimkârlık kavramı ile ifade edilirken, ekonomi açısından da yatırılmış sermayenin bir kuruluşun veya bir yatırımın gelir sağlayabilmesi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2026). Bu durumda vergi verimliliği de mükellefin ödevi, devletin de en önemli gelir kaynağı olan vergilerden maksimum düzeyde gelir elde edilmesi olarak ifade edilebilir.

Vergi gelirleri bir ekonominin işleyişi ve ekonomik faaliyetin gerçekleştirilmesi için gerekli olan temel altyapı ve hizmetlerin sağlanması için çok önemlidir. Vergiler ayrıca gelir dağılımı üzerinde en büyük etkiye sahip olan nakit ve aynı transfer harcamalarını finanse etmek için gerekli kaynakları sağlar (Afonso, Montes ve Domínguez, 2025:378-379). Bu açılardan vergide verimliliğin sağlanmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Vergi gelirlerini artırırken vergilemede optimalite⁴ ilkesine uyum sağlanması gerekmektedir. Vergilemede optimalite sağlanması için ise adalet ve eşitlik, genellik, istikrar, tarafsızlık, etkinlik, basitlik gibi ilkelere uyum sağlanması gerekir. Örneğin, bu ilkelere göre vergi sistemi içerisinde çok sayıda

⁴ Türk Dil Kurumu'na göre "optimal" kelimesi "en uygun" anlamına gelmektedir (TDK, 2026).

verginin bulunmaması gerekmektedir. Çok sayıda vergi, vergilemede karmaşıklığa ve keyfiyete yol açmaktadır (Aktan, 2020: 21-29). Yukarıda da değinildiği gibi, vergilerin sayısının çok olmasının yanında, vergi kanunlarının sayıca çok olması, anlaşılır olmaması, vergi teşvik uygulamalarının fazla olması vergilemede karmaşıklığı artıran unsurlar olarak karşımıza çıkmakta ve vergiye gönüllü uyumu olumsuz yönde etkilemektedir. Mükellefler bilerek vergiden kaçınabilmekte veya bilinçli bir şekilde veya farkında olmadan vergi kaçırabilmektedir. Bu durumlar verginin tahsilatını azaltan unsurlar olarak kabul edilmektedir.

Vergi verimliliği belirlemede genellikle kullanılan ölçüt vergi yükü olmaktadır. Vergi yükü, toplam vergi gelirlerinin GSYİH içerisindeki yüzdelik payı şeklinde belirlenmektedir.

Vergi yükünün ölçümü, kamu sektörünün büyüklüğünün temel bir göstergesi olması nedeniyle özellikle ülkelerarası karşılaştırmalar yapmak adına önem taşımaktadır. Bu sayede devletin ekonomideki rolünü değerlendirmek de mümkün olmaktadır.

Tablo 1. OECD Ülkelerinde Vergi Gelirlerinin GSYH'ye (Vergi Yükü)Oranı (%) (2024)

	ÜLKE	Vergi Yükü		Ülke	Vergi Yükü
1	Danimarka	45.2	19	Portekiz	35.1
2	Fransa	43.5	20	Letonya	34.9
3	Avusturya	43.4	21	Kanada	34.9
4	İtalya	42.8	22	Macaristan	34.4
5	Belçika	42.6	23	Birleşik Krallık	34.4
6	Finlandiya	42.2	24	Çekya	34.0
7	Lüksemburg	41.5	25	Litvanya	33.1
8	İsveç	41.4	26	Yeni Zelanda	32.9
9	Norveç	40.2	27	İsrail	30.9
10	Yunanistan	39.8	28	İsviçre	27.2
11	Hollanda	38.5	29	ABD	25.6
12	Slovenya	38.3	30	Kore	25.3
13	Almanya	38.0	31	Kosta Rika	24.8
14	İzlanda	36.9	32	Türkiye	24.0
15	İspanya	36.7	33	İrlanda	21.7
16	Polonya	36.6	34	Şili	20.5
17	Slovak Cumhuriyeti	35.6	35	Kolombiya	19.9
18	Estonya	35.2	36	Meksika	18.3
OECD ülkeleri ortalaması				34.1	

Kaynak: OECD. (2025b); OECD.(2024).

Vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payı, ülkelerin mali kapasitesi ve vergi sistemlerinin kapsamı hakkında genel bir çerçeve sunmaktadır. Bu oran belirli aralıklara göre değerlendirildiğinde farklı ekonomik yapıları yansıtmaktadır. Bunlar;

GSYİH'nın %15'inin altında kalan oranlar, oldukça düşük bir vergi kapasitesine işaret etmekte olup genellikle geniş kayıt dışı ekonomilerin varlığına veya dar bir vergi tabanına sahip olunmasına bağlanmaktadır.

%15 ile %25 aralığındaki değerler, düşük ile orta düzey arasında değerlendirilmekte ve çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerde ya da nispeten düşük vergi oranlarına sahip bazı gelişmiş ekonomilerde gözlemlenmektedir.

%25 ile %35 arasındaki oranlar, orta düzeyden belirgin bir vergi kapasitesine işaret etmekte olup birçok gelişmiş ekonomide yaygın olarak görülmektedir. Buna karşılık %35 ile %45 aralığı, geniş tabanlı ve kurumsallaşmış vergi sistemlerine sahip, aynı zamanda sosyal güvenlik katkılarının önemli yer tuttuğu ülkelerde ortaya çıkan yüksek bir vergi yükünü ifade etmektedir.

GSYİH'nin %45'ini aşan oranlar ise oldukça sınırlı sayıda ülkede görülmekte olup, genellikle kapsamlı sosyal refah politikalarının uygulandığı ve kamu harcamalarının yüksek olduğu gelişmiş refah devletleriyle ilişkilendirilmektedir (Economy Tools,2026).

Tablo 1'de OECD ülkelerinde vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı görülmektedir. Buna göre vergi yükü en yüksek olan 5 ülke sırasıyla Danimarka (45.2), Fransa (43.5), Avusturya (43.4),

İtalya (42.8), Belçika (42.6)'dır. Vergi yükünün en düşük olduğu 5 ülke ise Meksika (18,3), Kolombiya (19,9), Şili (20,5), İrlanda (21,7), Türkiye (24,0)'dır. OECD ortalaması ise % 34 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2. OECD Ülkelerinde Vergi Karmaşıklığının Oransal Dağılımı (2024)

Ülke	Vergi Mevzuatı Karmaşıklığı Yüzdesi %	Vergi Uygulama Karmaşıklığı Yüzdesi %	Genel Karmaşıklık Yüzdesi %
Estonya	0,13	0,21	0,17
Finlandiya	0,34	0,21	0,27
İsviçre	0,33	0,25	0,29
Lüksemburg	0,40	0,21	0,30
Norveç	0,39	0,22	0,31
İrlanda	0,41	0,22	0,32
Letonya	0,33	0,32	0,32
Hollanda	0,46	0,20	0,33
Yunanistan	0,41	0,31	0,36
Macaristan	0,48	0,25	0,36
Portekiz	0,49	0,24	0,36
Kore Cum.	0,48	0,25	0,36
Yeni Zelanda	0,43	0,32	0,38
İsveç	0,51	0,24	0,38
Danimarka	0,54	0,23	0,39
Avusturya	0,52	0,25	0,39
ABD	0,46	0,32	0,39
İsrail	0,45	0,34	0,39
Fransa	0,50	0,28	0,39
Kanada	0,54	0,25	0,40
Almanya	0,56	0,25	0,40
Çek Cumhuriyeti	0,48	0,33	0,41
Slovakya	0,51	0,30	0,41
Şili	0,54	0,28	0,41
İtalya	0,49	0,34	0,41
Birleşik Krallık	0,61	0,22	0,42
Japonya	0,61	0,23	0,42

Belçika	0,44	0,39	0,42
Avustralya	0,57	0,28	0,42
İspanya	0,56	0,29	0,43
Litvanya	0,51	0,35	0,43
Türkiye	0,59	0,32	0,46
Slovenya	0,59	0,32	0,46
Kolombiya	0,53	0,39	0,46
Polonya	0,58	0,35	0,47
Meksika	0,58	0,38	0,48

Tablo 2’de OECD ülkelerinin vergi mevzuatı karmaşıklığı, vergi uygulama karmaşıklığı ve genel karmaşıklık düzeyleri yüzdesel olarak görülmektedir. Ülkelerde genel olarak değerlendirildiğinde, vergi mevzuatı karmaşıklığı oranlarının uygulama karmaşıklığına kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. OECD ülkeleri bakımından vergi mevzuatına ilişkin alt endeksin ortalaması 0,46 düzeyinde gerçekleşirken, vergi uygulamalarına ilişkin alt endeksin ortalamasının 0,26 ile belirgin biçimde daha düşük olduğu görülmektedir. Bu bulgu, söz konusu ülkelerde vergi mevzuatının görece daha karmaşık bir yapıya sahip olmasına karşın, uygulama süreçlerinin daha sade bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Nitekim Almanya, Birleşik Krallık ve ABD gibi vergi sistemlerinin yüksek derecede karmaşık olduğu sıklıkla ifade edilen OECD ülkelerinin genel karmaşıklık endeksinde yalnızca orta seviyede konumlanmaları, bu ikili yapı ile açıklanabilir. Anılan ülkelerde yasal düzenlemelerin karmaşıklığı yüksek olmakla birlikte, uygulama boyutundaki görece basitlik toplam endeks değerinin dengelenmesine katkı sağlamaktadır. Diğer yandan, Estonya ve Finlandiya örneklerinde hem mevzuatın hem de uygulama süreçlerinin düşük düzeyde karmaşıklık sergilediği dikkat çekmektedir. Bu durum, ilgili ülkelerde vergilendirme alanında dijitalleşmenin ileri bir düzeye ulaşmış olmasıyla yakından ilişkilidir. Dijitalleşme, vergi sistemlerinin yapısal karmaşıklığını

azaltan temel faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Buna karşılık, Türkiye, Polonya ve Meksika’da hem yasal düzenlemelerin hem de uygulama süreçlerinin yüksek derecede karmaşıklık içermesi, idari süreçlerdeki belirsizlikler ile mevzuat yoğunluğunun vergi sisteminin etkinliğini olumsuz yönde etkileyebildiğini göstermektedir. Bu bağlamda OECD ortalaması genel olarak değerlendirildiğinde, ülkelerin karmaşık bir mevzuat yapısına sahip oldukları; ancak uygulama süreçlerinin sadeleştirilmesine yönelik reformların daha başarılı sonuçlar doğurduğu anlaşılmaktadır (Hoppe vd., 2023: 253–255).

*Tablo 3. OECD Ülkelerinde Vergi Verimliliği Sıralaması
(2000-2021)*

Sıra	Ülke	2000	2008	2010	2021	Ortalama
1	Macaristan	0,9799	0,9759	0,9505	0,9348	0,9603
2	İtalya	0,9377	0,9619	0,9686	0,9491	0,9543
3	Danimarka	0,9621	0,9468	0,9065	0,9589	0,9436
4	Fransa	0,9461	0,9330	0,9200	0,9593	0,9396
5	Belçika	0,9643	0,9417	0,9242	0,9257	0,9390
6	Slovenya	0,9485	0,9208	0,9110	0,9370	0,9293
7	Avusturya	0,9502	0,9132	0,8999	0,9340	0,9243
8	Polonya	0,9005	0,9379	0,8323	0,9629	0,9084
9	İsveç	0,9775	0,9111	0,8690	0,8620	0,9049
10	Çekya	0,8719	0,8886	0,8436	0,9308	0,8837
11	Finlandiya	0,9266	0,8630	0,8355	0,8953	0,8801
12	Norveç	0,8787	0,8905	0,8709	0,8721	0,8780
13	Yunanistan	0,8217	0,7895	0,8145	0,9335	0,8398
14	Slovakya	0,9085	0,7467	0,7074	0,8981	0,8182
15	Almanya	0,7993	0,7780	0,7806	0,8919	0,8125
16	Hollanda	0,8295	0,7783	0,7608	0,8603	0,8072
17	Litvanya	0,8590	0,8456	0,7121	0,7962	0,8032
18	Estonya	0,7892	0,7928	0,7792	0,7998	0,7902
19	Portekiz	0,7865	0,7691	0,7196	0,8648	0,7850

20	Letonya	0,8389	0,7385	0,7307	0,7674	0,7689
21	İzlanda	0,8227	0,7510	0,6675	0,7527	0,7485
22	İspanya	0,7343	0,7239	0,6832	0,8412	0,7456
23	İsrail	0,7606	0,7257	0,6897	0,7591	0,7338
24	Lüksemburg	0,7849	0,6989	0,6910	0,7466	0,7304
25	Yeni Zelanda	0,7184	0,7415	0,6594	0,7751	0,7236
26	Birleşik Krallık	0,7164	0,7058	0,6885	0,7645	0,7188
27	Kanada	0,7417	0,6712	0,6517	0,7309	0,6988
28	Japonya	0,6078	0,6395	0,6034	0,8211	0,6679
29	Türkiye	0,7239	0,6390	0,6831	0,6081	0,6635
30	Güney Kore	0,5857	0,6179	0,5781	0,7273	0,6272
31	Kosta Rika	0,6136	0,6735	0,5927	0,6186	0,6246
32	Avustralya	0,6513	0,5788	0,5355	0,6366	0,6006
33	İrlanda	0,7020	0,6226	0,5567	0,4189	0,5750
34	İsviçre	0,6059	0,5532	0,5405	0,6005	0,5750
35	ABD	0,6330	0,5552	0,4886	0,5754	0,5631
36	Kolombiya	0,4944	0,5749	0,5490	0,5525	0,5427
37	Şili	0,4854	0,5507	0,5003	0,5542	0,5226
38	Meksika	0,3790	0,3900	0,3982	0,5415	0,4272

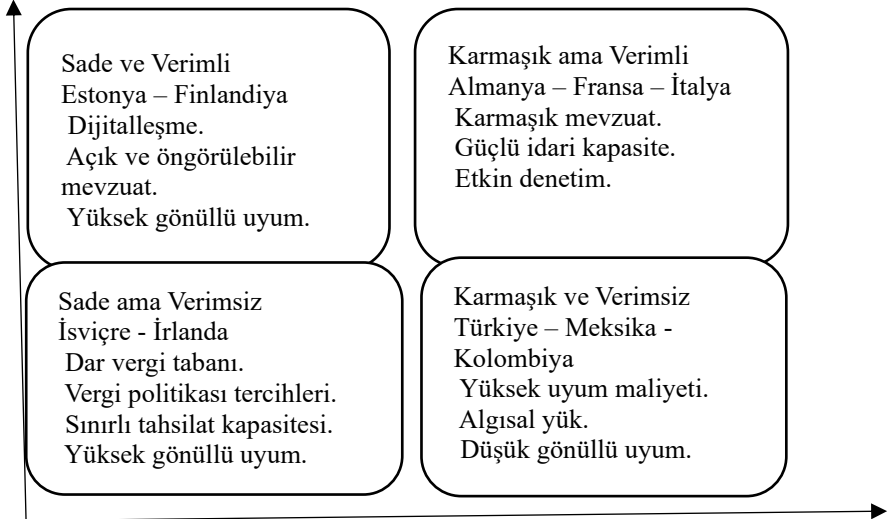
Kaynak: Afonso vd., 2024, s. 22.

Tablo 3'te de Afonso vd.(2024) tarafından yapılan çalışmada OECD ülkeleri için hesaplanmış olan vergi verimliliği sıralaması yıllara göre görülmektedir. Çalışmada gerçekleştirilen analizde Veri Zarflama Analizi ile parametrik yaklaşımı temsil eden Stokastik Sınır Analizi birlikte kullanılmıştır. Bu çerçevede, 2000, 2008, 2010 ve 2021 yılları için vergi yükü oranı tek çıktı değişkeni olarak ele alınırken, işsizlik oranı, yolsuzluk düzeyi ve kişi başına düşen Gayrisafi Yurt İçi Hasıla girdi değişkenleri olarak modele dâhil edilmiştir. Çalışmanın özgün katkılarında biri, vergi çabasının iki farklı metodolojik yaklaşım çerçevesinde ölçülmesi ve bu yaklaşımlar arasında büyük ölçüde örtüşen sonuçlara ulaşılmasıdır.

Ayrıca, yıllar itibarıyla teknik etkinlik düzeylerine ilişkin tahminler, stokastik sınır analizine dayalı olarak sistematik biçimde ortaya konulmaktadır (Afonso vd., 2024, s. 21–24).

Bu bulgular doğrultusunda OECD ülkeleri, mevcut ekonomik ve kurumsal koşullar altında vergi toplama performanslarını yansıtan teknik etkinlik düzeylerine göre sıralanmakta; böylece ülkeler en yüksek etkinliktен en düşük etkinliğe doğru karşılaştırmalı bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Etkinlik skorları 0 ile 1 aralığında değer almakta olup, 1 değeri etkinlik sınırını, diğer bir ifadeyle görelі olarak en yüksek vergi toplama performansını temsil etmektedir. İncelenen dönem itibarıyla Danimarka, İspanya, Yunanistan ve Türkiye’de teknik etkinlik düzeyinde kayda değer bir artış eğilimi gözlemlenmektedir. Macaristan ve İtalya’nın 2008 yılında etkinlik sınırına ulaştıkları, Yunanistan’ın ise 2010 yılında bu düzeye eriştiği ve söz konusu ülkelerin 2021 yılına kadar etkinlik sınırındaki konumlarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır. Türkiye’nin de 2021 yılı itibarıyla etkinlik sınırına ulaşarak bu gruba dâhil olduğu görülmektedir. Öte yandan, Polonya’nın 2000 ve 2008 yıllarında teknik etkinlik bakımından sınır üzerinde yer alması nedeniyle referans ülke olarak değerlendirildiği; ancak 2010 yılında bu konumunu kaybettiği ve 2021 yılında yeniden etkin ülkeler arasında yer aldığı tespit edilmektedir (Afonso vd., 2024, s. 9–15).

Şekil 1. Vergi Karmaşıklığı ve Vergi Tahsilat Verimliliği Açısından
Örnek OECD Ülkelerinin Konumlandırılması

Kaynak: *Tax Complexity Project (2024) ve Afonso vd. (2024)*'ten yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1'deki dörtlü sınıflandırma, vergi karmaşıklığı ile vergi tahsilat etkinliği arasındaki ilişkinin doğrusal bir yapı sergilemediğini; buna karşılık mükelleflerin bilişsel sınırlılıkları, algısal değerlendirmeleri ve vergi sistemiyle kurdukları psikolojik etkileşimin bu ilişki üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, vergi sistemlerinin başarısı, karmaşıklığın düzeyinden ziyade, bu karmaşıklığın mükellef davranışları üzerindeki etkisinin ne ölçüde etkin biçimde yönetilebildiğine bağlıdır. Özellikle yüksek karmaşıklık ve düşük verimlilik kategorisinde yer alan ülkelerde, davranışsal unsurların ve idari maliyetlerin belirleyici rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, düşük karmaşıklık düzeyinin her durumda yüksek verimlilikle sonuçlanmadığı; bazı ülkelerde güçlü idari kapasite sayesinde karmaşıklığın olumsuz etkilerinin telafi edilebildiği görülmektedir. Bu bağlamda dikkat çeken hususlardan biri, Türkiye'nin karmaşık ve düşük verimlilik düzeyine sahip ülkeler

grubunda yer almasıdır. Bu durum, vergi karmaşıklığının yalnızca teknik bir özellik olmadığını; aynı zamanda davranışsal ve idari maliyetler aracılığıyla vergi tahsilat etkinliğini sınırlayan çok boyutlu bir unsur olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Vergi karmaşıklığı vergi tahsilatını olumsuz yönde etkileyen önemli bir faktördür. Vergide verimlilik sağlandığında, devletin kamu hizmetlerini daha etkin bir şekilde gerçekleştirmesi mümkün olmaktadır. Bu nedenle vergi karmaşıklığının nedenlerinin belirlenerek bu doğrultuda politikalar oluşturulması önem taşır.

Vergi karmaşıklığı çeşitli açılardan ele alınabilir. Bir vergi sisteminde vergi sayısının fazla olması, vergi oranlarının değişkenlik göstermesi gibi vergi tasarım özelliklerinden kaynaklanan karmaşıklıklar ortaya çıkabilir. Yine mükellef yükümlülüklerinin maliyetini belirleyen operasyonel karmaşıklık şeklinde karşımıza çıkabilir. Vergi mevzuatındaki karmaşıklıklar ve idari sürece ilişkin karmaşıklıklar mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu azaltmaktadır.

Vergi politikalarının adalet ve etkinlik sağlama amaçları birbiriyle çatışabilmektedir. Örneğin, verginin kişiselleştirilebilmesi, vergilemede indirim ve muafiyet uygulamaları verginin sosyal ve ekonomik amaçlarına hizmet ederken ekonomik yaşamın karmaşık yapısı nedeniyle vergiden kaçınmaya ortam hazırlayarak vergi gelirlerini azaltabilmektedir.

Son yıllarda vergi karmaşıklığı sorunu daha da artış göstermeye başlamıştır. Uluslararası ticaretin artmasıyla birlikte vergileme alanında da rekabet artmıştır. Rekabetçi bir vergi sistemi, marjinal vergi oranlarını düşük tutan, mükellefe kolaylıklar sağlayan bir yapıya sahiptir. Firmalar arasında eşit rekabet koşullarının sağlanması için vergi mevzuatındaki boşlukların giderilmesine yönelik önlemlerin alınması bazı maliyetlere yol açabilir. Bununla

birlikte, vergi rekabeti nedeniyle vergi teşviklerinin aşırı derece artırılması hem mevzuatta karmaşıklığa hem de vergi erozyonuna neden olmaktadır.

OECD ülkelerinde vergi karmaşıklığı vergi verimliliği açısından değerlendirildiğinde, vergi verimliliğinin önemli bir göstergesi olan ve vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payı olarak görülen vergi yüküne ilişkin veriler Tablo 1’de görülmektedir. Buna göre vergi yükünün en yüksek olduğu ilk beş ülke Danimarka (45,2), Fransa (43,5), Avusturya (43,4), İtalya (42,8), Belçika (42,6)’dır. Vergi yükünün en düşük olduğu 5 ülke ise Meksika (18,3), Kolombiya (19,9), Şili (20,5), İrlanda (21,7), Türkiye (24,0)’dır. OECD ortalaması ise %34 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’nin vergi yükünün %34’lük ortalamadan oldukça düşük olduğu görülmektedir. Vergi yükü oranının %15 ile %25 aralığında olması durumunda, değerin düşük ile orta düzey arasında olduğu şeklinde değerlendirme yapılmaktadır. Tablo 2’de yer alan vergi mevzuatı ve uygulama karmaşıklığı ve toplam karmaşıklık verileri incelendiğinde en karmaşık vergi yapılarının sırasıyla Meksika’da (0,48), Polonya’da (0,47), Slovenya’da, Kolombiya’da ve Türkiye’de (0,46) olduğu görülmektedir. Vergi karmaşıklığı en düşük düzeyde olan ilk beş ülke de Estonya (0,17), Finlandiya (0,27), İsviçre (0,29), Lüksemburg (0,30), Norveç (0,31)’dir.

Afonso vd. (2024) tarafından yapılan çalışmada ise 2008-2021 ortalamasına göre vergi verimliliği en yüksek olan ülkeler sırasıyla, Macaristan, İtalya, Danimarka, Fransa ve Belçika olarak bulunmuştur. Vergi verimliliği en düşük olan ülkeler ise Meksika, Şili, Kolombiya, ABD ve İsviçre’dir. Türkiye ise 36 ülke içerisinde verimlilikte 29. Sıradadır. Bu doğrultuda, genel olarak vergi karmaşıklığı yüksek olan ülkelerin vergi verimliliğinin düşük olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Bununla birlikte, yapılan incelemeler neticesinde bazı ülkeler yüksek düzeyde karmaşık yapılara rağmen etkin tahsilat kapasitesi sergileyebilirken, bazıları

daha sade sistemlere sahip olmalarına rağmen sınırlı bir vergi toplama performansı da gösterebilmektedir.

Şekil 1’de vergi verimliliği ve vergi karmaşıklığı açısından yapılan değerlendirmede dikkat çeken bazı ülkeler özelinde yorum yapılacak olursa, Estonya ve Finlandiya sade ve verimli bir vergi yapısına, aynı zamanda açık ve öngörülebilir bir mevzuat yapısına ve gelişmiş bir dijital sisteme sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Bu durum beraberinde vergiye gönüllü uyumu getirmektedir. Almanya, Fransa ve İtalya karmaşık bir mevzuata, ancak güçlü bir idari kapasiteye ve etkin denetime sahiptir. Bu nedenle vergi verimliliği yüksek olan ülkeler arasında yer almaktadırlar. İsviçre ve İrlanda ise sade bir vergi yapısına sahip oldukları halde vergi verimsizliği açısından dikkat çeken ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum vergi tabanının dar olmasıyla ilişkilendirilmektedir.

Vergi karmaşıklığı, vergi verimliliğini etkileyen önemli bir faktör olmakla birlikte; iyi bir kurumsal kapasite, vergi denetiminin etkinliği ve vergi ahlakının gelişmiş olması gibi faktörlerin de verimlilik üzerindeki etkileri göz ardı edilmemelidir. Özellikle vergilemede adalet algısının mükellefin vergiye gönüllü uyumu üzerinde etkili olduğu önemli bir gerçektir. Özellikle yatırımları destekleme amacıyla oluşturulan vergi harcama politikalarının, vergi adaletini zedelemeyecek şekilde hazırlanması gerekir. Bu doğrultuda vergi tabanını genişletecek politikaların vergi uyumunu desteklemesi önem taşır.

Kaynakça

Afonso, A., Montes Caparrós, A. P., & Domínguez, J. (2024). *Measuring tax burden efficiency in OECD countries: An international comparison*. REM Working Paper 0339-2024. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4946468

Afonso, A., Montes, A. P., & Domínguez, J. M. (2025). A dynamic efficiency analysis for tax revenues in OECD countries. *Empirica*, 52(2), 377-411. <https://doi.org/10.1007/s10663-024-09640-0>

Aktan, C. C. (2020). *Vergi*, Cilt 1, Seçkin Yayıncılık.

Arslan, C. B. (2020). Vergilemede açıklık ve basitlik ilkesi: Kurumlar Vergisi Kanunu'nun okunabilirlik düzeyine ilişkin bir inceleme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 687-695. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.704193>

Bayraktar, N. (2015). Tax simplification and tax efficiency. *EcoMod.*, (No. 9100), 1-7. <https://ideas.repec.org/p/ekd/009007/9100.html>

Budak, T., James, S., & Sawyer, A. (2016). The complexity of tax simplification: Experiences from around the world. In *The complexity of tax simplification: Experiences from around the world* (pp. 1-10). London: Palgrave Macmillan UK.

Budak, T., James, S. & Benk, S. (2017). Vergi Sisteminin Basitleştirilmesi: Kavramsal Bir Değerlendirme, Adnan Gerçek ve Özhan Çetinkaya (EDT), *Maliye Araştırmaları 1* (ss. 61-84). Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Buyrukoğlu, S., & Şimşek, M. H. (2022). Davranışsal iktisat ile vergi bilinci, vergi kaybı ve kayıt dışı ekonomi arasındaki ilişkinin yargı kararları özelinde incelenmesi. *Legal Mali Hukuk*

284. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/518391/davranissal-iktisat-ile-vergi-bilinci-vergi-kaybi-ve-kayitdisi-ekonomi-arasindaki-iliskinin-yargi-kararlari-ozelinde-incelenmesi>

Canyaş, O., & Tosun, M. U. (2025). Türkiye’de Vergi Sisteminin Karmaşıklığı: Mahalli İdare Gelirleri Örneği Üzerinden Bir İnceleme. *Maliye Dergisi*, (188),189-214. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2025/07/08-188-Turkiyede-Vergi-Sisteminin-Karmasikligi-27cf97919f441266.pdf>

Cooper, G. S. (1993). Themes and issues in tax simplification. *Australian Tax Forum*, 10(4), 417-460. https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/austraxrum10&div=29&g_sent=1&casa_token=

Cox, S. P., & Eger, III, R. J. (2006). Procedural complexity of tax administration: The road fund case. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 18(3), 259-283. <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-18-03-2006-B001>

Cuccia, A. D., & Carnes, G. A. (2001). A closer look at the relation between tax complexity and tax equity perceptions. *Journal of Economic Psychology*, 22(2), 113-140. [https://doi.org/10.1016/S0167-4870\(01\)00025-3](https://doi.org/10.1016/S0167-4870(01)00025-3)

Çakır, M. (2021). *Türk Vergi Sisteminde Vergi Karmaşıklığının Analizi*. Gazi Kitabevi

Değirmenci, T., & Beşel, F. (2022). Türkiye’de gelir üzerinden alınan vergilerin karmaşıklık analizi. *Maliye Dergisi*, 158, 178-182. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2022/07/08-182-18-Turkiyede-Gelir-Uzerinden-Alinan-Vergilerin-Karmasiklik-Analizi.pdf>

Doğan, B. S. (2020). Karmaşık vergi sistemi ve maliyetleri. Necmettin Erbakan Üniversitesi *Siyasal Bilgiler Fakóltesi Dergisi*, 2(2), 129-139.<https://izlik.org/JA74XZ87BF>

Economy Tools (2026). *Tax revenue (% of GDP)*. <https://economy.tools/indicator/tax-revenue-gdp>

Hoppe, T., Schanz, D., Sturm, S., & Sureth-Sloane, C. (2018). What are the drivers of tax complexity for MNCs? Global evidence. *Intertax*, 46(8/9), 654 – 675.<https://doi.org/10.54648/taxi2018069>

Hoppe, T., Schanz, D., Sturm, S., & Sureth-Sloane, C. (2023). The tax complexity index—a survey-based country measure of tax code and framework complexity. *European Accounting Review*, 32(2), 239-273.<https://doi.org/10.1080/09638180.2021.1951316>

Karabacak, Y. (2013). Türk vergi kanunlarının karmaşıklık düzeyinin ölçümü üzerine bir deneme. *Maliye Dergisi*, 165, 38-53.<https://search.trdizin.gov.tr/en/yayin/detay/153552/turk-vergi-kanunlarinin-karmasiklik-duzeyinin-olcumu-uzerine-bir-deneme>

Kaplow, L. (1996). How tax complexity and enforcement affect the equity and efficiency of the income tax. *National Tax Journal*, 49(1), 135-150.<https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/NTJ41789>
191

Kirchler, E. (2007). *The economic psychology of tax behaviour*. Cambridge University Press.

Kozalı, B. (2021). *Vergi Adaleti Algıları Bağlamında Kaygan Yamaç Modeli: Davranışsal Vergi Uyum Analizi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi

Krause, K. (2000). Tax complexity: Problem or opportunity?. *Public Finance Review*, 28(5), 395-414.<https://doi.org/10.1177/109114210002800>

Martínez, Y. U., Arzoz, P. P., & Arregui, I. Z. (2022). Tax collection efficiency in OECD countries improves via decentralization, simplification, digitalization and education. *Journal of Policy Modeling*, 44(2), 298-318.<https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2022.03.003>

McCaffery, E. J. (1990). The holy grail of tax simplification. *Wisconsin Law Review*,

1990(5),1267-1322.https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/wlr1990&div=51&g_sent=1&casa_token=&collection=journals

Mendgen, A. (2025). *International Tax Competitiveness Index* 2025. https://taxfoundation.org/wpcontent/uploads/2025/10/International_Tax_Competitiveness_Index_2025_10-21.pdf

Musimenta, D. (2020). Knowledge requirements, tax complexity, compliance costs and tax compliance in Uganda. *Cogent Business & Management*, 7(1), 1-19.<https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1812220>

OECD. (2024). *Global tax revenues (dataset)*. *OECD Data Explorer*. <https://data-explorer.oecd.org/>.

OECD.(2025a). *Enhancing simplicity to foster tax certainty and growth:OECD report to the G20*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/10/enhancing-simplicity-to-foster-tax-certainty-and-growth_d42d5905/086f71ab-en.pdf

OECD. (2025b). *Revenue statistics 2025: Disentangling personal income tax revenue in OECD countries*.

https://www.oecd.org/en/publications/revenue-statistics-2025_3a264267-en.html

Saad, N. (2014). Tax knowledge, tax complexity and tax compliance: Taxpayers' view. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 109, 1069-1075.<https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1812220>

Slemrod, J. (2005). The etiology of tax complexity: Evidence from US state income tax systems. *Public Finance Review*, 33(3), 279-299.<https://doi/pdf/10.1177/1091142105275003>

Schaffa, D. (2025). Toward an Understanding of Tax Complexity, *Florida Tax Review*, 28(1), 178-254.<https://scholarship.law.ufl.edu/ftv/vol28/iss1/5>

Scotchmer, S., & Slemrod, J. (1989). Randomness in tax enforcement. *Journal of Public Economics*, 38(1), 17-32.[https://doi.org/10.1016/0047-2727\(89\)90009-1](https://doi.org/10.1016/0047-2727(89)90009-1)

Tax Complexity Project. (2024). *Tax Complexity Index*. <https://www.taxcomplexity.org/>

TMF Group. (2025). *Global Business Complexity Index 2025*. *TMF Group*. <https://www.tmf-group.com/en/news-insights/publications/global-business-complexity/>

Tran-Nam, B., & Evans, C. (2014). Towards the development of a tax system complexity index. *Fiscal Studies*, 35(3), 341-370. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5890.2014.12033.x>

Tran-Nam, B., Lignier, P., & Evans, C. (2016). *Tax system complexity and reform: Theoretical and practical perspectives*. Springer.

Ulph, D. T. (2014). Measuring tax complexity. School of Economics and Finance Discussion Paper No. 1417.<https://www.econstor.eu/handle/10419/204651>

Ulusay, N. (2023). Mükelleflerin vergi algılama şekilleri: Uyumlu mu isyancı mı? *Sakarya İktisat Dergisi*, 12(3), 305–329. <https://izlik.org/JA24EC36RK>

Uruş, A. F. (2025). Türkiye’de Vergiye Gönüllü Uyumun Sağlanmasında 3V Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *International Journal of Public Finance*, 10(1), 207-232. <https://doi.org/10.30927/ijpf.1606711>

Üyümez, M. E. (2016). Vergi mevzuatının karmaşıklığı ve uzlaşma yöntemi bağlamında vergi uyumunun değerlendirilmesi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 8(1), 39-45. <https://izlik.org/JA45JK29MK>

Yelman, E. (2021). Vergi okuryazarlığı üzerine yazılan bilimsel çalışmaların bibliyometrik analizi. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 289–310. <https://doi.org/10.46452/baksoder.1010648>

Zeren, G. (2019). Türkiye’de ve Bazı Ülkelerde Vergi Karmaşıklığının Karşılaştırmalı İncelenmesi, *International Journal of Public Finance*, 4(2), 145-165. <https://doi.org/10.30927/ijpf.600713>

Zwick, E. (2021). The costs of corporate tax complexity. *American Economic Journal: Economic Policy*, 13(2), 467-500. <https://doi.org/10.1257/pol.20180406>

BÖLÜM 2

DİJİTAL HİZMET VERGİSİNİN KÜRESEL VERGİ MİMARİSİNDEKİ YERİ: SEÇİLMİŞ ÜLKE UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Merve YOLAL¹

Giriş

Küreselleşme ve dijitalleşme süreci ekonomik faaliyetlerin yürütülme biçimini köklü biçimde dönüştürmüştür. Dijital teknolojilerin sağladığı imkânlar sayesinde çok uluslu işletmeler belirli bir ülkede sınırlı düzeyde veya hiç fiziksel varlık göstermeksizin sınır ötesi ticari faaliyetlerini geniş ölçekte sürdürebilmektedir. Bu gelişmeler, geleneksel vergi sistemlerinin temelini oluşturan “fiziksel varlık” ve “işyeri” kavramlarının etkinliğini önemli ölçüde zayıflatmakta ve vergi otoriteleri açısından yeni düzenleyici sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Buna bağlı olarak, modern iş modellerinden elde edilen kazançların hangi ölçütlere göre ve hangi ülkede vergilendirileceği sorusu uluslararası vergi politikasının temel gündemlerinden biri haline gelmiş; vergi sistemlerinin adaleti, etkinliği ve kamu maliyesinin sürdürülebilirliği konularındaki tartışmalar da giderek yoğunlaşmıştır (United

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Sigortacılık Bölümü, ORCID: 0000-0001-5980-5610

Nations, 2026). Özellikle COVID-19 salgınıyla birlikte dijital hizmetlere ve çevrimiçi platformlara olan talebin hızla artması dijital ekonominin ekonomik faaliyetler içindeki payını büyütmüş ve mevcut vergilendirme sorunlarını daha görünür hale getirmiştir.

Salgın döneminde birçok ülkede e-ticaret hacmi hızla artarken, geleneksel sektörlerden elde edilen gelirlere belirgin düşüşler yaşanmıştır. Bu süreçte dijital platformlar ve çevrimiçi hizmet sağlayıcıları önemli ölçüde gelir artışı elde etmiş, bazı şirketler artan talebi karşılayabilmek amacıyla ek istihdam yaratmak durumunda kalmıştır. Söz konusu gelişmeler, dijital ekonominin özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından henüz tam olarak değerlendirilememiş önemli bir vergi geliri potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ancak dijital faaliyetlerin sınır ötesi niteliği ve fiziksel varlığa dayanmayan yapısı, mevcut vergi sistemlerinin bu potansiyel gelirleri etkin ve kapsamlı biçimde vergilendirmesini güçleştirmektedir (Mekgoe & Hassam, 2020). Bu çerçevede DHV, dijital ekonomiden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine yönelik ulusal politika araçlarından biri olarak ortaya çıkmış ve uluslararası vergi tartışmalarında giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Bununla birlikte, DHV'nin uygulanmaya başlanması dijitalleşme sürecinin vergi sistemleri üzerinde yol açtığı çeşitli sorunları da gün yüzüne çıkarmıştır.

Dijitalleşme sürecinin vergi sistemleri üzerindeki olumsuz etkileri farklı vergi türlerinde çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Özellikle dijital faaliyetlerin çoğu zaman fiziksel bir işyeri gerektirmeden yürütülebilmesi uluslararası vergi hukukunda merkezi bir kavram olan daimî işyeri ilkesinin uygulanabilirliğini tartışmalı hâle getirmiştir. Geleneksel vergi kurallarına göre, bir işletmenin belirli bir ülkede vergilendirilebilmesi için o ülkede daimî bir işyerine sahip olması veya daimî bir temsilci aracılığıyla faaliyet göstermesi gerekmektedir. Oysa dijital ekonomi bağlamında işletmeler fiziksel bir varlık oluşturmaksızın kayda değer gelirler

elde edebilmektedir. Bu durum ise, vergi hukukunda daimî işyeri statüsünden kaçınma sorunu olarak ortaya çıkmakta ve ülkeler açısından ciddi gelir kayıplarına yol açmaktadır (Zıvalı & Demirli, 2022: 1127). Sosyal medya platformları, bulut tabanlı hizmetler ve dijital pazaryerleri gibi farklı dijital iş modelleri fiziksel varlık zorunluluğunu tamamen ortadan kaldırmakta ve böylece vergi otoriteleri için sınırlı denetim imkânı bırakmaktadır. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerde vergi tabanının daralması riskini artırmakta ve vergi politikalarının etkinliğini sınırlamaktadır. Dolayısıyla ulusal otoriteler için yeni denetim ve düzenleme mekanizmalarının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Dijital faaliyetlerin vergi sistemleri üzerindeki bir başka olumsuz etkisi özellikle dolaylı vergilerde kendini göstermektedir. Bu bağlamda Katma Değer Vergisi (KDV) alanında önemli belirsizlikler ortaya çıkmaktadır. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerinin büyük çoğunluğunda uygulanan KDV; mal ve hizmet ticareti üzerinden tahsil edilen dolaylı bir vergi niteliği taşımaktadır. Ancak dijital ekonomi bağlamında işlemin hangi ülkede gerçekleştiği, hizmetten kimin yararlandığı ve vergileme yetkisinin hangi ülke tarafından kullanılacağı gibi konular önemli belirsizlikler yaratmaktadır (Zıvalı & Demirli, 2022: 1128). Öyle ki, fiziksel malların uluslararası ticarete vergilendirmesi genellikle varış ülkesi ilkesine göre gerçekleştirildiğinden, gümrük işlemleri sırasında KDV'nin tahsil edilmesi mümkün olmaktadır. Buna karşılık e-kitap, müzik, video veya dijital veri gibi maddi olmayan ürünlerin sınır ötesi satışında işlemin gerçekleştiği yerin belirlenmesi ve vergilendirme yetkisinin tespiti önemli güçlükler doğurmaktadır (Gerger & Gerçek, 2016: 65-66). Bu durum ise dijital ürünlerin sınır ötesi satışında vergi kaybı riskini artırmakta ve uluslararası koordinasyon ihtiyacını ön plana çıkarmaktadır.

Dijital ekonominin vergilendirilmesi bağlamında bir diğer önemli sorun ise gelir ve kurumlar vergisi alanında ortaya

çıkılmaktadır. Uluslararası vergi hukukunda vergileme yetkisinin belirlenmesinde temel olarak kaynak ilkesi ve ikamet ilkesi esas alınmaktadır. Kaynak ilkesine göre, bir ülke kendi sınırları içinde elde edilen gelirleri vergileme hakkına sahipken; ikamet ilkesine göre mükellefin yerleşik olduğu ülke vergilendirme yetkisini kullanmaktadır. Ancak dijitalleşme süreci çok uluslu şirketlere faaliyetlerini farklı ülkeler arasında kolaylıkla organize etme ve vergi yükünü daha düşük olan yargı alanlarına yönlendirme imkânı sağlamaktadır (Eroğlu & Aksu, 2019: 68-69). Bu durum, mevcut kuralların etkinliğini azaltmakta ve özellikle çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini düşük vergi uygulayan ülkelere kaydırmasıyla vergi matrahının aşınmasıyla sonuçlanmakta ve kâr aktarımı gibi sorunları daha görünür hâle getirmektedir.

Bu sorunlar karşısında birçok ülke dijital ekonomiden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesini sağlamak amacıyla ulusal düzeyde çeşitli politika araçları geliştirmiştir. Bu araçlar, özellikle küresel ölçekte faaliyet gösteren dijital platformların faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki gelirlerini vergilendirmeye odaklanmaktadır. Bu çalışma, DHV'nin küresel vergi mimarisi içerisindeki konumunu ülkelerarası karşılaştırmalar yaparak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda Birleşik Krallık, Fransa, Avusturya, İtalya ve Türkiye'de uygulanan dijital hizmet vergileri incelenmektedir. Söz konusu ülkeler, dijital hizmet vergilerinin politika tasarımı, kapsamı ve uygulama sonuçları bakımından farklı yaklaşımları temsil etmektedir. Çalışma, ulusal uygulamalar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koyarak dijital hizmet vergilerinin küresel vergi yönetişimi süreci içerisindeki rolünü değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Bu yönüyle çalışma, DHV'lerin tek tip bir politika aracı olmadığını; aksine ülkelerin mali öncelikleri, dijital ekonomi büyüklükleri ve vergi politikası yaklaşımlarına bağlı olarak farklı tasarım modelleri geliştirdiklerini göstermektedir. Ayrıca DHV

uygulamalarını dar kapsamlı, platform odaklı ve geniş kapsamlı modeller çerçevesinde sınıflandırarak dijital vergilendirme politikalarının analitik olarak değerlendirilmesine imkân sağlayan kavramsal bir çerçeve sunulmaktadır. Bu sınıflandırma, farklı ülke uygulamalarının sistematik biçimde analiz edilmesine katkı sağlamakta ve dijital hizmet vergilerinin küresel vergi mimarisi içerisindeki konumunun daha net bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Son olarak çalışma, dijital hizmet vergilerinin kısa vadeli bir mali politika aracı olmasının ötesinde, uzun vadede uluslararası vergi sisteminin yeniden yapılandırılması süreci ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Dört bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde, DHV'nin teorik çerçevesi ele alınmakta ve uygulamanın temel avantajları ile eleştirilerine yer verilmektedir. İkinci bölümde dijital ekonominin vergilendirilmesine yönelik uluslararası reform girişimleri incelenmektedir. Üçüncü bölümde seçilmiş ülkelerde uygulanan DHV'ler ele alınmakta ve dördüncü bölümde seçilmiş olan ülkelere kapsam, oran, mükellefiyet eşikleri ve vergilendirilen faaliyet türleri açısından karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Sonuç bölümünde elde edilen bulgular özetlenmekte dijital hizmet vergilerinin uluslararası vergi sistemi açısından taşıdığı politika çıkarımları tartışılmaktadır. Çalışmadan elde edilen bulgular, DHV'nin kapsamı, vergi oranı ve mükellefiyet eşikleri açısından ayrışmakla birlikte, ortak bir eğilim olarak düzenlemelerin büyük ölçüde küresel ölçekte faaliyet gösteren yüksek gelirli dijital şirketleri hedef aldığı anlaşılmaktadır. Bu yönüyle dijital hizmet vergileri ulusal pazarlarda önemli gelir elde eden küresel teknoloji şirketlerinin vergilendirilmesine yönelik özel bir mali politika aracı niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla çalışma, dijital ekonominin vergilendirilmesine yönelik ulusal politikaların küresel vergi yönetişimi bağlamında ele alınmasının önemini vurgulamaktadır. Bu

yaklaşım, literatüre karşılaştırmalı ve bütüncül bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

DİJİTAL HİZMET VERGİSİNİN TEORİK ÇERÇEVESİ, AVANTAJLARI VE ELEŞTİRİLERİ

İletişim teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması sonucunda uluslararası ölçekte dijital hizmet sunan çok sayıda şirket ortaya çıkmıştır. Bu şirketler herhangi bir fiziki varlığa sahip olmaksızın birçok ülkede faaliyet göstererek yüksek gelirler elde etmeye başlamıştır. Dijital hizmet sağlayan çok uluslu şirketler (DHŞÇUŞ), fiziki bir işyeri veya yatırım yapmaksızın farklı ülkelerde ticari faaliyet gösterebilmekte ve yalnızca dijital hizmet sunarak büyük kazançlar elde etmektedir. Bu yönüyle DHŞÇUŞ, geleneksel işletmelerden ayrılmaktadır. Çünkü hizmet sunabilmek için kaynak ülkede işyeri açmalarına gerek olmadığı gibi, sağladıkları hizmet de somut bir mal niteliği taşımamaktadır. Dolayısıyla bu yeni ekonomik faaliyetlerin vergilendirilmesi kaçınılmaz hâle gelmiştir (Mutlu Kaya, 2020: 449-450). Bu durum, dijital faaliyetlerin vergilendirilmesini sağlayacak yeni mekanizmalardan olan DHV'lerin uygulanmaya başlanmasını gündeme getirmiştir.

DHV, büyük çokuluslu teknoloji şirketlerini fiziksel varlıklarından ziyade dijital varlıklarına dayanarak vergilendirmektedir. Geleneksel uluslararası vergilendirme normları vergi uygulayan ülke ile fiziksel bir bağlantı gerektirirken, DHV rejimleri bu şartı aramamaktadır. Bu sistem, bir şirketin ülkede herhangi bir fiziksel varlığı olmasa bile, ülke sınırları içinde gerçekleşen çevrimiçi ekonomik faaliyeti vergilendirmektedir (Kyle, 2021). Temel amaç, hizmetin sunulduğu ülkede şirketlerin fiilen işyeri açmalarını veya temsilci bulundurmalarını zorunlu kılmamaktır (Samancı, 2026). Böylece fiziksel varlık şartının kaldırılması dijital hizmetlerin doğrudan tüketildiği ülkede

vergilendirilmesini mümkün kılmakta ve vergi adaletini güçlendirmektedir. DHV'nin temel yapısı ülkeler arasında büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Ancak tek taraflı uygulanması kapsam, vergi oranı, istisna ve muafiyet şartları ile gelir eşiklerinde ülkelere göre farklılıklar oluşmasına yol açmaktadır.

DHV, çok uluslu şirketlerin belirli dijital faaliyetler aracılığıyla kendi yetki alanlarındaki kullanıcılardan elde ettikleri brüt gelirler üzerinden alınan bir vergidir. Bu vergiler; (i) yalnızca dijital hizmetlere uygulanmakta, (ii) ulusal varlık ölçütlerine dayandırılmakta, (iii) belirli gelir eşiklerini öngörebilmekte ve (iv) brüt gelirler üzerinden hesaplanmaktadır. Ayrıca DHV, her bir dijital hizmet faaliyeti için ayrı ayrı uygulanmakta ve vergilendirme süreci kapsamındaki her faaliyet bazında yürütülmektedir (Borders vd., 2023: 4). DHV'ler hizmetlerin sunulduğu yere göre gelirin vergilendirilmesini öngören varış yeri (destination-based) prensibine dayanmaktadır. Geleneksel kurumlar vergilerinden farklı olarak DHV'ler çok uluslu şirketlerin vergi yetki alanı içindeki gelirlerine uygulanmaktadır. Her ne kadar uygulamada öncelikle teknoloji şirketleri hedef alınsa da, dijital hizmetlerden gelir elde eden herhangi bir büyük çok uluslu şirket için de DHV uygulanabilmektedir (Broisy, 2025: 2). Dolayısıyla, DHV'lerin geleneksel kurumlar vergilerinden ayrılan en kritik özelliği; gelirlerin kaynağının şirketin merkezinin bulunduğu ülke değil, hizmetin tüketildiği ülke olmasıdır. Böylece, dijital ekonomide sınır ötesi faaliyetlerden doğan vergi boşlukları azaltılmaktadır. Ülkeler kendi pazarlarında yaratılan ekonomik değerden pay alabilmektedir. Gelir eşikleri ve brüt gelir üzerinden hesaplama yöntemi ise vergilendirmeyi daha şeffaf ve uygulanabilir kılmaktadır. Aynı zamanda, yalnızca büyük ölçekli şirketleri hedef almış olması küçük işletmelerin korunmasına da katkı sağlamaktadır.

DHV uygulamaları ülkeler arasında hem vergilendirme kapsamı hem de kapsama dahil edilen dijital faaliyet türleri

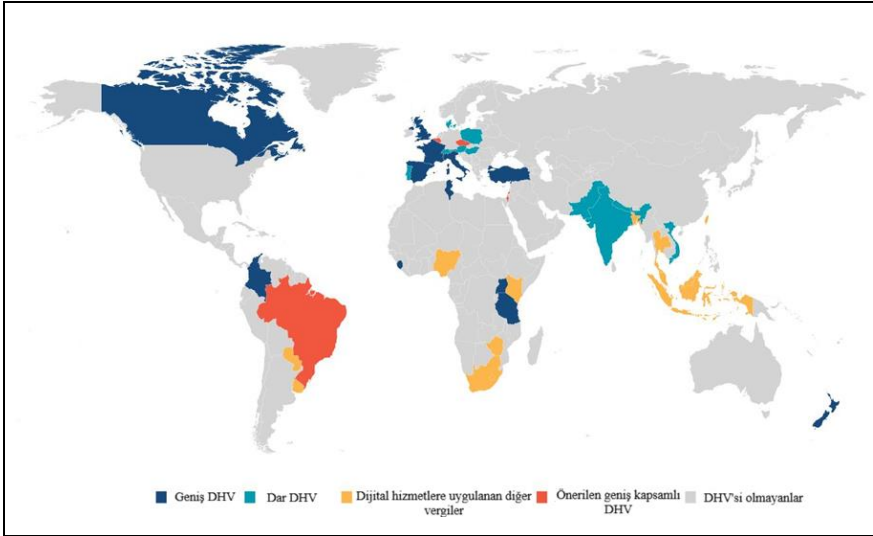
açısından heterojen bir yapı sergilemektedir. Dijital ekonominin çok boyutlu yapısı ve uluslararası vergi kurallarındaki belirsizlikler devletlerin dijital faaliyetlerin hangi unsurlarını vergilendirecekleri konusunda farklı politika tercihleri geliştirmesine yol açmıştır. Bu farklı politika tercihleri DHV'lerin belirli modeller çerçevesinde sınıflandırılmasına imkân tanımaktadır (PwC, 2026). Literatürde DHV'lerin kapsamı incelendiğinde söz konusu uygulamaların genel olarak; dar kapsamlı model, platform odaklı model ve geniş kapsamlı model olmak üzere üç temel yaklaşım altında değerlendirildiği görülmektedir. Bu sınıflandırma, ülkelerin dijital ekonomide değer yaratımını hangi faaliyetler üzerinden vergilendirmeyi tercih ettiklerini ortaya koymaktadır.

Dar kapsamlı modelde DHV, yalnızca belirli bir dijital faaliyet türüne uygulanmakta ve verginin kapsamı oldukça sınırlı tutulmaktadır. Bu yaklaşımda çoğu zaman yalnızca çevrim içi reklam hizmetlerinden elde edilen gelirler vergilendirilmekte ve diğer dijital faaliyetler vergi kapsamı dışında bırakılmaktadır (Enache, 2025). Bu modelin temel amacı, dijital ekonomide hızlı büyüyen reklam temelli iş modellerinin vergilendirilmesini sağlamaktır. Ancak, kapsamın sınırlı olması dijital platformların diğer gelir kaynaklarının vergilendirme dışında kalmasına yol açabilmektedir. Geniş kapsamlı modelde ise DHV'nin kapsamı daha geniş tutulmakta ve farklı türdeki dijital faaliyetlerden elde edilen gelirler aynı vergisel çerçeve içinde değerlendirilmektedir. Bu modelde genellikle çevrim içi reklam hizmetleri, dijital platform aracılık faaliyetleri ve kullanıcı verilerinin ticari kullanımı birlikte vergilendirilmektedir (PwC, 2026). Bu yaklaşım, dijital ekonominin farklı gelir kaynaklarını daha kapsamlı biçimde vergilendirmeyi amaçlamaktadır.

Platform odaklı modeldeki DHV ise, kullanıcılar arasında etkileşim sağlayan çok taraflı dijital platformların faaliyetlerine yönelmektedir. Bu modelde vergilendirme yalnızca reklam

gelirleriyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda çevrim içi pazar yerleri, arama motorları ve sosyal medya platformlarının aracılık faaliyetlerinden elde edilen gelirler de vergi kapsamına dahil edilmektedir. Bu yaklaşım, dijital platformların ekonomik değer yaratımında kullanıcı etkileşiminin önemli rol oynadığı varsayımına dayanmaktadır (OECD, 2020a: 78). Bu çerçevede değerlendirildiğinde, ülkelerin DHV tasarımları dijital ekonominin farklı bileşenlerinden hangilerinin vergilendirme açısından öncelikli olarak ele alındığını yansıtmaktadır. Dar kapsamlı modeller daha sınırlı bir vergilendirme yaklaşımı benimserken, platform odaklı ve geniş kapsamlı modeller dijital platformların ekonomik değer yaratım süreçlerini de vergilendirmeyi amaçlamaktadır. Aşağıda görsel 1’de DHV’lerin küresel ölçekte uygulanma durumuna ilişkin genel görünüm sunulmaktadır.

Görsel 1: Dünya Geneline Dijital Hizmet Vergileri

Kaynak: (Brosy, 2025: 5).

Görsel 1’e bakıldığında, 2025 yılında DHV’yi uygulamaya koyan veya bu yönde politika geliştirme sürecinde olan ülkelerin önemli bir bölümünün yüksek gelirli ekonomilerden oluştuğu ve

ayrıca orta gelirli gelişmekte olan ülkelerin de bu alana giderek daha fazla yöneldiği görülmektedir. Özellikle Avrupa’da OECD üyesi ülkelerin yaklaşık yarısı DHV uygulamasını ya önermiş ya da yürürlüğe koymuştur. Bu çerçevede Avusturya, Danimarka, Fransa, Macaristan, İtalya, Polonya, Portekiz, İspanya, İsviçre, Türkiye ve Birleşik Krallık DHV’yi fiilen uygulamaya koyan ülkeler arasında yer almaktadır. Buna karşılık Belçika, Çek Cumhuriyeti, Letonya, Norveç, Slovakya ve Slovenya ise söz konusu vergiyi yürürlüğe koyma yönünde resmi niyetlerini açıklamış veya bu doğrultuda somut politika adımları atmıştır (Enache, 2025).

Hindistan, Polonya, Portekiz, İsviçre veya Vietnam gibi birkaç ülke dar kapsamlı ve hedefli DHV’leri uygulamaya koymuştur. Hindistan, 2021’de geniş kapsamlı bir DHV uygulamış ancak 2024’te bunu yürürlükten kaldırmıştır. Diğer ülkeler ise dijital hizmet tüketimine vergi koymak için DHV’den daha geleneksel yolları tercih etmiştir. Örneğin, Filipinler ve Tayland daha önce vergi kapsamı dışında tutulan dijital hizmetlere katma değer vergisi uygulamaya başlamıştır (Brosy, 2025: 6). Afrika’daki DHV’lere bakıldığında ise, yerleşik olmayan şirketler tarafından sağlanan dijital hizmetlere vergi uygulayan ülkeler arasında Tanzanya (%2); Zimbabve (%5), Tunus (%3), Sierra Leone (%1,5) ve Ruanda (%1,5) yer almaktadır. Uganda, 2025 yılında %5’lik DHV’yi değiştirerek; ilişkili taraflara dijital hizmet sağlayan yerleşik olmayan kişilerden %15 oranında stopaj vergisi almaya başlamış, ancak diğer işlemler için DHV’yi kaldırmamıştır. Latin Amerika ülkelerinden Brezilya büyük dijital platformların brüt gelirleri üzerinden %7 oranında uygulanan bir ‘Dijital Sosyal Vergisi’ önerisinde bulunmuştur. Kolombiya da yerleşik olmayanların dijital hizmet gelirleri üzerinden %10 stopaj vergisi veya %3 oranında vergi ödemesine olanak tanıyan ‘Tek Vergi Uygulaması’ nı getirmiştir (PwC, 2025a: 3).

DHV'lerin küresel ölçekte yaygınlaşması hem ekonomik hem de hukuki boyutları olan çok yönlü tartışmaları beraberinde getirmiştir. Literatürde bu vergilere ilişkin değerlendirmeler, genellikle avantajlar ve eleştiriler ekseninde şekillenmektedir. Bu bağlamda avantajlar vergi adaleti, piyasa ülkesi yaklaşımının güçlendirilmesi ve vergi matrahı aşınmasının sınırlandırılması gibi unsurlarla ilişkilendirilirken; eleştiriler çoğunlukla uluslararası ticaret gerilimleri ve idari-uygulama güçlükleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. DHV'lerin sağladığı başlıca avantajlar ise aşağıda sıralanmaktadır (Magalhães, 2023; Listokin, 2025; Mpofo, 2022: 14);

- DHV'nin temel gerekçelerinden biri vergi adaletinin sağlanmasıdır. Geleneksel işletmeler faaliyet gösterdikleri ülkelerde fiziki varlıkları nedeniyle kurumlar vergisine tabi olurken, dijital şirketler çoğu zaman fiziki varlık bulundurmadan önemli gelirler elde edebilmektedir. Bu durum benzer ekonomik faaliyetler arasında farklı vergisel yükler ortaya çıkararak rekabet eşitsizliği yaratabilmektedir. DHV ise dijital şirketlerin faaliyet gösterdikleri ülkelerde elde ettikleri gelirler üzerinden vergilendirilmesini sağlayarak bu dengesizliği azaltmayı amaçlamaktadır.
- DHV, vergilendirme yetkisinin piyasa ülkelerine doğru kaydırılması yönündeki yaklaşımı güçlendirmektedir. Dijital platformların ekonomik değer yaratımında kullanıcıların rolünün artması kullanıcıların bulunduğu ülkelerin vergilendirme sürecinde daha fazla pay alması gerektiği yönündeki görüşleri desteklemiştir. Bu yaklaşım, dijital ekonomide değer yaratımının yalnızca şirket merkezlerinin bulunduğu ülkelerde değil, aynı zamanda kullanıcıların bulunduğu piyasalarda gerçekleştiği varsayımına dayanmaktadır.

- DHV, çok uluslu dijital şirketlerin kârlarını düşük vergili ülkelere yönlendirmesi sonucu ortaya çıkan vergi matrahı aşınması ve kâr kaydırma sorununa karşı da bir araç olarak değerlendirilmektedir. Dijital faaliyetlerden elde edilen gelirlerin doğrudan piyasa ülkelerinde vergilendirilmesi; şirketlerin uluslararası vergi planlaması yoluyla vergi yüklerini azaltma imkânlarını sınırlayabilmektedir.

DHV'ye yönelik eleştiriler, bu vergilerin geleneksel uluslararası vergilendirme ilkelerinden saparak şirketlerin fiziksel varlıklarından ziyade sınır ötesi dijital faaliyetlerini vergilendirmesine odaklanmaktadır. DHV'lere yönelik yapılan birtakım eleştiriler aşağıdaki gibidir (OECD, 2020b: 144; Megersa, 2020: 6; Mpofu, 2022: 9-10; Delsol, 2025);

- Dijital hizmetlerden elde edilen hasılatın vergilendirilmesi uluslararası ticaret ve yatırım kararları üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmekte, sınır ötesi dijital hizmet sunumunu azaltabilmekte ve vergi maliyetlerinin tüketicilere yansıtılması yoluyla fiyat artışlarına neden olabilmektedir.
- DHV'ler, şirket karları üzerinden değil, belirli dijital işlem türleriyle ilişkili toplam gelirler üzerinden alınan vergiler olarak tasarlanmıştır. Bu durum, zarar eden firmalara pozitif vergi yükümlülükleri getirilmesine ve çifte vergilendirmeye yol açabilmektedir. Dolayısıyla, DHV kâr bazlı vergilere kıyasla ekonomik davranışları daha fazla çarpıtma potansiyeline sahiptir ve buna bağlı olarak fiyatların yükselmesine, satışların düşmesine ve etkilenen sektörlerde yatırımların azalmasına neden olmaktadır.

- DHV'lerin kâr yerine gelir (hasılat) üzerinden alınması, düşük kâr marjıyla faaliyet gösteren işletmeler ile henüz kârlılığa ulaşamamış girişimler açısından vergi yükünün orantısız biçimde artmasına yol açmaktadır.
- DHV'ler, uluslararası ticaret ilişkileri açısından bazı gerilimlere yol açmaktadır. Özellikle büyük dijital platform şirketlerinin önemli bir kısmının belirli ülkelerde yoğunlaşmış olması, bazı devletler tarafından dijital hizmet vergilerinin ayrımcı bir vergi uygulaması olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Bu durum zaman zaman ticaret politikası tartışmalarını ve karşılıklı ekonomik önlemleri gündeme getirmektedir.
- DHV'lerin uygulanması teknik açıdan da çeşitli zorluklar içermektedir. Dijital faaliyetlerin sınır ötesi niteliği gelirlerin hangi ülkede elde edildiğinin belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca farklı ülkelerde uygulanan DHV kurallarının birbirinden farklı olması DHSCUŞ'lar açısından önemli bir idari uyum maliyeti yaratabilmektedir.

Sonuç olarak, DHV'ler dijitalleşmenin hızla büyüyen ekonomik etkilerini mevcut vergi sistemleriyle uyumlu hâle getirme arayışının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu vergiler, bir yandan vergi adaletini güçlendirerek piyasa ülkelerinin gelirden daha fazla pay almasını sağlamakta; diğer yandan ekonomik verimlilik, ticaret ilişkileri ve idari uyum açısından yeni tartışmaları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle DHV'ler avantajları ve dezavantajlarıyla dijital ekonominin vergilendirilmesinde geçiş niteliğinde bir araç olarak değerlendirilmektedir. Ancak kalıcı ve sürdürülebilir bir çözüm, ulusal düzeydeki düzenlemelerin ötesinde uluslararası ölçekte ortak vergi standartlarının oluşturulmasını ve küresel vergi reformlarının uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede

DHV'lerin geleceği ulusal çıkarların korunması ile uluslararası vergi uyumunun sağlanması arasındaki dengeye dayalı bir yönelim içinde şekillenecektir.

DİJİTAL EKONOMİNİN VERGİLENDİRİLMESİNDE KÜRESEL REFORM ARAYIŞLARI

Dijitalleşme gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki küresel etkileşimi hızlandırarak ekonomik faaliyetlerin yapısını köklü biçimde dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, ekonomik işlemlerin karmaşıklığını artırmakta ve şeffaflık sorunlarını derinleştirmektedir. Özellikle dijital işlemlerin yaygınlaşması vergi idareleri açısından yeni düzenleyici güçlükler yaratmakta, geleneksel yöntemlerle tespit ve vergilendirme süreçlerini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla dijital ekonominin giderek geleneksel ticaret biçimlerinin yerini alması, ulusal politika araçlarının tek başına yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Bu gelişmeler, vergi politikalarının yapısal bir yeniden tasarımını gerekli kılmaktadır (Mpofu, 2022: 1). Nitekim uluslararası vergi tartışmaları da dijitalleşmenin yarattığı yeni koşullar doğrultusunda mevcut vergi anlaşmalarının ve düzenlemelerinin gözden geçirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Özellikle fiziksel varlığa dayanmaksızın elde edilen gelirlerin hangi ülkede vergilendirileceği sorunu, geleneksel vergi sistemlerinin sınırlarını açık biçimde ortaya koyarak dijital faaliyetlerden doğan kazançların vergilendirilmesine yönelik yeni yaklaşımların geliştirilmesini gündeme taşımıştır.

Bu gelişmeler doğrultusunda OECD, dijital ekonominin vergilendirilmesine ilişkin sorunları ele almak amacıyla Vergi Tabanı Aşındırma ve Kâr Kaydırma (BEPS) projesi kapsamında çalışmalar yürütmüş ve 2015 yılında BEPS'in 1. Eylemi çerçevesinde dijital ekonominin vergilendirilmesine ilişkin bir rapor yayımlamıştır. Raporda dijitalleşmenin tamamen yeni vergi sorunları yaratmadığı, ancak bazı özellikleri nedeniyle mevcut BEPS risklerini önemli

ölçüde artırdığı vurgulanmıştır. Bu nedenle daimî işyeri tanımının güncellenmesi, transfer fiyatlandırması kurallarının güçlendirilmesi ve kontrollü yabancı şirket düzenlemelerinin geliştirilmesi gibi önlemler önerilmiştir. OECD ayrıca, dijital ekonominin yarattığı vergisel sorunlara küresel ölçekte ortak bir çözüm geliştirme amacıyla çalışmalarını sürdürmüş ve bu süreçte “iki sütunlu yaklaşım” olarak adlandırılan kapsamlı bir reform çerçevesi ortaya koymuştur (Mekgoe & Hassam, 2020).

OECD tarafından geliştirilen iki sütunlu yaklaşım, dijital ekonominin vergilendirilmesine yönelik küresel ölçekte koordineli bir reform çerçevesi sunmaktadır. Reformun birinci sütunu, özellikle dijital ekonomide faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerin kazançlarının vergilendirilmesine ilişkin mevcut kuralları yeniden düzenlemeyi ve vergilendirme haklarının piyasa ülkeleri ile merkez ülkeleri arasında daha dengeli bir şekilde dağıtılmasını amaçlamaktadır. Böylece fiziksel varlık bulunmasa dahi kullanıcıların bulunduğu ülkelerin vergi gelirlerinden pay alabilmesi hedeflenmektedir (PwC, 2025a: 1). Bu çerçevede, en büyük ve en karlı çok uluslu şirketlerin kalan kârının %25’inden fazlası müşterilerinin ve kullanıcılarının bulunduğu yargı bölgelerine yeniden tahsis edilecektir. Daha küçük ve gelişmekte olan ekonomiler için ise daha düşük bir eşik belirlenmiştir (OECD, 2021: 5). Ancak düzenlemenin uygulanabilmesi geniş kapsamlı uluslararası mutabakat gerektirdiği için reformun kısa vadede hayata geçirilmesini güçleştiren önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Reformun ikinci sütunu ise birinci sütunun yeniden dağıtım odaklı yaklaşımını tamamlayıcı nitelikte olup, küresel ölçekte faaliyet gösteren çok uluslu işletmeler için asgari bir kurumlar vergisi düzeyi belirleyerek kârların düşük vergili ülkelere kaydırılmasını sınırlamayı hedeflemektedir. Bu çerçevede geliştirilen küresel asgari vergi kurallarına göre; konsolide yıllık

geliri 750 milyon avro veya daha fazla olan çok uluslu şirket gruplarını kapsamakta ve bu işletmelerin faaliyet gösterdikleri her yargı alanında en az %15 efektif vergi oranına tabi tutulması öngörülmektedir. Sistem, temel olarak “Gelir Dahil Etme Kuralı” ve “Yetersiz Vergilendirilen Ödemeler Kuralı” gibi mekanizmalar aracılığıyla işlemektedir. Eğer bir ülkede elde edilen kâr bu eşik oranın altında vergilendirilmişse söz konusu fark “tamamlama vergisi” şeklinde başka bir ülkede tahsil edilebilmektedir. Böylece şirketlerin kârlarını vergi oranı düşük ülkelere yönlendirerek vergi yüklerini azaltmaları önemli ölçüde sınırlandırılmakta ve uluslararası vergi rekabetinin aşındırıcı etkileri azaltılmaya çalışılmaktadır (OECD, 2021: 5).

Bu iki mekanizma birlikte değerlendirildiğinde, dijitalleşme ve küreselleşme karşısında yetersiz kalan geleneksel vergi kurallarını güncellemeyi amaçlayan ve çok uluslu şirketlerin faaliyet gösterdikleri ülkelerde daha dengeli bir vergilendirme yapılmasını hedefleyen kapsamlı bir uluslararası vergi reformu çerçevesinin ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca her iki mekanizmanın hayata geçirilmesi çok uluslu işletmelerin stratejik kararları, vergi idarelerinin kaynak kullanımı ve küresel ekonomi açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu düzenlemeler, ülkeler arasında vergilendirme haklarının ve gelirlerin daha adil biçimde paylaşılmasını, kâr kaydırma ve vergi kaçırma eğilimlerinin azaltılmasını hedeflemektedir. Bununla birlikte, geniş çaplı uluslararası uzlaşının sürdürülmesi, farklı ulusal hukuk sistemleri arasında uyumun sağlanması ve büyük ekonomiler arasındaki çözümlenmemiş gerilimlerin yönetilmesi gibi ciddi zorluklar devam etmektedir. Ayrıca reformların ekonomik ve politik etkileri ülkelerin kendi ulusal çıkarlarını koruma eğilimleriyle küresel koordinasyon hedefi arasındaki dengeyi test etmektedir (Listokin, 2025).

Küresel ölçekte yürütülen bu reform süreci devam ederken ve uygulamaya ilişkin belirsizlikler hala sürerken, dijital ekonominin

vergilendirilmesi konusu Avrupa Birliği açısından da öncelikli bir politika alanı hâline gelmiştir. AB üye devletleri arasında özellikle vergi adaleti, rekabet koşulları ve vergi gelirlerindeki potansiyel kayıplar konusunda artan endişeler ortaya çıkmıştır. Dijital şirketlerin faaliyet gösterdikleri ülkelerde kamu maliyesine daha adil bir katkı sağlamaları gerektiği yönündeki görüşler güç kazanmış ve bu doğrultuda çeşitli politika önerileri gündeme gelmiştir. Bu çerçevede Avrupa Komisyonu, 2018 yılında belirli dijital faaliyetlerden elde edilen gelirlere %3 oranında vergi uygulanmasını öngören bir DHV önerisi sunmuştur (Thomadakis, 2025: 3). Söz konusu öneri, mevcut uluslararası kurumlar vergisi sisteminin çok uluslu dijital şirketlerin faaliyetlerinden doğan kazançları etkin biçimde vergilendirmede yetersiz kaldığı yönündeki tespitlere dayanmaktadır. Özellikle dijital platform kullanıcılarının değer yaratımındaki rolüne rağmen vergileme yetkisinin çoğunlukla kullanıcıların bulunduğu ülkelere yeterince yansımaması; uluslararası vergi mimarisinde reform ihtiyacını belirginleştirmiştir. Bu kapsamda DHV reklamcılık, çevrim içi aracılık ve veri temelli hizmetlerden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine yönelik kısa vadeli ve pratik bir politika aracı olarak değerlendirilmiştir (Cui, 2019: 1136).

Avrupa Komisyonu'nun önerisinde DHV'nin kapsamına giren gelirler belirli dijital faaliyetlerden elde edilen kazançlarla sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda dijital arayüzlerde kullanıcılara yönelik reklamların yerleştirilmesi ve kullanıcıların bu arayüzlerde gerçekleştirdikleri faaliyetlerden elde edilen verilerin iletilmesi yoluyla sunulan hizmetlerden doğan gelirler vergilendirilebilir kabul edilmektedir. Ayrıca kullanıcılara çok taraflı dijital arayüzler sunulması sonucunda ortaya çıkan ve genellikle aracılık hizmetleri olarak adlandırılan faaliyetlerden elde edilen gelirler de vergi kapsamın girmektedir (European Commission, 2018: 7). Direktif önerisine göre, DHV yükümlülüğü yalnızca belirli büyüklüğün

üzerindeki işletmeler için söz konusu olmaktadır. Bu kapsamda vergi mükellefi olarak kabul edilen şirketlerin bir mali yıl içerisinde konsolide bazda dünya çapında 750 milyon avronun üzerinde gelir elde etmeleri ve aynı zamanda Avrupa Birliği içerisinde 50 milyon avroyu aşan vergilendirilebilir gelire sahip olmaları gerekmektedir. Belirlenen bu eşik değerler, vergilendirmenin özellikle büyük ölçekli dijital şirketleri hedef almasını ve küçük ölçekli işletmelerin kapsam dışında kalmasını sağlamayı amaçlamaktadır (European Commission, 2018: 22–25). Bununla birlikte söz konusu düzenleme, dijital ekonominin vergilendirilmesine ilişkin küresel bir çerçeve oluşturmayı amaçlayan OECD birinci sütun müzakereleri nedeniyle askıya alınmış ve Avrupa Birliği dijital vergilendirme konusunda kapsamlı bir ortak düzenleme geliştirme sürecini ertelemiştir (Thomadakis, 2025: 3).

Diğer yandan Birleşmiş Milletler Vergi Komitesi, dijital hizmetlerden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine ilişkin alternatif bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu kapsamda 2021 tarihli “Birleşmiş Milletler Model Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması”na 12B maddesi eklenmiştir. Söz konusu madde, çevrim içi reklamcılık, kullanıcı verilerinin kullanımı, arama motorları, sosyal medya platformları, dijital içerik hizmetleri, oyun hizmetleri, bulut bilişim ve standart çevrim içi eğitim hizmetleri gibi faaliyetlerden elde edilen gelirlerin piyasa ülkelerinde vergilendirilmesine imkân tanımaktadır. Komite ayrıca bu düzenlemelerin daha etkin biçimde uygulanabilmesi amacıyla çok taraflı bir mekanizma oluşturulması üzerinde çalışmalar yürütmektedir. Söz konusu mekanizma, ülkelerin ikili vergi anlaşmalarını ayrı ayrı yeniden müzakere etme ihtiyacını ortadan kaldırarak çok sayıda anlaşmanın eş zamanlı olarak güncellenmesine imkân tanımakta; bu yönüyle hem zaman hem maliyet açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. Ayrıca, dijital ekonomiye yönelik

daha uyumlu ve bütüncül bir uluslararası vergilendirme çerçevesinin oluşturulmasına katkı sunabilmektedir (United Nations, 2026).

Küresel ölçekte ortak bir dijital vergilendirme sisteminin henüz tam olarak yürürlüğe girmemiş olması birçok ülkenin kendi ulusal düzenlemelerini geliştirmesine yol açmıştır. Özellikle dijital platform şirketlerinin faaliyet gösterdikleri ülkelerde elde ettikleri gelirlerin etkin biçimde vergilendirilememesi kısa vadede uygulanabilecek alternatif politika araçlarına yönelik ilgiyi artırmıştır. Bu çerçevede DHV'ler platformların reklamcılık, çevrim içi aracılık ve veri temelli faaliyetlerinden elde ettikleri gelirleri vergilendirmeye yönelik geçici ama uygulanabilir bir çözüm olarak birçok ülkede gündeme gelmiştir. Nitekim AB düzeyinde ortak bir düzenleme konusunda uzlaşma sağlanamaması; bazı üye devletlerin ulusal düzeyde DHV uygulamalarını hayata geçirmesine ve farklı politika modellerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, dijital ekonomideki gelirlerin vergilendirilmesinde ulusal çıkarların ve geçici çözümlerin önemini ortaya koyarken, aynı zamanda uzun vadede küresel ölçekte uyumlu ve standardize edilmiş bir sistemin gerekliliğini de gözler önüne sermektedir.

Buna karşın, ulusal düzeyde uygulanan DHV'ler sadece iç politika araçları olarak kalmayıp, uluslararası ticaret ve diplomasi üzerinde de doğrudan etkiler yaratmıştır. Bu durum, özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi dijital devlerin çıkarlarını gözetken ülkeler ile DHV'yi uygulayan ülkeler arasında gerilimlere yol açmıştır. ABD Başkanı Donald Trump'ın 21 Şubat'ta imzaladığı kararnameyle Türkiye'nin de aralarında bulunduğu ve Amerikan dijital teknoloji şirketlerine vergi uygulayan ülkelere yönelik bir soruşturma başlatması üzerine dijital ekonominin vergilendirilmesine ilişkin tartışmalar yeniden gündeme taşınmıştır. Bu gelişmenin ardından Trump Google, Meta, Amazon ve Apple gibi büyük teknoloji şirketlerini hedef alan DHV ve benzeri düzenlemeler uygulayan ülkelere karşı gümrük vergileri ve ihracat

kısıtlamaları getirme tehdidinde bulunmuştur (Sweney, 2025). Reuters'ın haberine göre ABD Başkanı Donald Trump, 26 Ağustos 2025 tarihinde sosyal medya hesabından yaptığı açıklamada dijital vergiler, düzenlemeler ve benzeri uygulamaları hayata geçiren ülkelere karşı ticari yaptırımlar uygulanacağını belirtmiştir. Trump, söz konusu “ayrımcı” uygulamaların kaldırılmaması durumunda ABD'nin bu ülkelere yönelik ihracata önemli ölçüde ek gümrük vergileri getireceğini ve yüksek teknoloji ürünleri ile çip ihracatını kısıtlayacağını ifade etmiştir (Breuninger, 2025). Trump'ın Amerikan teknoloji şirketlerine dijital vergi uygulayan ülkelere gümrük vergisi koyma tehdidinin ardından AB dijital düzenlemelerini hayata geçireceğini ve gerekirse kendi yasalarını kararlılıkla savunacağını açıklamıştır.

Bu uluslararası gerilimler DHV'lerin uygulanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini doğrudan etkilemekte; özellikle ABD'nin tutumu hem ulusal düzeydeki vergi uygulamalarının hem de OECD Birinci Sütun reform sürecinin geleceğini belirleyen temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda DHV'nin geleceği iki temel değişkene bağlı görünmektedir: (i) Birinci Sütun kapsamındaki ilerleme ve (ii) ABD'nin her iki düzenleme rejimine ilişkin politika pozisyonu. Söz konusu değişkenler birbirleriyle yakından bağlantılıdır; zira hem DHV düzenlemeleri hem de Birinci Sütun reformu, ağırlıklı olarak ABD merkezli büyük çok uluslu dijital şirketlerin vergilendirilmesine ilişkin küresel tartışmalar etrafında şekillenmektedir. OECD üyesi olan ve DHV'yi uygulamaya koymuş tüm ülkeler (Avusturya, Fransa, İtalya, İspanya, Türkiye ve Birleşik Krallık), 1. sütunun uygulanmasıyla birlikte DHV'yi yürürlükten kaldıracıklarına dair ABD ile anlaşmalar imzalamışlardır. Bu ülkeler ayrıca, birinci sütunun uygulanması durumunda, daha önce DHV ödemiş olan ABD şirketlerine vergi indirimini sağlamayı da kabul etmişlerdir. BEPS çerçevesine taraf olmayan ve DHV'yi uygulamaya koymuş OECD dışı ülkeler (Nepal, Tanzanya ve

Kırgızistan) bakımından, DHV uygulamasına devam etme kararı büyük ölçüde uluslararası aktörlerin ve özellikle ABD'nin siyasi ve ekonomik baskılarına bağlı görünmektedir (Borders vd., 2023: 16).

Sonuç olarak, dijital ekonominin vergilendirilmesi yalnızca mali bir konu olmanın ötesinde, uluslararası ticaret, diplomasi ve ekonomik egemenlik açısından stratejik bir alan hâline gelmiştir. DHV'leri uygulayan ülkeler büyük teknoloji şirketlerinin kendi sınırları içinde faaliyet göstererek kullanıcılarından yüksek kazançlar elde etmelerine rağmen, ilgili hükümetlere sınırlı vergi ödediklerini veya hiç ödemediklerini gözlemlemekte ve bu gerekçeyle söz konusu vergileri sürdürmektedir. Bu bağlamda DHV'ler yalnızca gelir sağlama aracı olmanın ötesinde, ulusal egemenlik ve ekonomik bağımsızlığı koruyan, aynı zamanda küresel pazarlardaki rekabet gücünü dengelemeye yönelik stratejik bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, DHV'lerin geleceği ABD ve diğer büyük ekonomilerin tutumları ile OECD çerçevesinde geliştirilen uluslararası reformların uygulanma sürecine doğrudan bağlıdır. Bu durum, dijital vergilendirme alanında yalnızca mali değil, aynı zamanda siyasi ve diplomatik boyutları da kapsayan yeni bir etkileşim ve denge alanı yaratmaktadır.

DİJİTAL HİZMET VERGİSİNE YÖNELİK ÜLKE UYGULAMALARI

Avrupa'da DHV'ler yaygınlaşmış olmasına rağmen, ülkeler tarafından benimsenen vergi tasarımları önemli farklılıklar göstermektedir. Önerilen ve uygulanan DHV modelleri kapsam, vergi oranı ve vergilendirilen faaliyet türleri bakımından ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin, Avusturya ve Macaristan yalnızca çevrimiçi reklam gelirlerini vergilendirirken, Danimarka'nın uygulaması yayın hizmetleriyle sınırlı tutulmuştur. Buna karşılık Fransa daha geniş kapsamlı bir yaklaşım benimseyerek; dijital arayüz sağlanması, hedefli reklamcılık faaliyetleri ve kullanıcı

verilerinin reklam amaçlı iletilmesinden elde edilen gelirleri vergilendirilebilir faaliyetler arasına dâhil etmiştir. Vergi oranları da ülkeler arasında belirgin farklılıklar göstermektedir. Polonya’da oran %1,5 iken, Macaristan ve Türkiye’de %7,5’e kadar yükselmektedir. Macaristan’da söz konusu oran Aralık 2024’e kadar geçici olarak %0’a indirilmiş, daha sonra yeniden %7,5 seviyesine çıkarılmıştır (Enache, 2025). Bu farklılıklar, Avrupa’da DHV uygulamalarının yeknesak bir çerçevede yürütülmesinin zorluklarını ortaya koymakta ve uzun vadede uyumlaştırma ihtiyacının altını çizmektedir. Dolayısıyla, Avrupa ülkelerinin kendi ekonomik öncelikleri ve politik tercihleri doğrultusunda geliştirdikleri DHV modelleri hem ulusal gelir hedeflerini hem de dijital ekonominin vergilendirilmesine yönelik daha geniş Avrupa düzeyinde reform tartışmalarını etkilemektedir.

Fransa’da Dijital Hizmet Vergisi Politikası

Dijital ekonomiden kaynaklanan faaliyetlerin vergilendirilmesinde öncü ülke Fransa olmuştur. Fransa, 2016 yılının sonunda DHV’yi yürürlüğe koymayı planlamış, ancak Anayasa Konseyi söz konusu düzenlemeyi anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir. Verginin uygulanmasına ilişkin tartışmalar Fransa Ulusal Meclisi’nde uzun süre devam etmiş ve özellikle 2019 Temmuz ayında yoğunlaşmıştır. Bu süreçte ABD, Fransa’yı başta şarap olmak üzere çeşitli Fransız mallarına ek tarifeler getirmekle tehdit etmiştir. Nihayetinde 24 Temmuz 2019 tarihinde verginin 1 Ocak 2019’dan itibaren geriye dönük olarak uygulanmasını öngören yasa tasarısı kabul edilmiştir (Yayman, 2022: 134). DHV oranı, vergilendirilebilir dijital hizmetlerden elde edilen brüt yıllık gelirin (KDV hariç) %3’ü olarak belirlenmiştir (Blagojević, 2025). Fransa’nın bu süreci, DHV’nin yalnızca ekonomik değil aynı zamanda siyasi ve diplomatik etkiler doğurabileceğini göstermektedir. Diğer yandan, ABD’nin ek tarifeler tehdidi dijital vergilendirme girişimlerinin uluslararası ticaret ilişkileriyle

doğrudan bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, Fransa'nın geriye dönük uygulama kararı ise, vergi politikalarında kararlılık ve gelir kaybını telafi etme isteğini yansıtmaktadır. %3 oranındaki vergi, dijital hizmetlerden elde edilen gelirlerin önemli bir kısmını kamuya aktarmayı hedeflerken, aynı zamanda diğer ülkeler için dijital vergilendirme konusunda cesur bir örnek teşkil etmiştir.

Fransa'da DHV özellikle büyük teknoloji şirketlerinin faaliyet gösterdikleri ülkelerde elde ettikleri önemli gelirlere rağmen, yeterli vergi yükümlülüğü üstlenmedikleri yönündeki algıya bir yanıt olarak hayata geçirilmiştir. Bu nedenle vergi Google, Apple, Facebook, Amazon ve Microsoft olmak üzere büyük teknoloji şirketlerini ifade eden "GAFAM Vergisi" olarak da adlandırılmaktadır. Düzenlemenin temel amacı, dijital ekonomiden elde edilen kazançların daha adil bir şekilde vergilendirilmesini sağlamak ve geleneksel işletmeler ile dijital platformlar arasındaki vergi yükümlülüklerini dengelemektir (Asquith, 2025a). Dolayısıyla Fransa'nın bu düzenlemesi, dijital ekonomideki vergi adaleti tartışmalarına somut bir yanıt niteliği taşımaktadır. "GAFAM Vergisi" olarak anılması, verginin doğrudan küresel teknoloji devlerini hedeflediğini ve kamuoyunda güçlü bir sembolik anlam kazandığını göstermektedir. Bu yaklaşım, geleneksel işletmelerin uzun süredir dile getirdiği rekabet eşitsizliğini azaltmayı amaçlarken, aynı zamanda devletin dijital ekonomiden elde edilen gelirleri daha etkin şekilde kamuya aktarmasına imkân tanımaktadır. Böylece düzenleme hem ekonomik hem de sosyal açıdan daha dengeli bir vergi sistemi oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

DHV, küresel gelirleri 750 milyon avroyu ve Fransa'daki gelirleri 25 milyon avroyu aşan şirketlere uygulanmaktadır. Verginin kapsamı; kullanıcıların elektronik ortamda birbirleriyle iletişim kurmasını ve etkileşimde bulunmasını sağlayan dijital arayüzleri içermektedir. Bu arayüzler; kullanıcılar arasında doğrudan mal veya

hizmet teslimatını mümkün kılan platformları da kapsayabilmektedir. Ayrıca, dijital arayüzlerde reklam alanı satın alınarak Fransa'daki kullanıcılara kullanıcı verilerine dayalı hedefli reklam sunulmasını sağlayan hizmetler de vergiye tabi tutulmaktadır. Bu hizmetler yalnızca reklamların satın alınması, depolanması ve dağıtımını değil; aynı zamanda kullanıcı verilerinin yönetimi ve bu verilerin reklam faaliyetleri kapsamında kullanılmasına yönelik iletişim süreçlerini de kapsamaktadır (BDO Global, 2019). Bu kapsam, dijital ekonomide en yüksek gelir potansiyeline sahip alanları hedefleyerek verginin etkinliğini artırmaktadır. Kullanıcı verilerinin reklam faaliyetlerinde kullanılmasına yönelik süreçlerin dahil edilmesi; veri temelli iş modellerinin vergisel açıdan kontrol altına alınmasını sağlamaktadır. Böylece hem kullanıcı verilerinin ticari kullanımından doğan ekonomik değer kamuya aktarılmakta hem de dijital platformların reklam gelirleri üzerinden daha adil bir vergi yükümlülüğü oluşturulmaktadır. Bu yaklaşım, dijital ekonomideki veri odaklı iş modellerinin regülasyonuna yönelik önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Fransa'da 28 Ekim 2025 tarihinde Ulusal Meclis tarafından kabul edilen bir değişiklik önerisi, bütçe açığının azaltılması amacıyla dijital hizmet vergisi (DHV) oranının %3'ten %6'ya yükseltilmesini ve verginin uygulanmasında esas alınan küresel gelir eşliğinin 750 milyon avrodan 2 milyar avroya çıkarılmasını öngörmüştür. Söz konusu düzenlemenin yürürlüğe girmesi halinde, bunun büyük ölçüde ABD şirketleri üzerinde yoğunlaşmasına ve toplam vergi yükünün önemli ölçüde yükselmesine neden olacağı tahmin edilmektedir. Bu durum, verginin ayrımcı olduğu yönündeki eleştirileri güçlendirebileceği gibi ABD vergi matrahı üzerindeki olası etkilerine ilişkin tartışmaları da artırabilecektir. Bununla birlikte, söz konusu değişiklik önerisinin yasalaşma süreci henüz tamamlanmamıştır. Öneri Ulusal Meclis tarafından kabul edilmiş

olmakla birlikte, 2026 Maliye Kanunu kapsamında yürürlüğe girebilmesi için Senato tarafından da onaylanması gerekmektedir. Ayrıca Fransız hükümeti de düzenlemeye mesafeli yaklaşarak, dönemin Ekonomi Bakanı Roland Lescure, vergi artışını “orantısız” olarak nitelendirmiş ve bunun uluslararası düzeyde misilleme niteliğinde ticari önlemleri tetikleyebileceği yönünde uyarıda bulunmuştur (CCIA, 2025a: 2).

Öte yandan, DHV artışının onaylanması halinde Google, Amazon, Meta, Apple ve Microsoft gibi ABD merkezli teknoloji şirketlerinden yılda yaklaşık 500 milyon avro ek gelir sağlaması beklenmektedir. Fransa'nın yaklaşımı, diğer ülkelerde uygulanan daha dar kapsamlı DHV'lerden farklı olarak geniş bir dijital faaliyet yelpazesini kapsamaktadır. Buna ek olarak, müzik akış hizmetlerine %1,2 oranında vergi uygulanması ve dijital hizmet sağlayıcıları için kapsamlı KDV yükümlülükleri gibi ek düzenlemeler de bulunmaktadır (ITIF, 2026a). Fransa'nın vergi oranını artırması DHV'nin yalnızca sembolik bir düzenleme olmaktan çıkıp kamu maliyesi açısından ciddi bir gelir kaynağına dönüştüğünü göstermektedir. Büyük teknoloji şirketlerini doğrudan hedef alması hem vergi adaletini güçlendirmekte hem de ulusal bütçeye kayda değer katkı sağlamaktadır. Ayrıca kapsamın geniş tutulması dijital ekonominin farklı alanlarını vergilendirme yoluyla daha dengeli bir sistem oluştururken, müzik akış hizmetleri ve KDV yükümlülükleri gibi ek düzenlemeler dijital sektörün bütüncül bir şekilde regüle edilmesine imkân tanımaktadır. Bu yaklaşım, Fransa'yı dijital vergilendirme konusunda Avrupa'da en iddialı ülkelerden biri haline getirmektedir.

DHV'nin kamu gelirlerine katkısı incelendiğinde, Fransa'da bu vergiden elde edilen gelir 2020 yılında yaklaşık 375 milyon avro olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu tutar 2021 yılında 474 milyon avroya, 2022 yılında 621 milyon avroya yükselmiş ve 2023 yılında yaklaşık 680 milyon avroya ulaşmıştır (Yanatma, 2026). Vergi

gelirlerindeki artış eğilimi sonraki yıllarda da devam etmiş; 2024 yılında DHV'den yaklaşık 756 milyon avro gelir elde edilmiş ve 2025 yılı için ise bu tutarın yaklaşık 774 milyon avroya ulaşacağı öngörülmüştür (Cosnard & Piquard, 2025). Fransa'nın DHV uygulaması aslında kalıcı bir düzenleme olarak değil, küresel ölçekte dijital vergilendirme konusunda bir uzlaşmaya varılana kadar geçici bir önlem olarak tasarlanmıştır. Bu vergi, bir yandan Fransa'nın dijital pazarında faaliyet gösteren büyük teknoloji şirketlerinden kısa vadede gelir elde etmeyi amaçlarken, diğer yandan OECD bünyesinde yürütülen uluslararası vergi reformu süreci tamamlanana kadar ortaya çıkan vergi boşluklarını kapatmayı hedeflemektedir.

Fransa'daki DHV genel olarak değerlendirildiğinde, kapsamının geniş tutulduğu ve mevcut KDV prosedürleriyle idari açıdan entegre edildiği anlaşılmaktadır. Uzun vadede ise, OECD tarafından geliştirilen küresel dijital vergilendirme reformunun bir parçası olan birinci sütun uygulamaya konulana kadar geçici bir düzenleme olarak kalması öngörülmektedir. Bununla birlikte, bu süreç tamamlanıncaya kadar DHV dijital ekonomideki vergi boşluklarını azaltmak ve yerli işletmeler için daha eşit rekabet koşulları sağlamak açısından Fransa'nın başvurduğu en önemli ulusal araçlardan biri olmaya devam etmektedir (Blagojević, 2025). Fransa'nın DHV'yi geçici bir çözüm olarak tasarlaması; ülkenin küresel vergi reform sürecine uyum sağlama isteğini yansıtırken aynı zamanda ulusal çıkarlarını koruma yönünde pragmatik bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir. KDV prosedürleriyle entegrasyon ise uygulamanın idari açıdan daha kolay yönetilmesini sağlarken, OECD'nin birinci sütun reformu yürürlüğe girene kadar vergi boşluklarının kapatılmasına yönelik etkili bir araç işlevi görmektedir. Bu sayede Fransa, hem uluslararası müzakerelerde aktif bir aktör olarak kalmakta hem de yerli işletmeler için daha adil rekabet koşulları yaratmaktadır.

Birleşik Krallık'ta Dijital Hizmet Vergisi Politikası

Birleşik Krallık'ta DHV, 1 Nisan 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu vergi, işletmelerin gelir elde etme yönteminden bağımsız olarak arama motorları, sosyal medya platformları ve alıcılar ile satıcıları bir araya getiren çevrimiçi pazar yerleri gibi belirli dijital hizmetleri sunan çok uluslu teknoloji şirketlerinin gelirleri üzerine %2 oranında uygulanmaktadır (Tax Justice, 2025). DHV yalnızca hizmet sağlayıcının elde ettiği geliri hedeflemekte olup; çevrimiçi pazar yerleri aracılığıyla satılan mal veya hizmetlerin toplam değeri vergilendirme kapsamına dâhil edilmemektedir. Benzer şekilde perakendecilerin kendi dijital platformları üzerinden doğrudan tüketicilere gerçekleştirdikleri satışlardan elde ettikleri gelirler de vergi kapsamı dışında bırakılmıştır. Ayrıca, reklam gelirleriyle finanse edilen hizmetler doğrudan vergilendirilmeyip, elde edilen gelir reklamın gösterildiği ülkeye veya kullanıcıların bulunduğu ülkeye göre belirlenmektedir (HM Treasury, 2025: 10).

Vergi, şirketlerin bireysel faaliyetlerinden ziyade bir şirket grubunun toplam dijital faaliyetleri üzerinden hesaplanmaktadır. Vergiye tabi olabilmek için ilgili grubun; küresel dijital gelirlerinin 500 milyon sterlini, Birleşik Krallık'tan elde edilen dijital gelirlerinin ise 25 milyon sterlini aşması gerekmektedir. Bu eşiklerin aşılması durumunda vergi yalnızca Birleşik Krallık'tan elde edilen gelirler üzerinden %2 oranında uygulanmaktadır (Stripe, 2026). Vergi kapsamında gelirler genel olarak hizmeti kullanan kişinin Birleşik Krallık'ta bulunması durumunda bu ülkede elde edilmiş kabul edilmektedir. Bununla birlikte bazı özel durumlara ilişkin aşağıdaki farklı kurallar da benimsenmiştir (HMRC, 2020);

- **Çevrimiçi pazar yerleri:** İşlemin taraflarından birinin Birleşik Krallık'ta bulunan bir kullanıcı olması durumunda ilgili işlemde elde edilen gelir Birleşik Krallık'ta elde edilmiş kabul edilmektedir.

- **Konaklama, arazi ve bina işlemleri:** Eğer işlem Birleşik Krallık'ta bulunan bir mülkle ilgiliyse gelir doğrudan Birleşik Krallık'ta vergilendirilmektedir. Yurt dışındaki mülklere ilişkin işlemlerde ise yalnızca tüketicinin Birleşik Krallık kullanıcısı olması hâlinde gelir bu ülkeye atfedilmektedir.
- **Vergi uyum indirimi:** Kullanıcının DHV'ye benzer bir vergiyi uygulayan başka bir ülkede bulunması durumunda ilgili işlem gelirin yalnızca %50'si Birleşik Krallık gelirine dâhil edilmektedir.
- **Reklam gelirleri:** Bir reklamın Birleşik Krallık'taki bir kullanıcı tarafından görüntülenmesi veya kullanılması hâlinde söz konusu gelir Birleşik Krallık'ta elde edilmiş sayılmaktadır.

Birleşik Krallık, bu kuralları getirerek dijital hizmetlerden elde edilen gelirlerin kendi vergi yetki alanında etkin biçimde toplanmasını hedeflemektedir. Özellikle gelir eşiklerini ve kullanıcı merkezli vergi yaklaşımını belirleyerek büyük çokuluslu teknoloji şirketlerinin ülke sınırları içinde yarattığı ekonomik değerden pay almayı amaçlamaktadır. Bu yöntem, yalnızca fiziksel varlık esasına dayanan geleneksel vergilendirme yaklaşımlarının ötesine geçerek, dijital faaliyetlerin doğrudan tüketildiği ülkede vergilendirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca özel kurallar ve vergi uyum indirimleri ile hem çifte vergilendirmeyi önlemeyi hem de kullanıcı konumuna göre adil bir gelir dağılımı sağlamayı hedeflemektedir. Genel olarak Birleşik Krallık'ın yaklaşımı, dijital ekonomide vergi tabanını koruma ve gelir adaletini güçlendirme amacını ön plana çıkaran pragmatik bir politika olarak değerlendirilebilir.

Uygulamanın mali boyutuna bakıldığında, DHV'nin Birleşik Krallık Gelir ve Gümrük İdaresi açısından idari maliyeti yaklaşık 6,3 milyon sterlin olmuştur. Buna karşılık DHV'den elde edilen vergi

gelirleri yıllar itibarıyla önemli ölçüde artış göstermiştir. Nitekim vergi gelirleri 2021–2022 döneminde 380 milyon sterlin, 2022–2023 döneminde 576 milyon sterlin, 2023–2024 döneminde 678 milyon sterlin ve 2024–2025 döneminde 808 milyon sterlin olarak gerçekleşmiştir (HM Treasury, 2025: 12). Mevcut artış eğiliminin devam etmesi halinde, DHV gelirlerinin 2027 yılından itibaren yıllık yaklaşık 1 milyar sterline ulaşması beklenmektedir (Tax Justice, 2025). Dolayısıyla Birleşik Krallık örneği, DHV'nin maliyet-etkin bir politika aracı olabileceğini göstermektedir. İdari maliyetlerin görece düşük kalması verginin kamu maliyesine net katkısını artırırken; şirketlerin fiyatlandırma stratejilerindeki değişim kullanıcı talebini sınırlı ölçüde etkilemiştir. Bu durum, DHV'nin hem kamu gelirlerini artırma hem de dijital ekonominin büyümesini sürdürme açısından dengeli bir mekanizma işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca, gelirlerin neredeyse 1 milyar sterlin seviyesine ulaşması öngörüsü, verginin uzun vadede Birleşik Krallık bütçesi için stratejik bir gelir kaynağı haline geleceğini işaret etmektedir.

Diğer yandan, verginin yürürlüğe girmesi bazı şirketlerin fiyatlandırma stratejilerini etkileyerek maliyetlerin bir kısmının kullanıcılara yansıtılmasına yol açmış olsa da Birleşik Krallık'ta dijital hizmetlerin tüketimi artmaya devam etmiş ve çevrimiçi reklamcılık pazarı büyüme eğilimini sürdürmüştür (HM Treasury, 2025: 9). Bununla birlikte Birleşik Krallık hükümeti, dijitalleşmenin yol açtığı vergilendirme sorunlarına kalıcı bir çözümün ancak uluslararası kurumlar vergisi kurallarında gerçekleştirilecek kapsamlı reformlar aracılığıyla mümkün olabileceğini savunmaktadır. Bu nedenle ülke, G7, G20 ve OECD bünyesinde yürütülen küresel vergi reformu müzakerelerini güçlü biçimde desteklemektedir. Ayrıca hükümet, küresel düzeyde uzlaşya dayalı bir çözümün hayata geçirilmesi hâlinde DHV'yi kaldırma yönündeki taahhüdünü açıkça ifade etmektedir (HMRC, 2020). Birleşik Krallık'ın bu yaklaşımı, DHV'yi kalıcı bir çözümden ziyade geçici

bir araç olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Küresel düzeyde uzlaşuya dayalı bir reformu desteklemesi, ülkenin uluslararası vergi politikalarında uyum ve iş birliğini öncelediğini göstermektedir. Bu tutum, hem çok uluslu şirketlerin farklı ülkelerde karşılaştıkları vergi yükümlülüklerinin uyumlaştırılmasına katkı sağlamakta hem de tek taraflı düzenlemelerin doğurabileceği ticari gerilimleri azaltmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla Birleşik Krallık, dijital vergilendirme konusunda ulusal çıkarlarını korurken aynı zamanda küresel düzeyde daha istikrarlı ve adil bir vergi sistemi için aktif bir rol üstlenmektedir.

Avusturya'da Dijital Hizmet Vergisi Politikası

Avusturya, 1 Ocak 2020 tarihinden itibaren çevrimiçi reklam gelirleri üzerinden %5 oranında DHV'yi uygulamaktadır. Bu vergi, küresel gelirleri 750 milyon avronun üzerinde ve Avusturya'daki ulusal gelirleri 25 milyon avroyu aşan şirketleri kapsamaktadır. Söz konusu düzenleme daha geniş kapsamlı dijital vergilendirme modellerinden farklı olarak yalnızca dijital reklam faaliyetlerine odaklanmakta ve bu yolla geleneksel reklam vergileri ile dijital reklamlar arasında eşitlik sağlamayı hedeflemektedir (ITIF, 2026b). Avusturya'nın bu yaklaşımı, dijital reklamcılığın hızla büyüyen ve geleneksel reklamcılıkla doğrudan rekabet eden yapısını vergisel açıdan dengelemeyi amaçlamaktadır. Küresel ölçekte büyük teknoloji şirketlerini hedef alması hem vergi tabanının güçlendirilmesine hem de küçük ölçekli işletmelerin korunmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca yalnızca reklam gelirlerine odaklanması uygulamanın daha sade ve yönetilebilir olmasını sağlarken, aynı zamanda dijital ekonomide adil rekabet koşullarının oluşturulmasına yönelik somut bir adım niteliği taşımaktadır.

Yalnızca çevrimiçi reklam gelirlerini kapsayan DHV; banner reklamlar, arama motoru pazarlaması ve benzeri dijital reklam formatlarından elde edilen ücretler üzerinden uygulanmaktadır. Ancak verginin uygulanabilmesi için reklamların Avusturya'daki

kullanıcılara yönelik olması, yani Avusturya IP adreslerine sahip kullanıcıları hedeflemesi gerekmektedir. Bu nedenle Avusturya'yı özel olarak hedeflemeyen uluslararası web sitelerinde yer alan reklamlar — örneğin genel bir banner içeren bir Alman web sitesindeki reklamlar — genellikle vergilendirilmemektedir. Buna karşılık Avusturyalı kullanıcılara yönelik özel teklifler, kampanyalar veya içerikler söz konusu olduğunda DHV yükümlülüğü doğmaktadır (Asquith, 2025b). Bu uygulama, verginin yalnızca ülke içindeki ekonomik faaliyetlerden doğan gelirleri hedeflemesini sağlayarak ulusal reklam piyasasında adil bir rekabet ortamı yaratmaktadır. IP adresi temelli hedefleme ise, vergilendirmede teknik bir ölçüt sunarak uygulamanın daha somut ve denetlenebilir hale gelmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, uluslararası şirketlerin yalnızca Avusturya pazarına yönelik reklam faaliyetlerinden vergi yükümlülüğü doğması hem yerel işletmelerin korunmasına hem de vergi sisteminin ülke ekonomisine doğrudan fayda sağlamasına imkân tanımaktadır.

DHV kapsamında vergi yükümlüsü; çevrimiçi reklam hizmeti karşılığında ücret almaya hak kazanan çevrimiçi reklam sağlayıcısıdır. Bu durum, reklam sağlayıcısının ilgili dijital arayüzün sahibi olup olmamasına bakılmaksızın geçerlidir. Başka bir ifadeyle, bir reklam sağlayıcısı başka bir platform üzerinden reklam hizmeti sunuyor ve bu faaliyet karşılığında gelir elde ediyorsa DHV yükümlülüğü doğmaktadır. Bu düzenleme sayesinde vergi yalnızca dijital arayüz sahiplerini değil, reklam hizmetinden doğrudan gelir elde eden tüm aktörleri kapsayarak reklam pazarında daha geniş bir vergi tabanı oluşturmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, 2000 tarihli Reklam Vergisi Kanunu uyarınca reklam vergisine tabi olan reklam hizmetleri çevrimiçi reklam hizmeti olarak kabul edilmemekte ve bu nedenle DHV kapsamı dışında bırakılmaktadır (BMF, 2026). Geleneksel reklam vergisi kapsamındaki hizmetlerin DHV dışında bırakılması ise, mükerrer vergilendirmeyi önleyerek

hem işletmelerin mali yükünü dengelemekte hem de vergi sisteminin tutarlılığını korumaktadır. Öte yandan, reklam pazarında vergi yükümlülüğünü yalnızca platform sahipleriyle sınırlamayıp gelir elde eden tüm aktörlere yayarak daha kapsayıcı bir vergi sistemi oluşturulması; dijital reklam ekosisteminde faaliyet gösteren farklı aktörler arasında vergi adaleti sağlarken, kamu gelirlerinin de daha istikrarlı bir şekilde artırılmasını mümkün hale getirmektedir.

DHV'nin uygulanmasının ardından ilk yılda elde edilen gelir yaklaşık 43 milyon avro olarak gerçekleşmiştir. Dijital reklam pazarındaki genişlemeye paralel olarak vergi gelirleri sonraki yıllarda düzenli bir artış göstermiş; 2021 yılında 80,3 milyon avro, 2022 yılında 96,2 milyon avro olarak kaydedilmiştir. Bu eğilim devam etmiş ve gelirler 2023 yılında 103,3 milyon avroya, 2024 yılında ise 124,1 milyon avroya yükselmiştir. Söz konusu gelişim, Avusturya'da dar kapsamlı bir DHV modeline rağmen dijital ekonomiden elde edilen vergi gelirlerinin zaman içinde istikrarlı biçimde arttığını göstermektedir (Newsletter RTR Medien, 2025). Bu bulgular, sınırlı kapsamına rağmen DHV'nin dijital reklamcılık üzerinden kayda değer kamu geliri yaratabildiğini ve bu alanın vergi tabanı açısından giderek daha önemli hale geldiğini göstermektedir. Gelirlerdeki düzenli artış dijital reklam pazarının büyüme potansiyelini yansıtırken, aynı zamanda vergi sisteminin sürdürülebilirliğini de ortaya koymaktadır. Bu durum, Avusturya'nın sınırlı bir vergilendirme alanı seçmesine rağmen kamu maliyesine istikrarlı katkı sağladığını ve dijital reklamcılığın vergisel açıdan stratejik bir kaynak haline geldiğini göstermektedir.

Avusturya'nın DHV uygulaması aslında daha geniş kapsamlı bir dijital vergi paketinin parçası olarak tasarlanmıştır. Ancak, AB düzeyinde dijital hizmetlerin vergilendirilmesine yönelik girişimlerin sonuçsuz kalmasının ardından ulusal bir çözüm olarak DHV yürürlüğe koyulmuştur. Geçici bir önlem niteliği taşıyan DHV; Avrupa Birliği veya OECD düzeyinde kapsamlı bir uluslararası

çerçeve oluşturulana kadar dijital ekonomide ortaya çıkan vergi boşluklarını azaltmayı ve büyük teknoloji şirketlerinden daha adil bir vergi payı alınmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Asquith, 2025b). Dolayısıyla bu düzenleme, uluslararası düzeyde ortak bir vergi çerçevesi oluşturuluncaya kadar Avusturya'nın kendi mali çıkarlarını korumasına ve dijital ekonomideki vergi kayıplarını sınırlamasına imkân tanımaktadır. Geçici nitelikte tasarlanmış olması, ülkenin hem AB hem de OECD nezdinde yürütülen müzakerelere uyum sağlama esnekliğini korurken, aynı zamanda büyük teknoloji şirketlerinin ulusal pazardan elde ettikleri gelirler üzerinden daha adil bir katkı yapmalarını garanti altına almaktadır. Bu yaklaşım, ulusal vergi politikalarının küresel düzeydeki belirsizliklere karşı bir 'köprü çözüm' işlevi görmesini sağlamaktadır.

İtalya'da Dijital Hizmet Vergisi Politikası

İtalya, 2019 yılında büyük dijital hizmet sağlayıcılarını hedef alan ve kamuoyunda "web vergisi" olarak da bilinen DHV'yi yürürlüğe koymuştur (Poli, 2024). Bu vergi; çevrimiçi reklamcılık, e-ticaret platformu hizmetleri ve yayın hizmetleri dâhil olmak üzere belirli dijital hizmetlerin sağlanmasından elde edilen gelirlere %3 oranında uygulanmaktadır. DHV, belirli dijital faaliyetlerden elde edilen gelirleri hedef alacak şekilde tasarlanmıştır. Bu kapsamda, dijital bir arayüz aracılığıyla kullanıcıları hedefleyen reklam mesajlarının iletilmesi veya yerleştirilmesi vergilendirilmektedir. Ayrıca kullanıcıların etkileşimine imkân tanıyan ve kullanıcılar arasında mal veya hizmet tedarikini kolaylaştıran çok taraflı dijital arayüzlerin sunulması da vergi kapsamına girmektedir. Bunun yanında, kullanıcıların dijital arayüzlerdeki faaliyetlerinden elde edilen ve bu kullanıcılar hakkında toplanan verilerin üçüncü taraflara iletilmesi de DHV kapsamında değerlendirilmektedir. Böylece vergi, dijital ekonominin temel gelir kaynaklarını hedef alarak hem

reklamcılık faaliyetleri hem de veri temelli iş modelleri üzerinde doğrudan etkili olmaktadır (Iaselli vd., 2025).

DHV, 2024 yılına kadar belirli gelir eşiklerini karşılayan işletmelere uygulanmaktaydı. Bu kapsamda vergi yükümlüleri; İtalya’da yerleşik şirketler ile İtalya’da daimî işyeri bulunan veya bulunmayan yabancı şirketleri kapsamakta ve vergi yükümlülüğü dijital hizmetlerden elde edilen gelir üzerinden belirlenmekteydi. Verginin uygulanabilmesi için ilgili işletmenin önceki takvim yılı itibarıyla bireysel veya grup düzeyinde dünya genelinde en az 750 milyon avro toplam gelir elde etmiş olması ve aynı dönemde İtalya’da nitelikli dijital hizmetlerden en az 5,5 milyon avro gelir sağlaması gerekmektedir (BDO Global, 2025). Ancak 2025 Bütçe Yasası ile 145/2018 sayılı Kanun’un 1. maddesinde yapılan değişiklik sonucunda DHV’nin kapsamı yeniden düzenlenerek, İtalya’da elde edilen dijital gelir için öngörülen 5,5 milyon avroluk eşik kaldırılmıştır. Böylece dijital hizmetlerden gelir elde eden işletmelerin DHV’ye tabi olabilmesi için esas kriter, önceki yıl itibarıyla bireysel veya grup düzeyinde küresel ölçekte en az 750 milyon avro gelir elde etmeleri olarak belirlenmiştir. Bu düzenleme kapsamında hem İtalya’da yerleşik olan hem de yerleşik olmayan şirketler vergi kapsamına girmekte olup; yerleşik olmayan işletmeler açısından İtalya’da daimî işyerinin bulunup bulunmaması vergi yükümlülüğünü etkilememektedir (PwC, 2025b). Bu yüksek eşik, İtalya’nın küçük ve orta ölçekli işletmeleri kapsam dışında bırakmayı amaçladığını ve verginin esas olarak dijital ekonomide faaliyet gösteren büyük teknoloji şirketlerini hedeflediğini göstermektedir. Nitekim Google, Amazon ve Meta gibi küresel teknoloji şirketleri bu eşik nedeniyle doğrudan vergi kapsamına girmektedir.

DHV kapsamında vergilendirilebilir gelirler esas olarak hizmet kullanıcılarının coğrafi konumuna bağlı olarak belirlenmektedir. Bu konum genellikle IP adresi veya diğer

yerelleştirme sistemleri aracılığıyla tespit edilmektedir. Buna göre belirli bir vergi döneminde hizmeti kullanan kişi İtalya’da bulunuyorsa; elde edilen gelir vergilendirilebilir kabul edilmektedir. Ayrıca farklı hizmet türleri için aşağıdaki farklı yerelleştirme kuralları uygulanmaktadır (De Carne & Polacco, 2025);

- **Reklam hizmetleri:** Gelir, reklamın kullanıcının cihazında görüntülediği anda söz konusu cihazın İtalya’da dijital bir arayüze erişim için kullanılması durumunda vergilendirilir.
- **Aracılık veya pazar yeri hizmetleri:** Kullanıcı vergi döneminde İtalya’da bulunan bir cihaz aracılığıyla dijital arayüze erişir ve bu arayüz üzerinden bir işlem gerçekleştirirse elde edilen gelir vergilendirilir. İşlem gerçekleşmemiş olsa dahi, kullanıcının söz konusu arayüze erişim sağlayan bir hesabının bulunması ve bu hesabın İtalya’da açılmış olması durumunda kullanıcı İtalya’da yerleşik kabul edilir.
- **Veri iletimi hizmetleri:** Gelir; iletilen verilerin İtalya’da bulunan bir cihaz aracılığıyla dijital arayüze erişen kullanıcı tarafından oluşturulup oluşturulmadığına bağlı olarak belirlenir.

DHV düzenlemesinde bazı özel istisnalara da yer verilmiştir. Bu kapsamda malların ve hizmetlerin doğrudan satışı — örneğin e-ticaret faaliyetleri — vergiye tabi değildir. Benzer şekilde, tedarikçinin aracı bir platform olarak hareket etmediği ve kendi internet sitesi üzerinden sipariş edilen mal veya hizmetleri doğrudan sağladığı durumlar da DHV kapsamı dışında bırakılmıştır. Ayrıca bir dijital platformun birincil veya tek amacı müşterilere dijital içerik, iletişim hizmetleri veya ödeme hizmetleri sunmak olduğunda, bu platformlara da vergi yükümlülüğü doğmamaktadır (Stripe, 2025). Bu istisnalar, DHV’nin yalnızca aracılık ve veri temelli faaliyetlere

yönelmesini sağlayarak vergi sisteminin odak noktasını netleştirmektedir. Doğrudan satışların kapsam dışında bırakılması; e-ticaretin mevcut vergi rejimleriyle uyumlu şekilde vergilendirilmesine devam edilmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca iletişim ve ödeme hizmetleri gibi temel altyapı niteliği taşıyan faaliyetlerin vergi dışında bırakılması hem tüketici maliyetlerini sınırlamakta hem de dijital ekonominin işleyişinde kritik rol oynayan hizmetlerin kesintisiz ve sürdürülebilir şekilde sunulmasına katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte İtalya'daki DHV uygulaması uluslararası vergi anlaşmalarında yer alan çifte vergilendirmeyi önleme hükümlerinin kapsamına dâhil edilmemiştir. Ancak işletmeler açısından bir dengeleme mekanizması öngörülmüştür. Buna göre ödenen DHV tutarı, ödemenin yapıldığı yılın kurumlar vergisi matrahından indirilebilmektedir (De Carne & Polacco, 2025). Böylece DHV doğrudan ek bir mali yük oluşturmaktan ziyade, kurumlar vergisi hesaplamasında mahsup edilerek işletmelerin toplam vergi yükünün dengelenmesine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla bu düzenleme bir yandan verginin aracılık ve veri temelli hizmetlere yönelmesini sağlamakta ve dijital ekonominin en hızlı büyüyen alanlarını kapsamakta iken; diğer yandan kurumlar vergisi matrahından indirim imkânı ise işletmelerin aşırı vergi yükü altında kalmasını önlemektedir. Böylece sistem, kamu gelirlerini artırırken aynı zamanda yatırım ortamının cazibesini korumaya ve uluslararası şirketlerin İtalya'da faaliyetlerini sürdürmesini teşvik etmeye yönelik bir denge mekanizması oluşturmaktadır.

2020 yılında DHV'den elde edilen gelir yaklaşık 266 milyon avro olarak kaydedilmiştir. Dijital ekonomideki hızlı büyümenin ve dijital platformların ekonomik faaliyetler içindeki payının artmasının etkisiyle vergi gelirleri izleyen yıllarda düzenli bir yükseliş göstermiştir. Nitekim 2021 yılında yaklaşık 275 milyon avro, 2022 yılında yaklaşık 320 milyon avro ve 2023 yılında 428

milyon avro ve 2024 yılında 487 milyon avro düzeyinde gelir elde edilmiştir (CCIA, 2025b: 2). Bu veriler, İtalya’da uygulanan DHV kapsamının görece geniş olması ve özellikle dijital arayüz hizmetleri ile çevrim içi reklam faaliyetlerini kapsamaması nedeniyle kamu gelirleri içinde dikkate değer bir büyüklüğe ulaştığını göstermektedir. Ayrıca vergi gelirlerinde gözlenen istikrarlı artış DHV’nin yalnızca kısa vadeli bir politika aracı olmadığını; aynı zamanda dijital ekonomiden elde edilen gelirlerin daha etkin biçimde vergilendirilmesi yoluyla kamu maliyesine sürdürülebilir katkı sağlayabilecek bir mekanizma olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır.

Türkiye’de Dijital Hizmet Vergisi Politikası

20 Mart 2020 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Dijital Hizmet Vergisi Uygulama Genel Tebliği, 1 Mart 2020 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Tebliğ ile 7 Aralık 2019 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 7194 sayılı Kanun kapsamında ihdas edilen DHV’nin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Bu kapsamda DHV’nin konusunu, Türkiye’de dijital ortam aracılığıyla sunulan belirli hizmetlerden elde edilen gelirler oluşturmaktadır. Kanuna göre, şirketlerin tam mükellef veya dar mükellef olup olmamasına bakılmaksızın, Türkiye’de elde edilen hasılatın 20 milyon Türk lirasını aşması veya küresel toplam hasılatın 750 milyon avro (ya da karşılığı yabancı para cinsinden Türk lirası) ve üzerinde olması halinde DHV uygulanmaktadır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023: 36). DHV mükellefinin Türkiye’de ikametgâhının, işyerinin, kanuni veya iş merkezinin bulunmaması ya da gerekli görülen diğer durumlarda Hazine ve Maliye Bakanlığı vergi alacağına güvence altına alınması amacıyla, vergiye tabi işlemlere taraf olanları ve bu işlemlere veya ödemelere aracılık edenleri verginin ödenmesinden sorumlu tutabilmektedir (Özdemir & Atak, 2019: 28).

DHV'ye tabi gelirler arasında; dijital ortamda sunulan her türlü reklam hizmetleri (reklam kontrolü, performans ölçümü, kullanıcı verilerinin iletimi ve yönetimi gibi teknik hizmetler dâhil), sesli, görsel veya dijital içeriklerin (bilgisayar programları, uygulamalar, müzik, video, oyunlar ve oyun içi uygulamalar gibi) dijital ortamda satışı ile bu içeriklerin dinlenmesine, izlenmesine, oynanmasına veya elektronik cihazlarda kullanılmasına yönelik hizmetlerin yanı sıra, kullanıcıların etkileşim kurabilecekleri dijital platformların sağlanması ve işletilmesi hizmetleri yer almaktadır. Ayrıca, bu hizmetlere aracılık eden dijital hizmet sağlayıcılarının elde ettiği gelirler de DHV kapsamında değerlendirilmektedir (GİB, 2019). Kanunda, hizmetin Türkiye'de sunulması, Türkiye'de faydalanılması, Türkiye'de bulunan kişilere yönelik gerçekleştirilmesi veya Türkiye'de değerlendirilmesi verginin konusunu oluşturan unsurlar olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, DHV'nin kapsamı açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca düzenlemede 'Türkiye'de değerlendirme' kavramı oldukça geniş biçimde ele alınmış ve verginin uygulanma alanını genişleten bir yaklaşım benimsenmiştir (PwC, 2020). Bu kapsamlı tanımlar, dijital ekonomide faaliyet gösteren şirketlerin vergi yükümlülüklerini daha net hale getirerek vergi tabanının genişlemesine katkı sağlamaktadır. Reklam, içerik satışı ve dijital platform hizmetlerinin kapsama alınması ise dijital ekonominin en büyük gelir kaynaklarının vergilendirilmesini mümkün kılmaktadır. Özellikle "Türkiye'de değerlendirme" kavramının geniş tutulması; verginin uygulanabilirliğini artırırken, aynı zamanda çok uluslu şirketlerin vergi planlamasında daha dikkatli davranmalarını zorunlu kılmaktadır. Bu yaklaşım hem kamu gelirlerini artırma hem de dijital ekonomide adil rekabeti sağlama açısından stratejik bir önem taşımaktadır.

DHV'nin matrahı; ilgili vergilendirme döneminde verginin konusuna giren hizmetlerden elde edilen toplam hasılattır. Gelirin

döviz cinsinden hesaplanması halinde tutar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) günlük döviz kuru üzerinden Türk lirasına çevrilmektedir. Matrahtan maliyet, vergi veya gider adı altında herhangi bir indirim yapılmamakta ve ayrıca DHV fatura veya fatura yerine geçen belgelerde gösterilememektedir. Vergi oranı %7,5 olarak belirlenmiş olup, bu oran matraha uygulanarak hesaplanmaktadır. Cumhurbaşkanı ise söz konusu oranı %1'e kadar indirmeye veya iki katına kadar artırmaya yetkilidir. Vergide muafiyet uygulaması belirli hasılat eşiklerine bağlanmıştır. Buna göre, Türkiye'de elde edilen yıllık dijital hizmet gelirleri 20 milyon TL'nin veya küresel hasılatı 750 milyon avronun altında kalan hizmet sağlayıcıları vergiden istisna tutulmaktadır. Hizmet sağlayıcının bir şirketler grubuna bağlı olması hâlinde eşik değerlerin belirlenmesinde konsolide grup hasılatı esas alınmaktadır. Belirlenen sınırların aşılması durumunda, mükellefiyet ilgili dönemi izleyen dördüncü vergilendirme döneminden itibaren başlamaktadır (GİB, 2019).

Ayrıca dijital ortamda sunulan bazı hizmetlerden elde edilen gelirler de DHV kapsamı dışında bırakılmıştır. Buna göre; Telgraf ve Telefon Kanunu'nun Ek 37. maddesi uyarınca Hazine payına tabi hizmetler, Gider Vergileri Kanunu'nun 39. maddesi kapsamında özel iletişim vergisine tabi hizmetler, Bankacılık Kanunu'nun 4. maddesinde düzenlenen hizmetler, Ar-Ge merkezlerinde yürütülen araştırma, geliştirme ve tasarım faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ürünlerin satışı ile bu ürünlere ilişkin hizmetler ile Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun'un 12. maddesinde tanımlanan ödeme hizmetleri DHV'den istisna tutulmaktadır (PwC, 2020). Bu istisnalar hem mükerrer vergilendirmeyi önlemeyi hem de stratejik sektörlerin gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır. Özellikle Ar-Ge faaliyetlerinden doğan ürünlerin muaf tutulması; yenilikçi girişimlerin teşvik edilmesine katkı sağlarken, aynı zamanda

bankacılık ve ödeme sistemleri gibi kritik alanların istisna edilmesi ise finansal istikrarın korunmasına hizmet etmektedir. Böylece düzenleme, vergi gelirlerini artırma hedefiyle birlikte ekonomik büyüme ve teknolojik gelişmeyi sekteye uğratmadan dengeli bir yaklaşım ortaya koymaktadır.

DHV'nin bütçe üzerindeki etkilerine bakıldığında, uygulandığı ilk yıldan itibaren kamu gelirlerine istikrarlı şekilde artan bir katkı sağlamıştır. 2020 yılında (Nisan–Aralık dönemi) DHV'den 1,06 milyar TL gelir elde edilmiştir. Bu tutar 2021 yılında yaklaşık %167 artarak 2,83 milyar TL'ye yükselmiş, 2022 yılında 5,47 milyar TL'ye ve 2023 yılında ise 10,31 milyar TL'ye ulaşmıştır (Karyağdı, 2025). Artış trendi izleyen yıllarda da devam etmiş; 2024 yılında 20,9 milyar TL, 2025 yılının Kasım ayı itibarıyla ise 29,4 milyar TL tutarında tahsilat gerçekleşmiştir. 2026 yılı bütçe hedeflerinde DHV'den elde edilmesi öngörülen gelir 37,04 milyar TL olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, 25.12.2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 10767 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 2020 yılından bu yana %7,5 oranında uygulanan DHV'nin oranı 2026 yılı için %5'e, 2027 ve sonraki yıllar için ise %2,5'e düşürülmüştür. Vergi oranında yapılan bu indirimin bütçe gelirleri üzerinde önemli bir etki yaratması beklenmektedir. Nitekim Cumhurbaşkanının vergi oranını %2,5 seviyesine indirme kararının yaklaşık 500 milyar TL'lik işlem hacmi üzerinden hesaplandığında, 2026 yılı için beklenen vergi gelirinde yaklaşık 12,5 milyar TL'lik bir azalmaya yol açabileceği tahmin edilmektedir (Samancı, 2026). Bu gelişmeler, DHV'nin Türkiye'de kısa sürede önemli bir gelir kaynağı hâline geldiğini göstermekle birlikte, vergi oranına ilişkin politika tercihlerinin söz konusu gelirin büyüklüğü üzerinde doğrudan belirleyici olduğunu da ortaya koymaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde DHV Kanunu, Türkiye'nin dijital ekonomiden doğan gelirleri vergilendirme yönünde attığı önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Kanun,

kapsamlı tanımları, esnek oran düzenlemesi ve geniş istisna hükümleriyle hem ulusal vergi sistemine uyum sağlamış hem de uluslararası vergi politikalarıyla paralellik göstermiştir. Uluslararası vergi politikalarıyla uyumlu olunması sayesinde Türkiye, küresel vergi reform sürecinde aktif bir aktör olarak konumlanmaktadır. Bununla birlikte, uygulamada çok uluslu şirketlerin vergi yükümlülüklerini yerine getirmesi ve aracılık eden kuruluşların sorumluluklarının netleştirilmesi kanunun etkinliği açısından kritik öneme sahiptir. Zira uygulamada karşılaşılan belirsizliklerin giderilmesi ve çok uluslu şirketlerin yükümlülüklerini şeffaf biçimde yerine getirmesi hem yatırım ortamının güvenilirliği hem de vergi adaletinin sağlanması açısından belirleyici olacaktır. Ayrıca, DHV Kanunu'nun etkinliğinin artırılması için uluslararası uygulamalarla uyumlu denetim mekanizmalarının geliştirilmesi ve dijital ekonomide ortaya çıkabilecek yeni faaliyet türlerinin vergilendirme kapsamına alınması önem taşımaktadır.

ÜLKELERİN DİJİTAL HİZMET VERGİSİ POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

DHV, dijital ekonomide faaliyet gösteren çok uluslu teknoloji şirketlerinin faaliyet gösterdikleri ülkelerde vergi matrahına yeterli ölçüde dahil edilemediğine ilişkin tartışmaların yoğunlaşmasıyla birlikte birçok ülke tarafından ulusal düzeyde uygulanmaya başlanmıştır. Fransa, Avusturya, İtalya, Birleşik Krallık ve Türkiye'nin DHV uygulamaları incelendiğinde, ülkelerin benzer bir politika sorununa — yani dijital ekonomide faaliyet gösteren çok uluslu teknoloji şirketlerinin faaliyet gösterdikleri ülkelerde sınırlı ölçüde vergilendirilmesi problemine — farklı yapısal çözümler geliştirdikleri görülmektedir. Aşağıda tablo 1 DHV uygulamalarının seçilmiş ülkelerdeki temel tasarım özelliklerini göstermektedir.

Tablo 1: DHV Uygulamalarının Seçilmiş Ülkeler Açısından Karşılaştırılması

Ülke	Uygulamaya Başlama Yılı	Verginin Kapsamı	Vergi Oranı	Küresel Gelir Eşiği	Ülke İçi Gelir Eşiği
Türkiye	2020	Dijital reklam hizmetleri, dijital içerik satışları, çevrim içi platform hizmetleri	%7,5 (2020–2025); %5 (2026); %2,5 (2027 ve sonrası)	750 milyon €	20 milyon TL
Fransa	2019	Dijital arayüz hizmetleri, çevrim içi reklamcılık ve kullanıcı verileri	%3	750 milyon €	25 milyon €
Birleşik Krallık	2020	Sosyal medya platformları, arama motorları ve çevrim içi pazar yerleri	%2	500 milyon £	25 milyon £
Avusturya	2020	Dijital reklam hizmetleri	%5	750 milyon €	25 milyon €
İtalya	2019	Dijital reklam hizmetleri, çevrim içi platformlar ve veri iletimine dayalı dijital hizmetler	%3	750 milyon €	5,5 milyon € (2019-2024); 2025 itibarıyla bu eşik kaldırılmıştır

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Fransa, Avusturya, İtalya, Birleşik Krallık ve Türkiye tarafından benimsenen modeller verginin kapsamı, oranı ve

uygulanma eşiği bakımından önemli farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte söz konusu ülkelerin büyük çoğunluğunda ortak bir yaklaşım olarak, verginin hedef kitlesinin küresel ölçekte yüksek gelir elde eden dijital şirketler olduğu görölmektedir. Bu nedenle vergi düzenlemelerinde genellikle oldukça yüksek küresel gelir eşikleri belirlenmiş ve böylece küçük ölçekli işletmelerin kapsam dışında bırakılması amaçlanmıştır. Bu durum, DHV'lerin esasen ulusal pazarlarda faaliyet gösteren küresel teknoloji şirketlerine yönelik mali bir politika aracı olarak tasarlandığını göstermektedir.

Verginin kapsamı bakımından ülkeler arasında belirgin bir çeşitlilik bulunmaktadır. Birleşik Krallık ve İtalya'da uygulanan modeller dijital arayüzler aracılığıyla sağlanan çok taraflı platform hizmetleri, çevrimiçi reklamcılık faaliyetleri ve kullanıcı verilerinin ticari amaçlarla değerlendirilmesine yönelik faaliyetleri kapsayan görece geniş bir alanı hedeflemektedir. Fransa'da ise bu kapsam daha da genişletilmiş ve kullanıcı verilerinin reklam faaliyetlerinde kullanılmasına yönelik süreçler de açık biçimde vergilendirilebilir faaliyetler arasına dahil edilmiştir. Buna karşılık Avusturya'nın uygulaması yalnızca dijital reklam gelirlerine odaklanan dar kapsamlı bir modeldir. Bu durum Avusturya'nın dijital ekonominin tüm alanlarını kapsayan kapsamlı bir vergilendirme yerine özellikle hızlı büyüyen dijital reklam pazarını hedefleyen daha sınırlı bir politika tercih ettiğini göstermektedir. Türkiye'de ise verginin kapsamının reklam hizmetleri, dijital içerik satışları ve kullanıcı etkileşimine dayalı platform hizmetleri gibi çok sayıda faaliyeti içerecek şekilde oldukça geniş tutulduğu görölmektedir. Bu yönüyle Türkiye'nin uygulaması incelenen ülkeler arasında en kapsamlı DHV modellerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Vergi oranları açısından değerlendirildiğinde, ülkelerin dijital ekonomiyi vergilendirme konusundaki politika tercihlerinin farklılaştığını ortaya koymaktadır. Avrupa'daki DHV uygulamalarında genellikle görece düşük oranların tercih edildiği

görülmektedir. İtalya'da vergi oranı %3 seviyesinde tutulurken, Birleşik Krallık daha temkinli bir yaklaşım benimseyerek %2 oranında bir vergi uygulamaktadır. Fransa ve Avusturya'da ise vergi oranı %5 olarak belirlenmiştir. Türkiye'de uygulanan %7,5 oranındaki DHV ise incelenen ülkeler arasında en yüksek oranlardan birini temsil etmektedir. Bu durum Türkiye'nin dijital hizmetlerden elde edilen gelirleri vergilendirme konusunda daha güçlü bir mali yaklaşım benimsediğini ve vergi gelirlerini artırmaya yönelik daha agresif bir politika tercih ettiğini göstermektedir. Buna karşılık Birleşik Krallık'ın düşük oranlı bir model tercih etmesi, dijital ekonominin büyüme dinamiklerini olumsuz etkilememeyi amaçlayan daha temkinli bir politika yaklaşımına işaret etmektedir.

Verginin uygulanmasında kullanılan eşik değerler incelendiğinde ise, ülkelerin çoğunda benzer bir mantığın benimsendiği görülmektedir. Fransa, Avusturya ve Türkiye hem küresel gelir hem de ülke içindeki faaliyet hacmini dikkate alan çift eşikli bir sistem uygulamaktadır. Bu sistemde küresel gelir eşiği verginin yalnızca büyük teknoloji şirketlerini hedeflemesini sağlarken, yerel gelir eşiği ise söz konusu şirketlerin ilgili ülkede ekonomik olarak anlamlı bir faaliyet hacmine ulaşmış olmasını şart koşmaktadır. Birleşik Krallık'ta da benzer bir yapı bulunmakla birlikte küresel gelir eşiğinin diğer ülkelere kıyasla daha düşük seviyede belirlenmiş olması dikkat çekmektedir. İtalya'da ise daha farklı bir yaklaşım benimsenmiş ve küresel gelir eşiği temel belirleyici unsur olarak kullanılmıştır. Bu farklılıklar, ülkelerin dijital faaliyetlerin ekonomik bağımlı belirleme konusunda farklı ölçütler benimsediklerini göstermektedir.

Vergilendirmenin coğrafi bağının belirlenmesi açısından ülkelerin benzer yöntemler kullandığı görülmektedir. DHV uygulamalarında temel ölçüt genellikle hizmetten yararlanan kullanıcının bulunduğu yer olmaktadır. Birleşik Krallık, Avusturya ve İtalya gibi ülkelerde kullanıcının bulunduğu yer çoğunlukla IP

adresi veya benzeri dijital konum belirleme yöntemleri aracılığıyla tespit edilmektedir. Bu yaklaşım dijital hizmetlerin fiziksel bir işyeri gerektirmeden sunulabilmesi nedeniyle ortaya çıkan vergilendirme sorunlarına çözüm üretmeyi amaçlamaktadır. Türkiye’de de benzer bir yaklaşım benimsenmiş ve hizmetin Türkiye’de sunulması, Türkiye’de faydalanılması veya Türkiye’de değerlendirilmesi gibi kriterler vergilendirme yetkisinin belirlenmesinde temel ölçütler olarak kabul edilmiştir. Bu durum, dijital ekonomide vergilendirme yetkisinin giderek daha fazla ‘pazar ülkesi’ ilkesine dayandırıldığını göstermektedir.

Uygulamaların mali sonuçları incelendiğinde, DHV’nin kamu maliyesi açısından önemli bir gelir kaynağı haline geldiği görülmektedir. Fransa ve İtalya gibi ülkelerde vergi gelirlerinin yıllar içerisinde düzenli bir artış göstermesi dijital ekonominin büyüme hızının kamu gelirlerine de yansıdığını ortaya koymaktadır. Türkiye’de ise DHV’nin kısa süre içerisinde önemli ölçüde artması verginin bütçe gelirleri içindeki ağırlığını giderek artırmıştır. Buna karşılık Avusturya’da verginin yalnızca dijital reklam gelirlerini kapsaması nedeniyle elde edilen gelir miktarı diğer ülkelere kıyasla daha sınırlı kalmıştır. Birleşik Krallık’ta ise verginin idari maliyetlerinin görece düşük kalması ve elde edilen gelirlerin istikrarlı biçimde artması uygulamanın mali açıdan etkin bir politika aracı olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir.

İncelenen ülkelerin DHV’lerine ilişkin ortak bir özelliği de bu düzenlemelerin büyük ölçüde geçici bir politika aracı olarak tasarlanmış olmasıdır. Birleşik Krallık, Fransa ve Avusturya gibi ülkeler DHV’yi küresel düzeyde bir uzlaşa sağlanıncaya kadar uygulanacak geçici bir çözüm olarak değerlendirmektedir. Bu ülkeler OECD ve G20 bünyesinde yürütülen uluslararası vergi reformu çalışmalarını desteklemekte ve özellikle çok uluslu şirketlerin küresel ölçekte vergilendirilmesini amaçlayan reform girişimlerini uzun vadeli çözüm olarak görmektedir. Türkiye ve

İtalya’da ise DHV hem uluslararası reform sürecine paralel bir politika aracı hem de ulusal vergi gelirlerini artırmaya yönelik bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde DHV uygulamalarının ülkelerin ekonomik yapıları, dijital pazar büyüklükleri ve mali politika öncelikleri doğrultusunda farklı şekillerde tasarlandığı görülmektedir. Fransa ve Türkiye gibi ülkeler daha geniş kapsamlı ve yüksek gelir potansiyeline sahip modelleri tercih ederken Birleşik Krallık daha düşük oranlı ve dengeli bir yapı oluşturmayı hedeflemiştir. Avusturya ise dar kapsamlı fakat uygulaması daha sade bir model benimsemiştir. Bu farklı yaklaşımlar, dijital ekonominin vergilendirilmesine ilişkin küresel ölçekte henüz tam anlamıyla standartlaşmış bir politika çerçevesinin oluşmadığını göstermektedir. Dolayısıyla DHV’ler mevcut durumda ulusal vergi sistemlerinin dijital ekonomiye uyum sağlama çabalarının bir yansıması olarak ortaya çıkmakta ve uluslararası vergi mimarisinde geçiş niteliği taşıyan bir politika aracı olarak önemini korumaktadır.

SONUÇ

Dijitalleşme süreci küresel ekonominin işleyiş biçimini köklü biçimde dönüştürmüş ve geleneksel vergi sistemlerinin dayandığı fiziksel işyeri ile coğrafi bağ ilkelerinin etkinliğini önemli ölçüde zayıflatmıştır. Özellikle çok uluslu dijital platformların farklı ülkelerde fiziksel bir varlık oluşturmaksızın yüksek gelirler elde edebilmesi; mevcut kurumlar vergisi kurallarının dijital ekonomide ortaya çıkan değer yaratımını yeterli ölçüde yakalayamadığını göstermiştir. Bu gelişmeler, dijital faaliyetlerden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine yönelik yeni politika araçlarının geliştirilmesini zorunlu kılmış ve bu çerçevede DHV’ler birçok ülke tarafından geçici fakat işlevsel bir çözüm mekanizması olarak uygulanmaya başlanmıştır. Çalışma kapsamında incelenen Fransa, Avusturya, İtalya, Birleşik Krallık ve Türkiye örnekleri DHV’lerin

farklı politika tasarımları çerçevesinde uygulandığını ortaya koymaktadır. Ülkeler arasında verginin kapsamı, oranı ve mükellefiyet eşikleri bakımından belirgin farklılıklar bulunmakla birlikte, düzenlemelerin büyük ölçüde küresel ölçekte faaliyet gösteren yüksek gelirli dijital platformları hedef aldığı görülmektedir. Bu durum, DHV'lerin ulusal vergi sistemleri içerisinde belirli dijital faaliyet alanlarına yönelen özel bir vergilendirme aracı olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Dolayısıyla söz konusu vergiler, dijital ekonominin yarattığı vergisel boşlukların giderilmesine yönelik olarak geliştirilen sektör odaklı mali politika araçları niteliği taşımaktadır.

Ülke uygulamaları bütüncül bir perspektiften değerlendirildiğinde, DHV'lerin temel olarak üç farklı politika yaklaşımı etrafında şekillendiği anlaşılmaktadır. İlk yaklaşım, dijital ekonominin farklı gelir kaynaklarını kapsayan geniş tabanlı vergilendirme modelidir. Bu modelde dijital reklam hizmetleri, çevrim içi platform aracılık faaliyetleri ve kullanıcı verilerinin ticari kullanımı gibi çeşitli dijital gelir alanları birlikte vergilendirilmekte ve dijital ekonomide değer yaratımına katkı sağlayan farklı faaliyet türleri kapsamlı biçimde hedeflenmektedir. İkinci yaklaşım ise belirli dijital faaliyet alanlarına odaklanan daha dar kapsamlı bir vergilendirme modelidir. Bu modelde vergi genellikle çevrim içi reklam faaliyetleri gibi belirli gelir alanlarına yönelmekte ve dijital ekonominin tamamını kapsamak yerine daha sınırlı bir vergilendirme stratejisi benimsenmektedir. Üçüncü yaklaşım ise, vergi kapsamının geniş tutulduğu ve nispeten daha yüksek vergi oranlarının uygulandığı daha güçlü mali müdahale modellerini ifade etmektedir. Bu farklılaşma, ülkelerin dijital ekonomiden elde edilen gelirleri vergilendirme konusunda benimsedikleri mali politika önceliklerinin ve ekonomik stratejilerinin önemli ölçüde farklılaştığını ortaya koymaktadır.

DHV'ler kısa vadede dijital platformların faaliyet gösterdikleri ülkelerde kamu maliyesine daha adil bir katkı sağlaması ve dijital ekonomiden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesine yönelik mevcut boşlukların giderilmesi açısından önemli bir politika aracı olarak değerlendirilebilir. Dijital ekonominin temel özelliklerinden biri, ekonomik değerin yalnızca üretim sürecinden değil aynı zamanda kullanıcı etkileşimleri, veri üretimi ve ağ etkileri gibi unsurlardan da kaynaklanmasıdır. Bu durum, değer yaratımının coğrafi olarak belirli bir üretim merkezinde yoğunlaşmasından ziyade, dijital platformların faaliyet gösterdiği piyasalara ve bu piyasalardaki kullanıcı tabanına yayılmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla geleneksel kurumlar vergisi sisteminin dayandığı fiziksel varlık ve daimî işyeri kriterleri dijital ekonomide ortaya çıkan değer yaratımını tam olarak yansıtmakta yetersiz kalabilmektedir. Bu çerçevede DHV'ler, dijital platformların önemli ölçüde gelir elde ettikleri piyasalarda vergilendirilmesini mümkün kılarak vergi sistemlerinde ortaya çıkan bu yapısal uyumsuzluğun giderilmesine katkı sağlamaktadır. Özellikle dijital ekonomide kullanıcıların ekonomik değer yaratımındaki rolünün giderek artması piyasa ülkelerinin vergilendirme sürecinde daha fazla pay alması gerektiği yönündeki görüşleri güçlendirmiştir. Kullanıcı verilerinin ticari değer üretimindeki rolü ve platform ekonomilerinde kullanıcı etkileşimlerinin gelir yaratma kapasitesi dikkate alındığında, piyasa ülkelerinin vergilendirme yetkisine daha güçlü bir şekilde dahil edilmesi giderek daha fazla tartışılan bir politika yaklaşımı hâline gelmiştir. Böylece söz konusu vergiler, dijital ekonomide ortaya çıkan yeni değer yaratım biçimlerini dikkate alan daha dengeli bir vergilendirme yaklaşımının geliştirilmesine yönelik geçiş niteliğinde bir politika aracı olarak önem kazanmaktadır.

Bununla birlikte ulusal düzeyde birbirinden farklı tasarımlara sahip DHV'lerin yaygınlaşması uluslararası vergi sisteminde

parçalanma riskini de beraberinde getirmektedir. Farklı ülkelerde farklı kapsam ve oranlarda uygulanan vergiler çok uluslu şirketler açısından daha karmaşık bir vergisel ortam yaratabilmekte ve çifte vergilendirme ihtimalini artırabilmektedir. Ayrıca DHV'lerin özellikle büyük teknoloji şirketlerinin merkezlerinin bulunduğu ülkeler tarafından ticari ayrımcılık olarak değerlendirilmesi; uluslararası ticaret ilişkilerinde çeşitli gerilimlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu gelişmeler, dijital ekonominin etkin ve sürdürülebilir biçimde vergilendirilebilmesi için uluslararası düzeyde koordineli bir vergi reformuna duyulan ihtiyacı açık biçimde ortaya koymaktadır. Söz konusu reformların etkin biçimde uygulanabilmesi için ülkeler arasında geniş kapsamlı bir uzlaşa sağlanması ve ulusal düzeyde uygulanan geçici dijital vergi düzenlemelerinin küresel sistemle uyumlu hâle getirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ulusal düzeyde geliştirilen farklı vergilendirme yaklaşımlarının uluslararası vergi sisteminde uyumsuzluklara ve yeni vergisel sorunlara yol açma riski bulunmaktadır.

Dijital ekonominin vergilendirilmesine yönelik politika tasarımında hem ulusal mali ihtiyaçların hem de uluslararası vergi sisteminin bütünlüğünün birlikte dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikle DHV'lerin tasarımında uluslararası vergi düzenlemeleri ile uyumun gözetilmesi ve çifte vergilendirme riskini azaltacak mekanizmaların geliştirilmesi önem taşımaktadır. Vergi kapsamının ve mükellefiyet eşiklerinin açık, şeffaf ve öngörülebilir biçimde belirlenmesi hem mükellefler hem de vergi idareleri açısından uygulama sürecinin daha sağlıklı işlemesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, dijital ekonomide değer yaratımının önemli bir bölümünün kullanıcı faaliyetlerinden kaynaklandığı dikkate alınarak kullanıcı temelli ekonomik bağın vergilendirme süreçlerinde daha sistematik biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, dijital platformların faaliyet gösterdikleri piyasalarda kamu

maliyesine daha dengeli bir katkı sağlamasına imkân tanıyabilmektedir. Öte yandan, ulusal düzeyde uygulanan DHV'lerin uzun vadede küresel vergi reformu çerçevesi ile bütünleşebilecek şekilde tasarlanması önem taşımaktadır. Bu durum, uluslararası vergi sisteminde ortaya çıkabilecek parçalanma riskini azaltarak çok taraflı vergi iş birliğinin güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, dijital ekonominin hızla değişen yapısı dikkate alındığında vergi politikalarının esnek ve güncellenebilir bir çerçevede tasarlanması gerekmektedir. Yeni dijital iş modellerinin ve veri temelli ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkması vergi sistemlerinin de sürekli olarak gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle dijital ekonominin vergilendirilmesine yönelik politika tasarımlarının yalnızca mevcut iş modellerini değil, gelecekte ortaya çıkabilecek yeni dijital ekonomik faaliyetleri de kapsayabilecek geniş bir perspektifle ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, DHV'ler dijital ekonominin yarattığı vergisel sorunlara karşı geliştirilen geçici politika araçları olarak önemli bir işlev görmekle birlikte, dijital faaliyetlerin etkin ve adil biçimde vergilendirilebilmesi nihai olarak küresel ölçekte uyumlaştırılmış bir uluslararası vergi mimarisinin oluşturulmasına bağlıdır.

Kaynakça

Asquith, R. (2025a). France's minority government to remove national assembly 2026 budget amendment to double digital services tax Jan 2026 (GAFAM tax) to raise €700m pa; US threatens immediate retaliation, 05.11.2025. <https://www.vatcalc.com/france/france-dst-rise-to-6-proposal/> (E.T.: 01.02.2026).

Asquith, R. (2025b). 5% sales tax on online advertising revenues earned from Austrian

users, 31.05.2025. <https://www.vatcalc.com/austria/austria-5-digital-services-tax/> (E.T.: 01.02.2026).

BDO Global (2019). France- digital services tax introduced, 19.09.2019. <https://www.bdo.global/en-gb/microsites/tax-newsletters/corporate-tax-news/issue-52-september-2019/france-digital-services-tax-introduced> (E.T.: 15.02.2026).

BDO Global (2025). Italy - Scope of digital services tax broadened and advance payment, 29.01.2025. <https://www.bdo.global/en-gb/insights/tax/world-wide-tax/italy-scope-of-digital-services-tax-broadened-and-advance-payment-requirement-introduced?> (E.T.: 17.02.2026).

Blagojević, L. (2025). France's digital services tax: Key details and temporary status, 30.07.2025. <https://www.fiscal-requirements.com/news/4234> (E.T.: 15.02.2026).

BMF (2026). Digital tax act 2020. <https://www.bmf.gv.at/en/topics/taxation/digital-tax-act.html> (E.T.: 02.02.2026).

Borders, K., Balladares, S., Barake, M. & Baselgia, E. (2023). Digital service taxes. https://www.taxobservatory.eu/www-site/uploads/2023/06/EUTO_Digital-Service-Taxes_June2023.pdf (E.T.: 02.02.2026).

Breuninger, K. (2025). Trump vows 'substantial' new tariffs, chip restrictions on countries with digital taxes, 25.08.2025. <https://www.cnn.com/2025/08/25/trump-tariffs-digital-taxes.html> (E.T.: 11.02.2026).

Brosy, T. (2025). A primer on digital service taxes and the OECD's two pillars, 06.05.2025. <https://taxpolicycenter.org/sites/default/files/2025-05/A-Primer-on-Digital-Service-Taxes-and-the-OECD%27s-Two-Pillars.pdf> (E.T.: 15.02.2026).

CCIA (2025a). France's proposed digital services tax increase, 29.10.2025. <https://ccianet.org/wp-content/uploads/2025/10/CCIA-Explainer-on-Frances-Proposed-Digital-Services-Tax-Increase.pdf> (E.T.: 15.02.2026).

CCIA (2025b). Status of key digital services taxes, 08.07.2025. <https://ccianet.org/wp-content/uploads/2025/07/Status-of-Key-Digital-Services-Taxes-in-July-2025.pdf> (E.T.: 15.02.2026).

Cosnard, D. & Piquard, A. (2025). French constitutional council upholds GAFATax. https://www.lemonde.fr/en/politics/article/2025/09/12/french-constitutional-council-upholds-gafa-tax_6745338_5.html? (E.T.: 18.02.2026).

Cui, W. (2019). The digital services tax on the verge of implementation. *Canadian Tax Journal*, 67(4), 1135-1152.

De Carne, A. & Polacco, G. (2025). Digital services tax in Italy, 18.10.2021. <https://www.twobirds.com/en/insights/2019/global/digital-services-tax-in-italy> (E.T.: 18.02.2026).

Delsol, G. (2025). The global landscape of digital services taxes, 24.01.2025. <https://ccianet.org/articles/global-landscape-of-digital-services-taxes/> (E.T.: 21.02.2026).

Enache, C. (2025). Digital services taxes in Europe, 2025. 06.05.2025 <https://taxfoundation.org/data/all/eu/digital-services-taxes-europe/> (E.T.: 21.02.2026).

Eroğlu, O. & Aksu, H. (2019). Dijital ekonominin getirdiği vergilendirme sorunlarının değerlendirilmesi: Kurumlar vergisi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 59-78. <https://izlik.org/JA43PP76BA>

European Commission (2018). Proposal for a council directive laying down rules relating to the corporate taxation of a significant

digital presence, 147 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52018PC0147> (E.T.: 23.02.2026).

Gerger, G. Ç. & Gerçek, A. (2016). Elektronik ticaretin vergilendirilmesi açısından katma değer vergisinin uygulama sorunlarının değerlendirilmesi. *International Journal of Public Finance*, 1(1), 61-74. <https://doi.org/10.30927/ijpf.319875>

GİB (2019). 7194 - Dijital hizmet vergisi ile bazı kanunlarda ve 375 sayılı kanun hükmünde kararnamede değişiklik yapılması hakkında kanun. <https://www.gib.gov.tr/mevzuat/kanun/465> (E.T.: 27.02.2026).

HM Treasury (2025). Digital services tax review report. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6925dfd647904590c9da2d36/Digital_Services_Tax_Review_.pdf (E.T.: 19.02.2026).

HMRC (2020). Digital services tax, 11.03.2020, <https://www.gov.uk/government/publications/introduction-of-the-digital-services-tax/digital-services-tax> (E.T.: 13.02.2026).

Iaselli, G., Teresa Madera, M. & Russo, M. (2025). Italy broadens digital services tax scope, 04.02.2025. <https://www.dlapiper.com/en/insights/publications/indirect-tax-monthly-alert-series/2025/monthly-indirect-tax-alert-january-2025/italy-broadens-digital-services-tax-scope> (E.T.: 18.02.2026).

ITIF (2026a). France's digital tax policy, 06.02.2026. <https://itif.org/publications/2025/02/11/france-digital-tax-policy/> (E.T.: 02.03.2026).

ITIF (2026b). Austria's digital tax policy, 06.02.2026. <https://itif.org/publications/2025/02/11/austria-digital-tax-policy/> (E.T.: 02.03.2026).

Karyağdı, N. (2025). Dijital hizmet vergisi sorunu Trump'ın 2. döneminde de Türkiye'nin peşini bırakmıyor, 08.04.2025. <https://vergidunyasi.com.tr/banner/dijital-hizmet-vergisi-sorunu->

[trumpin-2-doneminde-de-turkiyenin-pesini-birakmiyor](#) (E.T.: 04.03.2026).

Kyle, D. (2021). USTR enacts then suspends tariffs in response to digital services taxes, 07.03.2021. <https://www.torrestradelaw.com/posts/USTR-Enacts-Then-Suspends-Tariffs-in-Response-to-Digital-Services-Taxes/243?utm> (E.T.: 02.03.2026).

Listokin, S. (2025). New rationales for taxing the digital economy: lessons from the OECD pillar one consultations. <https://www.frontiersin.org/journals/political-science/articles/10.3389/fpos.2025.1561283/full?utm> (E.T.: 03.03.2026).

Magalhães, T. D. (2023). Are digital services taxes necessary? <https://www.ctf.ca/EN/EN/Newsletters/Perspectives/2023/2/230204.aspx> (E.T.: 03.03.2026).

Megersa, K. (2020). *Digital service taxes and their application*. K4D Helpdesk Report 914. UK: Institute of Development Studies, DOI: 10.19088/K4D.2021.135

Mekgoe, N. & Hassam, M. (2020). Digital services tax in Africa – the journey so far: Implementation of digital taxes across Africa, 07.08.2020. <https://www.deloitte.com/za/en/services/tax/analysis/digital-services-tax-in-africa-the-journey-so-far.html> (E.T.: 03.03.2026).

Mpofu, F. Y. (2022). Taxation of the digital economy and direct digital service taxes: Opportunities, challenges, and implications for African countries. *Economies* 10(219), 1-28. <https://doi.org/10.3390/economies10090219>

Mutlu Kaya, Ö. (2020). Dijital hizmet vergisi ve Türkiye uygulaması. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (2), 447-478. <https://izlik.org/JA89ZD86MJ>

Newsletter RTR Medien (2025). Erlöse der Digitalsteuer stiegen 2024 um 20% auf 124,1 Mio. €, 19.03.2025. https://www.rtr.at/medien/aktuelles/publikationen/Newsletter/Newsletter_2024/RTR_Medien_NI_05_2024/Digitaler-Jugendschutz.de.html? (E.T.: 05.03.2026).

OECD (2020a). *Tax policy reforms 2020: OECD and selected partner economies*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/7af51916-en>

OECD (2020b). *Tax challenges arising from digitalisation – economic impact assessment: Inclusive framework on BEPS, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/0e3cc2d4-en>

OECD (2021). *OECD secretary-general tax report to G20 finance ministers and central bank governors*. Paris: OECD Publishing. www.oecd.org/tax/oecd-secretary-general-tax-report-g20-finance-ministers-october-2021.pdf

Özdemir, H. & Atak, O. (2019). Yeni bir vergi: Dijital hizmet vergisi. *Vergi Raporu*, 243, 22-33.

Poli, E. (2024). Italy's digital services tax, 12.12.2024. <https://www.cep.eu/eu-topics/details/italys-digital-services-tax.html> (E.T.: 23.02.2026).

PwC (2020). Dijital hizmet vergisi uygulama genel tebliği. <https://www.pwc.com.tr/tr/hizmetlerimiz/vergi/bultenler/2020/dijital-hizmet-vergisi-uygulama-genel-teblig.html> (E.T.: 03.03.2026).

PwC (2025a). State of play of digital services taxes (DSTs) and other similar measures. <https://www.pwc.com/gx/en/tax/newsletters/tax-policy-bulletin/assets/pwc-state-of-play-of-dsts-and-other-similar-measures.pdf> (E.T.: 07.02.2026).

PwC (2025b). Italian 2025 budget law removes 5.5 million euros digital revenue threshold for digital services tax.

<https://www.pwc.com/us/en/services/tax/library/italian-2025-budget-law-removes-digital-revenue-threshold-for-dst.html> (E.T.: 20.02.2026).

PwC (2026). Digital services tax. <https://www.pwc.nl/en/services/tax/taxation-of-the-digital-economy/digital-services-tax.html>? (E.T.: 20.02.2026).

Samancı, C. (2026). Dijital işlem vergisine 'Trump' ayarı, 09.01.2026. <https://www.bloomberght.com/yorum/caner-samanci/3765795-dijital-islem-vergisine-trump-ayari#:~:text=2020%20y%C4%B1%C4%B1ndan%20beri%20uygulamada%20olan,etkileri%20y%C3%B6n%C3%BCnden%20d%C3%BCzenleme%20dikkat%20%C3%A7ekiyor> (E.T.: 15.02.2026).

Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). *On ikinci kalkınma planı (2024-2028), Dijitalleşme ve vergileme*. Çalışma Grubu Raporu. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.

Stripe (2025). What is the digital services tax (DST) in Italy, and how does it work? <https://stripe.com/resources/more/digital-services-tax-dst-italy> (E.T.: 25.02.2026).

Stripe (2026). UK digital services tax: Requirements, thresholds, and calculations. <https://stripe.com/resources/more/uk-digital-services-tax#:~:text=Stripe%20can%20help-.What%20is%20the%20UK%20Digital%20Services%20Tax%3F,tax%20on%20large%20digital%20platforms> (E.T.: 05.03.2026).

Sweney, M. (2025). Trump threatens tariffs on countries that 'discriminate' against US tech, 26.08.2025. <https://www.theguardian.com/us-news/2025/aug/26/donald-trump-tariffs-us-tech-uk-digital-services-tax-eu> (E.T.: 17.02.2026).

Tax Justice (2025). What is the digital services tax – and why should we raise it? 15.05.2025. <https://taxjustice.uk/blog/what-is-the-digital-services-tax-and-why-we-should-raise-it/> (E.T.: 11.02.2026).

Thomadakis, A. (2025). Towards a European digital services tax: renewing the momentum for a fair contribution. https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2025/04/2025_04_FMI-Toward-a-European-digital-tax-1-1.pdf (E.T.: 19.02.2026).

United Nations (2026). Tax consequences of digitalized economy. <https://financing.desa.un.org/what-we-do/ECOSOC/tax-committee/thematic-areas/tax-consequences-digitalized-economy> (E.T.: 09.02.2026).

Yanatma, S. (2026). Taxing tech: How do digital services levies differ across Europe? 27.01.2026. <https://www.euronews.com/business/2026/01/27/taxing-tech-how-do-digital-services-levies-differ-across-europe?utm> (E.T.: 09.02.2026).

Yayman, D. (2022). Dijital ekonominin vergilendirilmesi: Seçilmiş bazı ülke uygulamaları. *Maliye Dergisi*, 183, 114-141.

Zıvalı, B. S. & Demirli, Y. (2022). Dijital ekonominin vergilendirmesinde yaşanan sorunlar: OECD-AB tedbirleri ve ulusal çözüm arayışları. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 1124-1141. <https://doi.org/10.11616/asbi.1146198>

BÖLÜM 3

TÜRKİYE’DE ENFLASYONUN VERGİ GELİRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TANZI ETKİSİ ÜZERİNE AMPİRİK BİR ANALİZ

Gümrah Can BAŞDAĞ¹

Giriş

Enflasyon, yalnızca para politikasının değil, maliye politikasının da öncelikli sorunlarından birini oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan yüksek enflasyon süreçleri, kamu maliyesi üzerinde derin izler bırakmakta; vergi gelirleri, kamu harcamaları ve bütçe dengesi üzerinde ciddi baskılar yaratmaktadır. Enflasyonun vergi gelirleri üzerindeki etkisi iki temel kanaldan gerçekleşmektedir: Birincisi, enflasyon artan nominal gelirler aracılığıyla vergi mükelleflerini daha yüksek vergi dilimlerine iterek vergi gelirlerini artırabilir; bu durum literatürde “taksflasyon” (fiscal drag) olarak adlandırılmakta olup enflasyonun vergi sistemi üzerindeki bu baskı mekanizmasını kapsamaktadır. İkinci ve daha belirleyici kanal ise tahakkuk-tahsilat gecikmesi sorunudur. Vergiler, tahakkuk ettirildiği an ile fiilen tahsil edildiği an arasında geçen süre içinde enflasyon nedeniyle reel değerini yitirmektedir. Bu fenomen, 1977 yılında Vito Tanzi tarafından sistematik olarak

¹ Arş.Gör.Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sigortacılık Bölümü,
<https://orcid.org/0009-0001-5164-2981>

ortaya konulmuş olup "Tanzi Etkisi" ya da "Olivera-Tanzi Etkisi" olarak bilinmektedir (Tanzi, 1977; Olivera, 1967).

Tanzi etkisi, özellikle yüksek enflasyonlu dönemlerde gelişmekte olan ülkelerin vergi sistemlerini ciddi ölçüde zayıflatan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tahakkuk ile tahsilat arasındaki gecikme süresi ne kadar uzun, enflasyon oranı ne kadar yüksekse, reel vergi gelirlerinin erimesi de o ölçüde büyük olmaktadır. Bu durum, hükümetlerin kamu açıklarını kapatmak için para basma yoluna başvurmasına, bunun da enflasyonu daha da körüklemesine yol açan kısır bir döngü yaratabilmektedir (Aghevli ve Khan, 1978; Heller vd., 1988).

Türkiye, 1990'lı yıllarda ve 2000'li yılların başında yüksek enflasyon süreçleri yaşamış; kronik bütçe açıkları, yüksek kamu borcu ve yapısal kırılmalıklar bu süreçlere eşlik etmiştir. 2001 krizi sonrasında uygulanan istikrar programları ve para politikası reformları enflasyonu tek haneli rakamlara çekmeyi başarmış; ancak 2018 sonrasında döviz krizleri ve arz yönlü şokların etkisiyle enflasyon yeniden yükselme trendine girmiştir. 2022-2023 döneminde Türkiye'nin yıllık enflasyon oranı yüzde seksenin üzerine çıkmış; bu durum vergi gelirlerinin reel değeri üzerindeki baskıyı derinleştirmiştir (TÜİK, 2023; Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2023).

Bu çalışma, 1990-2023 dönemini kapsayan yıllık verilerle Türkiye'de enflasyon ile vergi gelirleri arasındaki uzun dönemli ve kısa dönemli ilişkiyi ampirik olarak araştırmaktadır. Johansen eşbütünleşme analizi, vektör hata düzeltme modeli (VECM) ile Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) ve Tamamen Değiştirilmiş En Küçük Kareler (FMOLS) yöntemleri uygulanmaktadır. Çalışmanın temel sorusu, Tanzi etkisinin Türkiye özelinde ampirik olarak geçerliliğini koruyup korumadığıdır. Bu soruya yanıt ararken aynı zamanda vergi tabanını, reel büyümeyi ve bütçe dengesini de dikkate alan çok değişkenli bir çerçeve benimsenmektedir. Mevcut literatür

incelendiğinde, Türkiye için yapılan çalışmaların ya görece kısa dönemleri kapsadığı (Şen, 2003: 1987-2000; Erdoğan ve Erdoğan, 2018: 2006-2017) ya da tek bir ekonometrik yöntemle sınırlı kaldığı (Yalçın, 2020: SVAR; Akduğan, 2020: ARDL) görülmektedir. Bu çalışma söz konusu boşluğu; (i) 1990-2023 arasındaki 34 yıllık güncel ve uzun bir veri setiyle, (ii) Türkiye'nin hem kronik yüksek enflasyon hem de görece fiyat istikrarı hem de yeniden ivmelenen enflasyon dönemlerini tek çerçevede ele alarak, (iii) VECM, DOLS ve FMOLS yöntemlerini birlikte uygulayıp çapraz doğrulama yaparak doldurmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın özgün katkısı, mevcut literatürde ayrı ayrı ele alınan kısa ve uzun dönem dinamiklerini bütünlük bir ekonometrik çerçevede sunması ve 2018-2023 dönemindeki yüksek enflasyon sürecinin Tanzi etkisi üzerindeki yansımalarını bu kapsam ve dönemle ilk kez sistematik biçimde sınamasıdır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümleri şu şekilde ilerlemektedir: İkinci bölümde Tanzi etkisine ilişkin teorik çerçeve ve ampirik literatür ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde kullanılan veri seti ve ekonometrik yöntemler açıklanmakta, değişkenlerin tanımları ve modeller sunulmaktadır. Dördüncü bölümde ampirik bulgular tablolar eşliğinde tartışılmaktadır. Beşinci ve son bölümde ise sonuçlar özetlenmekte, politika önerileri sunulmaktadır.

Literatür Taraması

Enflasyon ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiye dair teorik temel, Olivera (1967) ve Tanzi (1977) tarafından atılmıştır. Olivera, Latin Amerika ülkelerindeki yüksek enflasyon ortamlarını incelerken tahakkuk-tahsilat gecikmesinin vergi gelirlerini eriten etkisini ortaya koymuş; bu fenomeni daha sonra Tanzi sistematik biçimde formüle ederek “Olivera-Tanzi Etkisi” kavramını literatüre kazandırmıştır. Tanzi (1977), Arjantin üzerine yürüttüğü ampirik çalışmada tahakkuk ile tahsilat arasındaki gecikme süresinin vergi

gelirlerinin reel deęerini nasıl dūřurdūęunū gōstermiř; enflasyonun vergi gelirleri üzerindeki bu ařındırıcı etkisini teorik bir çerçeveye oturtmuřtur. Teorik çerçeveye gōre Olivera-Tanzi etkisinin ortaya çıkabilmesi için u temel kořulun eř anlı olarak mevcut olması gerekmektedir: (i) vergi tahsilat sūresinin yeterince uzun olması, yani tahakkuk ile fiili ōdeme arasındaki gecikmenin enflasyonun ařındırıcı etkisini devreye sokacak bir zaman dilimi içermesi; (ii) vergi sisteminin enflasyona karřı yeterince esnek olmaması, bařka bir deyiřle vergi yūkūmlūlūklarının reel deęerini koruyacak endeksleme mekanizmalarından yoksun bulunması; (iii) enflasyon oranının bu gecikme sūresinde vergi gelirlerinin reel deęerini anlamlı ōlūde dūřūrecek bir dūzeyde seyretmesi. Sōz konusu u kořulun birlikte gerçekleřtięi ortamlarda merkezi būe açıęının reel olarak būyūyeceęi ve bu būyūmenin kısır dōngū yaratma potansiyeli tařıdıęı teorik olarak ōngōrūlmektedir. Bu çalıřmada, merkezi yōnetim būe dengesi (BDEF) deęiřkeni modele dahil edilmekte; bu sayede enflasyonun doęrudan ařındırıcı etkisi ile būe dengesi üzerindeki dolaylı yansımaları birlikte ele alınmaktadır.

Tanzi (1978), geliřmekte olan ūlkelerde enflasyonun maliye politikası üzerindeki geniř çaplı etkilerini ele aldıęı çalıřmasında, kamu açıklarının nasıl enflasyonu besleyebileceęini ve bunun bir kısır dōngūye dōnūřme potansiyelini tartıřmıřtır. Aghevli ve Khan (1978), bu sūreci daha da geliřtirerek enflasyon ile kamu açıkları arasındaki karřılıklı nedensellik iliřkisini dinamik bir model çerçevesinde incelemiřtir. Sōz konusu çalıřma, enflasyonun vergi gelirlerini eriterek būe açıklarını būyūtmesinin ve bunun da para arzını geniřleterek enflasyonu daha da yūkseltmesinin teorik açıklamasını sunmaktadır.

Heller vd., (1988), geliřmekte olan ūlkelerde enflasyonun mali gōstergeler üzerindeki etkilerini sistematik olarak analiz etmiřtir. Çalıřmada vergi gelirlerinin enflasyona duyarlılıęının vergi sisteminin yapısına, gecikme sūrelerine ve sektōrel daęılıma gōre

önemli ölçüde farklılaştığı vurgulanmaktadır. Tanzi (1989), vergi sisteminin farklı bileşenleri üzerindeki enflasyon etkisini incelemiş; dolaylı vergilerin doğrudan vergilere kıyasla enflasyona karşı daha savunmasız olduğunu ileri sürmüştür.

Easterly ve Schmidt-Hebbel (1994), gelişmekte olan ülkelerde maliye politikasını inceleyen kapsamlı bir çalışmada enflasyon-vergi geliri ilişkisini de ele almış; yapısal reformların yokluğunda yüksek enflasyonun kamu maliyesini kalıcı olarak zayıflattığı sonucuna ulaşmıştır. Fischer vd.,(1996), yüksek enflasyonlu ekonomileri inceleyen çalışmalarında Tanzi etkisinin gelişmekte olan ülkelerde belirgin biçimde ortaya çıktığını ampirik olarak teyit etmiştir.

Türkiye özelinde yapılan ampirik çalışmalar incelendiğinde, Tekin-Koru ve Özmen (2003) Türkiye'de kamu açıkları, para arzı ve enflasyon arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme yöntemiyle ele almış; bütçe açığının para arzını ve enflasyonu beslediğine dair kanıtlar sunmuştur. Özatay (2000) ise Türkiye'nin 1990'larda yaşadığı mali krizleri analiz etmiş; vergi gelirlerindeki reel kayıpların bu krizlerin hem nedeni hem de sonucu olduğunu ortaya koymuştur.

Şen (2003), Türkiye'de doğrudan Tanzi etkisini ampirik olarak ele alan öncü çalışmalardan birini kaleme almış; 1987-2000 dönemine ait aylık verilerle tahakkuk-tahsilat gecikmesinin vergi gelirlerinin reel değerini ne ölçüde aşındırdığını kantitatif olarak hesaplamıştır. Bu çalışma, yüksek enflasyon dönemlerinde Türk vergi sisteminde kayıpların kayda değer boyutlara ulaştığını ortaya koymaktadır. Çavuşoğlu (2005), enflasyonun hem vergi gelirleri hem de kamu harcamaları üzerindeki etkisini Tanzi ve ters-Tanzi etkileri çerçevesinde incelemiş; 1987-2003 döneminde her iki kanalın da işlediğini, ancak ters-Tanzi etkisinin daha baskın olduğunu tespit etmiştir.

Biçen vd., (2015), eşbütünleşme analizi yardımıyla 1999-2014 döneminde Olivera-Tanzi ve Patinkin etkilerinin Türkiye'deki

geçerliliğini incelemiştir; analizleri çerçevesinde her iki etkinin de belirli dönemler itibarıyla geçerli olduğuna dair bulgular sunmuştur. Abdioğlu ve Terzi (2009), Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi'nde yayımladıkları çalışmada enflasyon ve bütçe açıkları ilişkisini Tanzi ve Patinkin etkileri kapsamında araştırmış; uzun dönemli ilişkilerin hem enflasyonun hem de bütçe dinamiklerinin yapısal bir bileşeni olduğunu göstermiştir.

Altunöz (2018), enflasyon ve bütçe açıkları arasındaki ilişkiyi Olivera-Tanzi ve Patinkin etkileri bağlamında incelemiştir; Türkiye için 1987-2015 dönemini kapsayan çalışmada enflasyonun kamu gelirlerini uzun dönemde reel olarak eritmekte olduğunu ortaya koymuştur. Erdoğan ve Erdoğan (2018), 2006-2017 dönemine ilişkin VAR yöntemiyle gerçekleştirdikleri analizde kısa dönemde enflasyondan kamu harcamaları ve vergi gelirlerine doğru pozitif bir etki tespit etmiş; bu bulgunun hem Tanzi hem de Patinkin etkilerinin söz konusu dönemde birlikte işlediğine işaret ettiğini vurgulamıştır.

Yalçın (2020), 2006:Q1-2019:Q4 dönemini kapsayan çeyreklik verilerle Tanzi ve Patinkin etkilerinin Türkiye'deki geçerliliğini SVAR analizi ile araştırmış; ilgili dönem itibarıyla Patinkin etkisinin baskın çıktığını ancak Tanzi etkisinin de belirli alt dönemlerde geçerliliğini koruduğunu tespit etmiştir. Şen ve Sağbaşı (2016), kamu maliyesini inceleyen kapsamlı çalışmalarında enflasyonun vergi geliri esnekliği üzerindeki etkisini tartışmış; esneklik katsayısının enflasyon ortamında nasıl değiştiğini açıklamıştır.

Gelişmekte olan ülkelere ilişkin uluslararası karşılaştırmalı çalışmalar da bu alanda zengin bir literatür sunmaktadır. Agha ve Khan (2006), Pakistan'da enflasyon ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme yöntemiyle araştırmış; uzun dönemde enflasyonun vergi gelirleri üzerinde anlamlı negatif etki yarattığını göstermiştir. Patnaik ve Shah (2012), Hindistan'da benzer bir

ampirik analiz gerçekleştirmiş; gecikme sürelerinin kısaltılmasının Tanzi etkisini önemli ölçüde azalttığını ortaya koymuştur.

Sargent ve Wallace (1981), enflasyon ile mali politika arasındaki hoş olmayan monetarist aritmetiği ele aldıkları klasik çalışmalarında enflasyon vergisi ve gelecekte salınacak vergiler arasındaki denklemi kurmuştur. Bu çerçevede, enflasyonun vergi gelirleri üzerindeki etkisini anlamamız için teorik bir zemin sunmaktadır. Mankiw (1987), enflasyon vergisi ve Ramsey kuralları çerçevesinde optimal vergilendirme teorisini ele almış; enflasyonun belirli koşullarda etkin bir kamu geliri kaynağı olarak işlev görebileceğini tartışmıştır.

Blanchard ve Fischer (1989), makroekonomik dinamikler üzerine yazdıkları temel başvuru eserinde enflasyon-maliye politikası etkileşimini modelleyen çeşitli teorik çerçeveler sunmuştur. Calvo ve Végh (1992), yüksek enflasyonlu ekonomilerdeki arz yönlü şoklar ile mali dengesizlikler arasındaki ilişkiyi incelemiş; enflasyonun vergi geliri esnekliği üzerindeki yapısal etkilerini tartışmıştır.

Son yıllarda bu alandaki ampirik literatür güçlenmeye devam etmiştir. Pesaran vd., (2001), sınır testi yaklaşımını geliştirerek zaman serisi analizlerinde eşbütünleşmeyi test etmenin daha esnek bir yolunu sunmuştur. Bu metodoloji, Tanzi etkisine ilişkin ampirik çalışmaların önemli bir bölümünde benimsenmiştir. Engle ve Granger (1987) ile Johansen (1988, 1991) tarafından geliştirilen eşbütünleşme yöntemleri ise uzun dönem ilişkilerin belirlenmesinde standart araçlar haline gelmiştir.

Türkiye'nin içinde yer aldığı daha geniş bir coğrafyayı kapsayan çalışmalarda da Tanzi etkisine ilişkin kanıtlar mevcuttur. Dünya Bankası (2020) raporları, yüksek enflasyonlu ülkelerde vergi gelirlerindeki reel değer kayıplarının mali sürdürülebilirlik açısından ciddi riskler oluşturduğunu vurgulamaktadır. IMF (2021) çalışmalarında ise tahsilat gecikmelerinin kısaltılması ve enflasyona

endeksli vergi sistemlerinin oluşturulmasının bu riski azaltabileceği önerilmektedir.

Atgür (2021), Türkiye'de 1994-2021 dönemini kapsayan çalışmada ARDL sınır testi yöntemiyle bütçe açığı ve enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir; uzun dönemde bütçe açığının enflasyon üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve artırıcı bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, Tanzi etkisi mekanizmasının zımni bir doğrulaması niteliğindedir: enflasyon vergi gelirlerini eritirse bütçe açıkları büyür, bu da enflasyonu besleyerek kısır döngüyü pekiştirir. Çam ve Temur (2021) ise enflasyon, bütçe açığı ve vergi gelirleri üçlüsünü Türkiye özelinde bir arada ele almıştır; bu üç değişken arasındaki nedensellik örüntüsünün karmaşık ve çift yönlü olduğunu vurgulamıştır.

Bulutoğlu (1978), gelişmekte olan ülkelerde mali yönetim üzerine kaleme aldığı kapsamlı eserinde Tanzi etkisinin vergi tahsilatı mekanizmaları aracılığıyla nasıl işlediğini ayrıntılı biçimde ele almıştır. Bu çalışma, Türkiye de dahil olmak üzere gelişmekte olan pek çok ülkedeki politika yapıcılar için temel bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır. Turhan (1993), Türkiye'nin vergi sistemi tarihi üzerine yürüttüğü kapsamlı analizde vergi gelirlerinin enflasyona duyarlılığını tarihsel bir perspektiften ele almıştır.

Barro (1995), enflasyon ve ekonomik büyüme üzerine gerçekleştirdiği ampirik çalışmada enflasyonun uzun dönem büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymuştur. Bu bulgu, Tanzi etkisiyle dolaylı olarak bağlantılıdır: enflasyon vergi gelirlerini eriterek kamu yatırımlarını kısıtlarsa bu durum potansiyel çıktıyı ve dolayısıyla uzun dönem vergi tabanını da daraltmaktadır.

Musgrave ve Musgrave (1989), kamu maliyesi üzerine yazdıkları temel eserinde enflasyonun dolaylı ve dolaysız vergiler üzerindeki asimetric etkilerini teorik çerçevede ele almıştır. Doğrudan vergilerde tahakkuk ile tahsilat arasındaki gecikme süresi genellikle dolaylı vergilere kıyasla daha uzundur; bu nedenle Tanzi

etkisi gelir vergisi ve kurumlar vergisi gibi doğrudan vergiler üzerinde daha belirgin biçimde kendini göstermektedir.

Günümüzde geçerliliğini koruyan tartışmalar arasında vergi sisteminin dijitalleşmesi ve e-beyan uygulamalarının Tanzi etkisini azaltıp azaltmadığı öne çıkmaktadır. Kleven vd., (2016), bilgi teknolojilerinin vergi uyumunu ve tahsilat gecikmelerini nasıl dönüştürdüğünü incelemiş; gecikme sürelerinin kısalmasının vergi gelirlerinin enflasyona karşı direncini artırdığını öne sürmüştür. Türkiye'de e-fatura ve e-beyan sistemlerinin 2010'lu yıllardan itibaren yaygınlaşması bu bağlamda değerlendirilmesi gereken önemli bir kurumsal gelişmedir.

Enflasyon ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi inceleyen daha yeni çalışmalar arasında Akduğan (2020) öne çıkmaktadır. Akduğan (2020), Türkiye'de 2004-2019 dönemini kapsayan aylık verilerle enflasyon ve dolaylı vergiler arasındaki bağlantıyı araştırmış; ARDL sınır testi ve Granger-Toda-Yamamoto nedensellik testleri çerçevesinde enflasyonun dolaylı vergi gelirlerinin reel değerini uzun dönemde aşındırdığı sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgu Tanzi etkisinin dolaylı vergiler kanalıyla da işlediğini desteklemektedir. Çalcalı ve Altınar (2019) ise OECD ülkeleri için vergi gelirlerinin makroekonomik belirleyicilerini panel veri yöntemiyle incelemiş; enflasyonun vergi geliri oranı üzerindeki olumsuz etkisini ampirik olarak teyit etmiştir.

Doğru (2014), yüksek enflasyon dönemlerinde bütçe açığı ve enflasyon arasındaki nedensellik ilişkisini 1978-2002 dönemini kapsayan Türkiye verileriyle araştırmış; yüksek enflasyon dönemlerinde bütçe dengesinin bozulmasının Tanzi etkisiyle doğrudan bağlantılı olduğuna dair kanıtlar sunmuştur. Güvenek vd., (2010), VAR yöntemi aracılığıyla enflasyon ve dolaylı vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi incelemiş; enflasyon şoklarının dolaylı vergi gelirlerini hem kısa hem de uzun dönemde etkilediğini ortaya koymuştur. Karadeniz (2022), 1975-2019 dönemini kapsayan

çalışmasında enflasyon ile bütçe açığı arasındaki ilişkinin kuadratik bir yapıda olduğunu ortaya koymuş; yapısal kırılmalar dikkate alındığında Maki eşbütünleşme testi, FMOLS ve DOLS tahminlerinin Tanzi ve Patinkin etkilerinin birlikte işlediğini gösterdiğini vurgulamıştır. Güneş (2020), seçilmiş OECD ülkelerindeki panel veri analizinde vergi gelirlerinin enflasyona duyarlılığını karşılaştırmalı bir çerçevede incelemiş; enflasyonun vergi gelirleri üzerindeki negatif etkisinin özellikle yüksek enflasyonlu dönemlerde belirginleştiğini tespit etmiştir.

Özetle, teorik ve ampirik literatür Tanzi etkisinin özellikle yüksek enflasyonlu dönemlerde gelişmekte olan ülkelerde belirgin biçimde işlediğini ortaya koymaktadır. Türkiye gibi yüksek enflasyon deneyimi yaşamış ülkeler bu olgunun test edilmesi açısından ideal birer laboratuvar niteliği taşımaktadır. Ancak mevcut Türkiye literatürü incelendiğinde bazı boşluklar dikkat çekmektedir: çalışmaların büyük bölümü 2018 sonrasındaki yüksek enflasyon dönemini kapsamamakta; tek bir ekonometrik yöntemle sınırlı kalmakta ya da bütçe dengesi ile büyüme gibi kontrol değişkenlerini dışlayarak iki değişkenli çerçevede kalmaktadır. Ayrıca literatürde VECM, DOLS ve FMOLS yöntemlerinin birlikte uygulandığı ve 1990-2023 dönemini kapsayan bütünsel bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu çalışma, söz konusu araştırma boşluğunu; güncel ve uzun bir veri setiyle, çok değişkenli ve çok yöntemli bir çerçeveye ve 2018-2023 yüksek enflasyon sürecini dahil eden bir örneklem yapısıyla doldurmayı hedeflemektedir.

Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmada Türkiye'de enflasyon ile vergi gelirleri arasındaki ilişki 1990-2023 dönemini kapsayan yıllık verilerle incelenmektedir. Veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri (WDI) ve IMF Dünya Ekonomik Görünümü (WEO) veri tabanlarından

derlenmiştir. Örneklem döneminin 1990 yılında başlatılması, Türkiye'de yüksek enflasyonun kronik bir olguya dönüştüğü ve vergi gelirlerini sistematik biçimde aşındırmaya başladığı döneme denk gelmektedir; bu tarihten önce gerekli vergi geliri istatistiklerinin tutarlı bir dizisi mevcut değildir. Nitekim Türkiye, enflasyonun vergi gelirlerinin reel değerini aşındırdığını erkenden fark etmiş ve 1989 yılından itibaren geçici vergi uygulamasına geçmiştir. Bu uygulama, tahakkuk ile tahsilat arasındaki gecikmeyi kısaltmayı hedeflemekte ve teorik olarak Tanzi etkisinin şiddetini azaltıcı bir etki yaratmaktadır. Söz konusu kurumsal dönüşüm, çalışmanın örneklem başlangıç noktasının seçiminde de belirleyici olmuş; 1990 yılı sonrasındaki dönem bu uygulamanın hayata geçirildiği ve dolayısıyla etkisinin ölçülebileceği bir çerçeve sunmaktadır. Örneklem 2023 yılında sonlandırılmıştır; bunun başlıca nedenleri şöyle sıralanabilir: Birincisi, Türkiye Mayıs 2023 sonrasında para politikası çerçevesinde köklü bir dönüşüm sürecine girmiş; bu dönem yapısal özellikleri itibarıyla önceki dönemden belirgin biçimde ayrılmakta ve bağımsız bir çalışmanın konusu olarak ele alınması bilimsel açıdan daha sağlıklı sonuçlar verecektir. İkincisi, Johansen eşbütünleşme ve VECM gibi yöntemler uzun dönem ilişkilerin güvenilir biçimde tahmin edilebilmesi için yeterli gözlem sayısı gerektirmektedir; 34 yıllık mevcut örneklem bu koşulu karşılamakta olup yapısal kırılma riskini de asgariye indirmektedir. Örneklem döneminin seçiminde Türkiye'nin hem yüksek enflasyon dönemlerini (1990-2001) hem de görece fiyat istikrarı dönemlerini (2002-2017) hem de yeniden ivmelenen enflasyon süreçlerini (2018-2023) kapsamı belirleyici olmuştur. Bu yapı, uzun dönem dinamiklerin ve olası yapısal kırılmaların tespit edilmesine imkân tanımaktadır.

Değişkenler

Analizde kullanılan değişkenler ve tanımları aşağıdaki

tabloda sunulmaktadır:

Tablo 1: Değişkenlerin Tanımı, Ölçümü ve Kaynakları

Değişken	Ölçüm	Kaynak	Sembol
Vergi Gelirleri	Merkezi yönetim vergi gelirleri / GSYİH (%)	Hazine ve Maliye Bakanlığı; Dünya Bankası WDI	TAX
Enflasyon	Tüketici fiyat endeksi yıllık değişim (%)	TÜİK; IMF WEO	INF
Reel GSYİH Büyümesi	Reel GSYİH yıllık büyüme oranı (%)	TÜİK; Dünya Bankası WDI	GROWTH
Bütçe Dengesi	Merkezi yönetim bütçe dengesi / GSYİH (%)	Hazine ve Maliye Bakanlığı; IMF WEO	BDEF
Dolaylı Vergiler	Mal ve hizmet vergileri / Toplam vergi gelirleri (%)	Hazine ve Maliye Bakanlığı; OECD Revenue Statistics	INDT
Dolaysız Vergiler	Gelir ve kurumlar vergileri / Toplam vergi gelirleri (%)	Hazine ve Maliye Bakanlığı; OECD Revenue Statistics	DIRT

Ekonometrik Yöntem

Çalışmada sırasıyla birim kök testleri, eşbütünleşme analizi, vektör hata düzeltme modeli (VECM) ve uzun dönem katsayı tahmin yöntemleri uygulanmaktadır. Bu yöntemlerin birlikte kullanılması rastgele bir tercih olmayıp her birinin çözdüğü metodolojik soruna dayanmaktadır: ADF ve PP birim kök testleri durağanlık koşulunu farklı varsayım setleriyle sınamakta, birbirini tamamlayan sonuçlar sunmaktadır. Johansen eşbütünleşme testi, I(1) değişkenler arasında uzun dönem denge ilişkisi olup olmadığını çoklu vektör çerçevesinde ortaya koymaktadır. VECM, eşbütünleşme tespit edildiğinde hem kısa dönem dinamiklerini hem de uzun dönem dengeye dönüş hızını (ECT) aynı anda modellemekte; bu sayede Tanzi etkisinin kısa ve uzun vadedeki yansımaları ayrıştırılabilmektedir. DOLS ve FMOLS ise VECM'in ürettiği uzun dönem katsayıları seri korelasyon ve içsellik sorunlarına karşı güçlü alternatiflerle doğrulamakta; iki ayrı tahmincinin tutarlılığı çapraz geçerlilik sağlamaktadır. Bu bütünlük yaklaşım, hem kısa dönem dinamikleri hem de uzun dönem denge ilişkilerini tek bir tutarlı çerçevede ele almaya imkân tanımaktadır.

Zaman serisi analizinin temel koşulu olan durağanlık varsayımını test etmek amacıyla Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testleri uygulanmaktadır (Dickey ve Fuller, 1979; Phillips ve Perron, 1988). Her iki test de farklı gecikme yapıları ve varyans düzeltmeleri açısından birbirini tamamlayan özellikler taşıdığından birlikte kullanılmaktadır. Birim kök testlerinde sabitli ve trendli modeller ayrı ayrı tahmin edilmektedir.

Değişkenlerin eşbütünleşik olup olmadığını test etmek için Johansen (1988, 1991) eşbütünleşme yaklaşımı benimsenmektedir. Bu yöntem, maksimum özdeğer ve iz istatistikleri aracılığıyla eşbütünleşme vektörlerinin sayısını belirlemektedir. Johansen yöntemi, çoklu eşbütünleşme vektörlerinin varlığına izin verdiği için iki değişkenli Engle-Granger yaklaşımına kıyasla daha kapsamlı bir analiz sunmaktadır (Engle ve Granger, 1987).

Eşbütünleşme ilişkisinin tespit edilmesi durumunda kısa dönem dinamiklerini modellemek için Vektör Hata Düzeltme

Modeli (VECM) uygulanmaktadır. VECM, değişkenler arasındaki uzun dönem denge ilişkisini yakalayan hata düzeltme terimini (ECT) kısa dönem denklemlere dahil etmektedir. Hata düzeltme terimi katsayısının istatistiksel olarak anlamlı ve negatif olması uzun dönem dengeye yakınsama için zorunlu koşuldur.

Uzun dönem katsayıların tutarlı biçimde tahmin edilmesi amacıyla Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) ve Tamamen Değiştirilmiş En Küçük Kareler (FMOLS) yöntemleri uygulanmaktadır. DOLS, Stock ve Watson (1993) tarafından geliştirilerek açıklayıcı değişkenlerin ileri ve gecikmeli fark değerlerini regresyon denklemine eklemekte; böylece içsellik ve seri korelasyon sorunlarını gidermektedir. FMOLS ise Phillips ve Hansen (1990) tarafından önerilmiş olup otokorelasyon ve heteroskedastisite ile başa çıkmak üzere semiparametrik bir düzeltme mekanizması kullanmaktadır.

Model Denklemleri

Kısa ve uzun dönem ilişkilerinin belirlenmesi amacıyla aşağıdaki modeller oluşturulmuştur:

Uzun dönem temel denklem:

$$TAX_t = \alpha_0 + \alpha_1 INF_t + \alpha_2 GROWTH_t + \alpha_3 BDEF_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

VECM kısa dönem denklemi:

$$\Delta TAX_t = \beta_0 + \Sigma \beta_{1i} \Delta TAX_{t-i} + \Sigma \beta_{2i} \Delta INF_{t-i} + \Sigma \beta_{3i} \Delta GROWTH_{t-i} + \Sigma \beta_{4i} \Delta BDEF_{t-i} + \lambda ECT_{t-1} + \mu_t \quad (2)$$

DOLS uzun dönem tahmini:

$$TAX_t = \gamma_0 + \gamma_1 INF_t + \gamma_2 GROWTH_t + \gamma_3 BDEF_t + \Sigma \delta_i \Delta INF_{t+i} + \nu_t \quad (3)$$

Denklem 1'de uzun dönemde enflasyonun Tanzi etkisi çerçevesinde negatif olması beklenmektedir ($\alpha_1 < 0$). Denklem 2'de hata düzeltme terimi katsayısının (λ) negatif ve istatistiksel olarak

anlamalı olması, kısa dönemde sapmaların uzun dönem dengeye geri döndüğüne işaret etmektedir. Denklem 3'te DOLS tahmincisi içsellik ve seri korelasyon sorunlarını gidermek için enflasyonun ileri ve gecikmeli fark değerlerini içermektedir. Modellerde kullanılan tüm değişkenler logaritmik dönüşüme tabi tutulmamış; oransal değerler (GSYİH'ye oran veya büyüme oranı) olarak doğrudan kullanılmıştır. Bu tercih metodolojik bir tercih olarak bilinçli biçimde yapılmıştır: söz konusu değişkenler zaten oran veya yüzde değişim biçiminde ifade edildiğinden logaritmik dönüşüm ekonomik yorumu güçleştirmekte, katsayıları yarı-esneklik yerine esneklik olarak yorumlamayı gerektirmektedir. Öte yandan oransal değişkenlere log dönüşümü uygulanması, özellikle negatif değer içeren bütçe dengesi (BDEF) gibi değişkenler için tanım kümesi sorunları doğurmaktadır. Bu nedenle literatürde de benzer çalışmaların büyük bölümü (Agha ve Khan, 2006; Atgür, 2021) ham oran değerlerini tercih etmektedir.

Ampirik Bulgular

Tanımlayıcı İstatistikler

Analizde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 2'de sunulmaktadır. 1990-2023 dönemine ait yıllık gözlemler incelendiğinde Türkiye'nin bu dönemde son derece geniş bir enflasyon bandında seyrettiği görülmektedir. Enflasyon oranının ortalama yüzde otuz altı düzeyinde gerçekleştiği ve standart sapmasının yüzde otuz ikinin üzerinde olduğu görülmektedir; bu durum söz konusu dönemde yaşanan derin enflasyon dalgalanmalarını yansıtmaktadır. Vergi gelirlerinin GSYİH'ye oranı ise ortalama yüzde yirmi civarında gerçekleşmiş; büyüme oranı ve bütçe dengesi de beklendiği üzere geniş bir aralıkta dalgalanmıştır.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler (1990-2023)

Değişken	Ortalama	Medyan	Std. Sapma	Min.	Max.
TAX (%)	19.84	19.42	3.21	13.18	26.53
INF (%)	36.14	18.36	32.87	6.25	106.27
GROWTH (%)	4.12	4.53	4.89	-5.96	11.11
BDEF (%)	-3.24	-2.41	3.18	-11.87	1.29
INDT (%)	61.38	62.14	5.74	49.23	73.61

Kaynak: TÜİK, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Dünya Bankası WDI, IMF WEO verilerinden hesaplanmıştır.

Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenlerin durağanlık özelliklerini araştırmak üzere uygulanan ADF ve PP birim kök testlerinin sonuçları Tablo 3'te sunulmaktadır. Testler hem sabitli hem de sabitli-trendli modeller için gerçekleştirilmiştir. Gecikme uzunlukları AIC kriteri ile belirlenmiştir (Dickey ve Fuller, 1979; Phillips ve Perron, 1988).

Tablo 3: ADF ve PP Birim Kök Test Sonuçları

Değişken	ADF (Sabitli)		ADF (Sabitli+Trendli)		PP (Sabitli)		Karar
	Düze y	1. Fark	Düze y	1. Fark	Düze y	1. Fark	

TAX	-1.82	- 5.34** *	-2.14	- 5.61** *	-1.97	- 6.12** *	I(1)
INF	-2.03	- 6.47** *	-2.38	- 6.73** *	-2.11	- 7.02** *	I(1)
GROWTH	- 3.41* *	-	- 3.65* *	-	- 3.54* *	-	I(0)
BDEF	-2.17	- 4.89** *	-2.44	- 5.13** *	-2.28	- 5.42** *	I(1)
INDT	-1.63	- 4.23** *	-1.89	- 4.47** *	-1.74	- 4.68** *	I(1)

Not: *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.10 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir. Kritik değerler MacKinnon (1996) tablolarından alınmıştır. Gecikme uzunlukları AIC kriteri ile belirlenmiştir.

Tablo 3'te görüldüğü üzere GROWTH değişkeni düzeyde durağan (I(0)) iken diğer değişkenler (TAX, INF, BDEF, INDT) birinci farkta durağan (I(1)) olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, söz konusu I(1) değişkenler arasında eşbütünleşme analizi uygulanmasının teorik ön koşulunu karşılamaktadır. GROWTH değişkeninin I(0) olması nedeniyle VECM analizinde kontrol değişkeni olarak kullanılacak; ancak eşbütünleşme testine dahil edilmeyecektir.

Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

TAX, INF ve BDEF değişkenleri arasındaki uzun dönemli denge ilişkisini araştırmak için Johansen (1988, 1991) eşbütünleşme

testi uygulanmıştır. Test için uygun gecikme uzunluğu VAR modelinde bilgi kriterleri (AIC, SC, HQ) ile belirlenmiş; optimal gecikme uzunluğu iki olarak saptanmıştır. Test sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4: Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

H ₀ Hipotezi	İz İstatistiği	%5 Kritik Değer	Maks. Özdeğer	%5 Kritik Değer
$r = 0$ (Eşbütünleşme yok)	48.37***	29.68	32.14***	21.13
$r \leq 1$ (En fazla 1)	18.62*	15.41	12.87	14.26
$r \leq 2$ (En fazla 2)	6.23	3.76	6.23	3.76

Not: *** $p < 0.01$, * $p < 0.10$. Kritik değerler Osterwald-Lenum (1992) tablolarından alınmıştır. Gecikme uzunluğu: 2 (AIC kriteri).

Tablo 4'te yer alan sonuçlara göre hem iz istatistiği hem de maksimum özdeğer istatistiği, en az bir eşbütünleşme vektörünün varlığını yüzde bir anlamlılık düzeyinde ortaya koymaktadır. " $r = 0$ " hipotezi her iki test istatistiği için de reddedilmekte; " $r \leq 1$ " hipotezi ise yalnızca iz istatistiği ile yüzde on düzeyinde reddedilmektedir. Bu bulgular, analiz dönemi itibarıyla TAX, INF ve BDEF değişkenleri arasında uzun dönemde anlamlı ve istikrarlı bir eşbütünleşme ilişkisinin var olduğuna işaret etmektedir. Söz konusu bulgu, Tanzi etkisinin Türkiye'de uzun dönemli bir olgu olduğu hipotezini destekler niteliktedir. Bu sonuç, Türkiye literatüründe enflasyon ve kamu maliyesi değişkenleri arasında uzun dönem ilişki bulan önceki çalışmalarla örtüşmektedir. Nitekim Altunöz (2018),

1987-2015 dönemi için ARDL sınır testi çerçevesinde enflasyon ile bütçe dengesi arasında güçlü bir uzun dönem ilişkisi tespit etmiştir. Benzer biçimde Biçen vd., (2015), 1999-2014 dönemi için Johansen eşbütünleşme testiyle Olivera-Tanzi etkisinin uzun dönemde geçerliliğini doğrulamıştır. Uluslararası kanıtlar açısından ise Agha ve Khan (2006) Pakistan için, Güneş (2020) ise seçilmiş OECD ülkeleri için enflasyon ile vergi gelirleri arasında benzer uzun dönemli eşbütünleşme ilişkileri raporlamıştır. Bu karşılaştırmalı tablo, bulgularımızın hem Türkiye hem de uluslararası literatürde sağlam bir dayanak noktasına sahip olduğunu göstermektedir.

VECM Sonuçları

Değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin tespit edilmesinin ardından Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) tahmin edilmiştir. VECM, hem kısa dönem dinamiklerini hem de uzun dönem denge ilişkisine dönüşü modelleyen hata düzeltme terimini (ECT) içermektedir. Tablo 5'te vergi gelirleri (ΔTAX) denkleminde ait temel VECM sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 5: VECM Sonuçları (Bağımlı Değişken: ΔTAX)

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	p-Değeri
ECT (Hata Düzeltme Terimi)	-0.3847	0.0921	-4.176	0.0002***
$\Delta INF(-1)$	-0.0412	0.0189	-2.179	0.0371**
$\Delta INF(-2)$	-0.0284	0.0172	-1.651	0.1087
$\Delta TAX(-1)$	0.2134	0.1647	1.296	0.2043

Δ GROWTH	0.1872	0.0634	2.952	0.0062***
Δ BDEF(-1)	0.1023	0.0841	1.217	0.2324
Sabit	0.3241	0.1823	1.778	0.0856*
R ²	0.6847			
Düzeltilmiş R ²	0.6124			

Not: *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.10. ECT: Hata Düzeltme Terimi.

Tablo 5'teki bulgular birkaç açıdan değerlendirilmelidir. Her şeyden önce hata düzeltme terimi katsayısı (ECT = -0.3847) negatif işaretli ve yüzde bir düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç, herhangi bir dönemde uzun dönem dengeden sapma yaşandığında vergi gelirlerinin dönem başına yaklaşık yüzde otuz sekiz oranında dengeye geri döndüğüne işaret etmektedir. Söz konusu düzeltme hızı, Türkiye'deki vergi gelirlerinin enflasyon şoklarına karşı orta ölçekte bir toparlanma kapasitesi sergilediğini göstermektedir. Elde edilen ECT katsayısı, literatürdeki benzer çalışmalarla kıyaslandığında makul ve tutarlı bir aralıkta yer almaktadır. Tekin-Koru ve Özmen (2003), Türkiye için bütçe açığı, para arzı ve enflasyon arasındaki VECM modelinde hata düzeltme hızını yüzde yirmi beş ile kırk arasında tahmin etmiştir; bu oran çalışmamızın bulgusuyla uyum içindedir. Atgür (2021) ise 1994-2021 dönemi için ARDL çerçevesinde uzun dönem dengeye yakınsamanın orta düzeyde gerçekleştiğini raporlamış ve bu durumu Türkiye'deki kurumsal atalete bağlamıştır. Yavaş bir yakınsama hızı, tahakkuk-tahsilat gecikme yapısının kısa sürede dönüştürülemediğini ve bu nedenle Tanzi etkisinin kronik bir karakter kazandığını ima etmektedir.

Kısa dönem dinamikleri açısından bakıldığında bir dönem

gecikmeli enflasyon değişimi ($\Delta INF(-1)$) yüzde beş anlamlılık düzeyinde negatif ve anlamlı bir katsayıya sahipken iki dönem gecikmeli değişim ($\Delta INF(-2)$) istatistiksel olarak anlamsız kalmaktadır. Bu durum, enflasyondaki artışın bir sonraki dönemde vergi gelirlerini kısaltarak Tanzi etkisinin kısa vadede de işlediğini göstermekle birlikte bu etkinin zamanla zayıfladığına işaret etmektedir. Bu bulgu, Yalçın (2020)'ın SVAR analizi bulgularıyla kısmen örtüşmektedir: Yalçın, 2006-2019 döneminde enflasyonun kısa dönemde vergi gelirlerini olumsuz etkilediğini, ancak etkinin alt dönemlere göre değişkenlik gösterdiğini ortaya koymuştur. Çam ve Temur (2021) de enflasyon, bütçe açığı ve vergi gelirleri arasındaki kısa dönem dinamiklerinin karmaşık ve dönem duyarlı bir yapıya sahip olduğunu vurgulamıştır; birinci gecikmenin anlamlı, ikinci gecikmenin anlamsız çıkması bu karmaşık yapının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Reel büyüme ($\Delta GROWTH$) ise yüzde bir anlamlılık düzeyinde pozitif ve anlamlı bir katsayıya sahip olup ekonomik genişleme dönemlerinde vergi tabanının genişlediği ve vergi gelirlerinin arttığı bulgusunu desteklemektedir. Bu sonuç Çalcalı ve Altınar (2019)'ın OECD ülkeleri için raporladığı büyüme-vergi geliri pozitif ilişkisiyle de uyumludur.

DOLS ve FMOLS Sonuçları

Uzun dönem katsayıların tutarlı tahmini için uygulanan DOLS ve FMOLS yöntemlerinin sonuçları Tablo 6'da karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır. Her iki yöntem de OLS tahmincisinin seri korelasyon ve içsellik sorunlarına karşı sağlam alternatifler olarak öne çıkmakta; tahminlerin güvenilirliğini artırmaktadır (Stock ve Watson, 1993; Phillips ve Hansen, 1990).

*Tablo 6: DOLS ve FMOLS Uzun Dönem Tahmin Sonuçları
(Bağımlı Değişken: TAX)*

Değişken	DOLS		FMOLS		Beklene n İşaret
	Katsayı	t- İstatistiği	Katsayı	t- İstatistiği	
INF	- 0.0681** *	-4.827	- 0.0647** *	-4.513	Negatif (Tanzi)
GROWTH	0.2841** *	3.714	0.2763** *	3.584	Pozitif
BDEF	-0.1423**	-2.318	-0.1387**	-2.241	Belirsiz
Sabit	22.47***	18.24	22.31***	18.07	-
R ²	0.8734		0.8612		

Not: *** p<0.01, ** p<0.05. DOLS'te gecikme ve ilerleme uzunluğu: 1 (AIC kriteri). Standart hatalar Newey-West yöntemi ile düzeltilmiştir.

Tablo 6'nın bulguları teorik beklentilerle büyük ölçüde örtüşmektedir. Enflasyon değişkeni (INF) hem DOLS hem de FMOLS tahmininde yüzde bir anlamlılık düzeyinde negatif ve anlamlı bir katsayıya sahiptir. DOLS tahminine göre enflasyon oranındaki bir puanlık artış vergi gelirlerinin GSYİH'ye oranını yaklaşık 0.068 puan azaltmaktadır. FMOLS tahmincisi de benzer bir katsayı üretmiş (-0.065) ve her iki tahmin birbiriyle tutarlılık göstermiştir. Bu bulgu, Tanzi (1977) tarafından öngörülen ilişkiyi ampirik olarak doğrular niteliktedir. Katsayının büyüklüğü literatürdeki benzer bulgularla karşılaştırıldığında tutarlı bir aralıkta

yer almaktadır. Şen (2003), 1987-2000 dönemi için Türkiye'de tahakkuk-tahsilat gecikme katsayısını benzer bir negatif yönde tahmin etmiş; Altunöz (2018) ise 1987-2015 döneminde enflasyonun vergi gelirlerini reel olarak eritmekte olduğunu hem kısa hem de uzun dönem için doğrulamıştır. Akduğan (2020), dolaylı vergiler özelinde 2004-2019 dönemi için ARDL sınır testiyle enflasyon katsayısını negatif ve anlamlı bulmuştur. Uluslararası literatürde Agha ve Khan (2006) Pakistan için benzer büyüklükte negatif katsayılar raporlamış; Güneş (2020) seçilmiş OECD ülkelerinde vergi gelirlerinin enflasyona anlamlı negatif duyarlılık gösterdiğini tespit etmiştir. Tüm bu karşılaştırmalar, çalışmamızın $-0.065/-0.068$ katsayı tahminlerinin hem Türkiye hem uluslararası literatürle güçlü bir iç tutarlılık içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Reel büyüme değişkeni (GROWTH) her iki yöntemde de pozitif ve yüzde bir düzeyinde anlamlı çıkmıştır; ekonomik büyüme vergi tabanını genişleterek vergi gelirlerini artırmaktadır. Bu bulgu, Çalcalı ve Altınır (2019)'ın OECD ülkeleri için panel veri analizi ile Güvenek vd. (2010)'nin Türkiye özelinde VAR tahminleri aracılığıyla ortaya koyduğu büyüme-vergi geliri pozitif ilişkisini teyit etmektedir. Bütçe dengesi değişkeni (BDEF) ise negatif ve yüzde beş düzeyinde anlamlı bir katsayıya sahip olup bütçe açığındaki genişlemenin vergi gelirlerinin GSYİH'ye oranını olumsuz etkilediğini göstermektedir; bu bulgu yüksek bütçe açığı dönemlerinde mali disiplin eksikliğinin vergi tabanını daraltabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Tanı Testleri

VECM ve DOLS modellerinin geçerliliğini sınamak amacıyla bir dizi tanı testi uygulanmıştır. Artık terimlerinde otokorelasyon olup olmadığını test etmek için Breusch-Godfrey LM testi; değişen varyans için ARCH testi; normallik için Jarque-Bera testi; modelin doğru kurulup kurulmadığını test etmek için ise

RESET testi uygulanmıştır. Ayrıca CUSUM ve CUSUM kare testleri aracılığıyla parametrelerin örneklem dönemi boyunca kararlılığı incelenmiştir. Tablo 7'de tanı testlerine ait sonuçlar özetlenmektedir.

Tablo 7: Model Tanı Testleri

Test	İstatistik	p-Değeri	Sonuç
Breusch-Godfrey LM (2. derece)	$\chi^2(2) = 3.127$	0.2093	Sorun yok
ARCH Testi (1. derece)	$F(1,29) = 1.842$	0.1847	Sorun yok
Jarque-Bera Normallik	$\chi^2(2) = 2.841$	0.2415	Normal
Ramsey RESET	$F(2,26) = 0.937$	0.4038	Doğru model
CUSUM	-	-	Kararlı
CUSUM Kare	-	-	Kararlı

Not: Tüm testler VECM artık terimlerine uygulanmıştır. CUSUM ve CUSUM kare sonuçları yüzde beş anlamlılık düzeyindeki kritik bantları aşmamaktadır.

Tablo 7'nin sonuçları tahmin edilen modelin temel ekonometrik varsayımları karşıladığını ortaya koymaktadır. Artık terimlerde seri korelasyon, değişen varyans ve normallikten sapma tespit edilmemiş; RESET testi de model kurgulamasının doğru olduğuna işaret etmiştir. CUSUM ve CUSUM kare testleri aracılığıyla gerçekleştirilen yapısal kararlılık sınaması, katsayıların 1990-2023 döneminin tamamında yüzde beş anlamlılık bandı içinde kaldığını göstermiştir; bu durum tahminlerin dönemler arası kararlılığını desteklemektedir.

Granger Nedensellik Testi

Değişkenler arasındaki yön ilişkisini belirlemek amacıyla VECM çerçevesinde Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Hem kısa dönem nedenselliği hem de uzun dönem nedenselliği incelenmektedir. Sonuçlar Tablo 8'de sunulmaktadır.

Tablo 8: VECM Tabanlı Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Nedensellik Yönü	χ^2 İstatistiği	p-Değeri	Karar
INF → TAX (Kısa dönem)	6.234	0.0443**	Nedensellik var
TAX → INF (Kısa dönem)	2.817	0.2445	Nedensellik yok
GROWTH → TAX (Kısa dönem)	8.472	0.0144**	Nedensellik var
BDEF → TAX (Kısa dönem)	3.214	0.2005	Nedensellik yok
ECT (Uzun dönem nedensellik)	-0.3847	0.0002***	Uzun dönem nedensellik var

Not: *** p<0.01, ** p<0.05. Kısa dönem nedensellik Wald testine (χ^2) dayanmaktadır. Uzun dönem nedensellik ECT katsayısının anlamlılığından türetilmektedir.

Tablo 8'deki bulgular; enflasyondan vergi gelirlerine doğru kısa dönemde istatistiksel olarak anlamlı bir nedensellik ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Tersine, vergi gelirlerinden enflasyona doğru ise anlamlı bir nedensellik bulunmamaktadır. Bu asimetrik nedensellik yapısı, Tanzi etkisinin Türkiye'de tek yönlü bir aşındırma mekanizması olarak işlediğine işaret etmektedir. Söz

konusu bulgu, Türkiye literatürü ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Güvenek, Alptekin ve Çetinkaya (2010), VAR analizi çerçevesinde enflasyon şoklarının dolaylı vergi gelirleri üzerinde hem kısa hem uzun dönemde belirleyici olduğunu saptamış; vergi gelirlerinden enflasyona doğru anlamlı bir geri besleme bulamamıştır. Erdoğan ve Erdoğan (2018), 2006-2017 dönemi için VAR yöntemiyle Türkiye'de enflasyondan kamu harcamalarına ve vergi gelirlerine doğru pozitif tek yönlü bir etkiyi belgelerken ters yönde anlamlı bir nedensellik raporlamamıştır. Akdoğan (2020) de Toda-Yamamoto nedensellik testi çerçevesinde TÜFE'den dolaylı vergi gelirlerine doğru tek yönlü bir nedensellik bulmuştur. Uluslararası literatürde Agha ve Khan (2006) Pakistan için benzer asimetrik nedensellik örüntüsünü doğrulamıştır. Bu karşılaştırmalı çerçeve, enflasyonun vergi gelirleri üzerindeki nedensellik ilişkisinin Türkiye'ye özgü olmadığını; aksine, tahakkuk-tahsilat gecikmesi yapısının sürdüğü gelişmekte olan ülkelerde yaygın ve tutarlı bir örüntü oluşturduğunu güçlü biçimde desteklemektedir. Büyüme değişkeninin vergi gelirleri üzerindeki kısa dönem nedenselliği de anlamlıdır ve vergi tabanının ekonomik konjonktürle yakından bağlantılı olduğunu doğrulamaktadır. Hata düzeltme teriminin anlamlılığı ise uzun dönemde söz konusu değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini güçlü biçimde desteklemektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, 1990-2023 dönemine ait yıllık veri seti kullanılarak Türkiye'de enflasyon ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi Tanzi etkisi çerçevesinde ampirik olarak araştırmıştır. Johansen eşbütünleşme analizi, VECM, DOLS ve FMOLS yöntemlerini bir arada kullanan bu çalışmadan elde edilen başlıca bulgular aşağıda özetlenebilir.

Birinci olarak, birim kök testleri temel değişkenlerin birinci farkta durağan olduğunu ortaya koymuş; bu durum söz konusu

değişkenler arasında uzun dönem denge ilişkisinin araştırılmasının teorik zeminini hazırlamıştır. İkinci olarak, Johansen eşbütünleşme testi vergi gelirleri, enflasyon ve bütçe dengesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir uzun dönem ilişkinin varlığını teyit etmiştir. Bu bulgu, söz konusu değişkenlerin birlikte hareket ettiğini ve geçici sapmalardan sonra yeniden uzun dönem dengeye yakınsadığını göstermektedir.

Üçüncü ve en kritik bulgu olarak, DOLS ve FMOLS tahminleri enflasyonun vergi gelirleri üzerinde uzun dönemde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Enflasyon oranındaki bir puanlık artış vergi gelirlerinin GSYİH'ye oranını yaklaşık 0.065-0.068 puan azaltmaktadır. Bu bulgu, Tanzi (1977) tarafından öngörülen mekanizmayı doğrulamakta ve Türkiye'de Tanzi etkisinin ampirik geçerliliğini kanıtlamaktadır. Dördüncü olarak, VECM analizi hata düzeltme teriminin negatif ve anlamlı olduğunu göstermiş; yani uzun dönem dengeden sapmaların dönem başına yaklaşık yüzde otuz sekiz oranında düzeldiğini ortaya koymuştur. Bu hız, pek çok gelişmekte olan ülkeyle kıyaslandığında orta düzeyde bir yakınsama hızına işaret etmektedir.

Beşinci olarak, Granger nedensellik testleri enflasyondan vergi gelirlerine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığını ortaya koymuş; bu asimetric yapı Tanzi etkisinin Türkiye'de baskın bir mekanizma olduğunu güçlü biçimde desteklemektedir. Altıncı olarak, reel ekonomik büyümenin vergi gelirleri üzerindeki pozitif etkisi hem kısa hem de uzun dönemde anlamlı çıkmıştır; sürdürülebilir büyümenin vergi tabanını genişlettiği ve enflasyonun olumsuz etkilerini kısmen telafi edebildiği görülmektedir.

Bu bulgular ışığında Türkiye'nin vergi ve maliye politikası açısından birkaç kritik öneride bulunulabilir. Her şeyden önce, tahakkuk ile tahsilat arasındaki gecikme süresini kısaltacak idari ve teknolojik reformların hız kazanması büyük önem taşımaktadır. E-

beyan, e-fatura ve e-tahsilat altyapısının genişletilmesi Tanzi etkisinin aşındırıcı potansiyelini doğrudan sınırlayacaktır. Nitekim Türkiye'de 2010'lu yıllardan itibaren uygulamaya konulan e-dönüşüm politikaları bu alanda atılmış olumlu adımlar olarak değerlendirilmektedir; ancak etkinin tam olarak ölçülmesi gelecek araştırmaların öncelikli gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır.

İkinci olarak, enflasyonla mücadele politikalarının maliye politikasıyla eşgüdümlü yürütülmesi gerekmektedir. Kronik enflasyon ortamları yalnızca para politikasının değil, maliye politikasının da temel sorunudur; çünkü vergi gelirlerindeki reel erozyon bütçe dengesi üzerinde kalıcı baskılar oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin 2021-2023 döneminde uygulanan alışılmadık para politikasının vergi gelirleri üzerindeki yansımaları yakından izlenmelidir. Üçüncü olarak, vergi mevzuatında enflasyona endeksleme mekanizmalarının hayata geçirilmesi, özellikle doğrudan vergilerde gecikme dönemindeki reel değer kayıplarını azaltmaya katkıda bulunacaktır.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları da göz önünde bulundurulmalıdır. Yıllık veri kullanımı mevsimsel ve çeyreklik dalgalanmaları yakalamamaktadır; çeyreklik veya aylık analizler gelecek çalışmalar için önemli bir araştırma boşluğu sunmaktadır. Ayrıca bu çalışma vergi gelirlerini tek bir değişken olarak ele almakta; gelir vergisi, kurumlar vergisi, KDV gibi farklı vergi kalemlerindeki Tanzi etkisi ayrımlarını incelememektedir. Vergi türüne göre disaggregated (ayrıştırılmış) analizler, politika tasarımı açısından çok daha somut ve hedefe yönelik bilgiler üretebilecektir. Son olarak, Türkiye'nin yaşadığı dönüşümleri hesaba katan Markov-switching veya Threshold VECM modelleri gibi doğrusal olmayan yaklaşımlar, Tanzi etkisinin farklı enflasyon rejimlerindeki işleyişini daha ayrıntılı biçimde ortaya koyabilecektir.

Sonuç olarak bu çalışma, Tanzi etkisinin Türkiye'de ampirik

olarak geçerli ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunu kanıtlamaktadır. Enflasyonun kontrol altına alınması, etkin vergi yönetimi ve dijital dönüşümün derinleştirilmesi; vergi gelirlerinin reel değerinin korunması ve dolayısıyla kamu maliyesinin sürdürülebilirliği açısından belirleyici politika öncelikleri olmaya devam etmektedir.

Kaynakça

Abdioğlu, Z., & Terzi, H. (2009). Enflasyon ve bütçe açıkları ilişkisi: Tanzi ve Patinkin etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(2), 195–211.

Agha, A. I., & Khan, M. S. (2006). An empirical analysis of fiscal imbalances and inflation in Pakistan. *SBP Research Bulletin*, 2(2), 343–362.

Aghevli, B. B., & Khan, M. S. (1978). Government deficits and the inflationary process in developing countries. *IMF Staff Papers*, 25(3), 383–416. <https://doi.org/10.2307/3866541>

Akduğan, U. (2020). Enflasyon ve dolaylı vergiler arasındaki bağlantı: Türkiye örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(4), 2248–2262. <https://doi.org/10.33206/mjss.571736>

Altunöz, U. (2018). Enflasyon ve bütçe açıkları arasındaki ilişki bağlamında Olivera-Tanzi ve Patinkin etkisinin Türkiye'de geçerliliği. *Vergi Dünyası Dergisi*, (438), 21–33.

Atgür, M. (2021). Türkiye'de kamu kesimi bütçe açıkları ve enflasyon ilişkisinin ARDL sınır testi yöntemi ile incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 231–252.

Barro, R. J. (1995). *Inflation and economic growth* (NBER Working Paper No. 5326). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w5326>

Biçen, Ö. F., Görüş, M. Ş., & Türköz, K. (2015). Olivera-Tanzi ve Patinkin etkilerinin Türkiye'de geçerliliğinin incelenmesi. *Maliye Dergisi*, (168), 170–185.

Blanchard, O. J., & Fischer, S. (1989). *Lectures on macroeconomics*. MIT Press.

Bulutoğlu, K. (1978). *Türk vergi sistemi* (3. bs.). Fakülteler Matbaası.

Calvo, G. A., & Végh, C. A. (1992). Currency substitution in developing countries: An introduction (IMF Working Paper No. WP/92/40). International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9781451848007.001>

Çalcalı, Ö., & Altın, A. (2019). Makroekonomik açıdan vergi gelirlerinin belirleyicileri: OECD ülkeleri üzerine bir uygulama. *Maliye ve Finans Yazıları*, (112), 175–198.

Çam, M., & Temur, Y. (2021). Enflasyon, bütçe açığı ve vergi gelirleri ilişkisi: Türkiye örneği. *Journal of Applied and Theoretical Social Sciences*, 3(1), 50–68.

Çavuşoğlu, A. T. (2005). Vergi gelirleri ve kamu harcamaları açısından enflasyon: Tanzi ve ters-Tanzi etkileri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 35–52.

Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American Statistical Association*, 74(366), 427–431. <https://doi.org/10.2307/2286348>

Doğru, B. (2014). Yüksek enflasyon dönemlerinde bütçe açığı ve enflasyon arasında nedensellik ilişkisi var mıdır? 1978–2002 dönemi Türkiye örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(1), 113–129.

Dünya Bankası. (2020). *World development indicators 2020*. World Bank Group. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1591-9>

Easterly, W., & Schmidt-Hebbel, K. (1994). Fiscal adjustment and macroeconomic performance: A synthesis. In W. Easterly, C. A. Rodriguez, & K. Schmidt-Hebbel (Eds.), *Public*

sector deficits and macroeconomic performance (pp. 15–78). Oxford University Press.

Engle, R. F., & Granger, C. W. J. (1987). Co-integration and error correction: Representation, estimation, and testing. *Econometrica*, 55(2), 251–276. <https://doi.org/10.2307/1913236>

Erdoğan, S., & Erdoğan, A. (2018). Türkiye ekonomisine yönelik Tanzi ve Patinkin etkilerinin VAR analizi (2006–2017). *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 1–10. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.319259>

Fischer, S., Sahay, R., & Végh, C. A. (1996). Stabilization and growth in transition economies: The early experience. *Journal of Economic Perspectives*, 10(2), 45–66. <https://doi.org/10.1257/jep.10.2.45>

Güvenek, B., Alptekin, V., & Çetinkaya, M. (2010). Enflasyon ve dolaylı vergilerden elde edilen gelirler arasındaki ilişkinin VAR yöntemiyle analizi. *Kamu-İş Dergisi*, 11(3), 1–28.

Güneş, H. (2020). Seçilmiş OECD ülkelerinde vergi gelirlerinin enflasyona etkisi. *Fiscaoeconomia*, 4(2), 422–436. <https://doi.org/10.25295/fsecon.2020.02.020>

Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2023). *Merkezi yönetim bütçe istatistikleri 1990–2023*. Strateji Geliştirme Başkanlığı. <https://www.hmb.gov.tr>

Heller, P. S., Haas, R. D., & Mansur, A. S. (1988). *A review of the fiscal impulse measure* (IMF Occasional Paper No. 44). International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9781557750174.084>

IMF. (2021). *World economic outlook: Managing divergent recoveries*. International Monetary Fund.

Johansen, S. (1988). Statistical analysis of cointegration vectors. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12(2–3), 231–254. [https://doi.org/10.1016/0165-1889\(88\)90041-3](https://doi.org/10.1016/0165-1889(88)90041-3)

Johansen, S. (1991). Estimation and hypothesis testing of cointegration vectors in Gaussian vector autoregressive models. *Econometrica*, 59(6), 1551–1580. <https://doi.org/10.2307/2938278>

Karadeniz, Y. (2022). Enflasyon ve bütçe açığı arasındaki kuadratik ilişki: Türkiye örneği. *Sayıştay Dergisi*, 33(125), 291–309. <https://doi.org/10.52836/sayistay.1140367>

Kleven, H. J., Kreiner, C. T., & Saez, E. (2016). Why can modern governments tax so much? An agency model of firms as fiscal intermediaries. *Economica*, 83, 219–246. <https://doi.org/10.1111/ecca.12182>

MacKinnon, J. G. (1996). Numerical distribution functions for unit root and cointegration tests. *Journal of Applied Econometrics*, 11(6), 601–618.

Mankiw, N. G. (1987). The optimal collection of seigniorage: Theory and evidence. *Journal of Monetary Economics*, 20(2), 327–341.

Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1989). *Public finance in theory and practice* (5th ed.). McGraw-Hill.

OECD. (2023). *Revenue statistics 2023: Tax revenue trends in the OECD*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/8625f8e5-en>

Olivera, J. H. G. (1967). Money, prices and fiscal lags: A note on the dynamics of inflation. *Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review*, 20(82), 258–267.

Osterwald-Lenum, M. (1992). A note with quantiles of the asymptotic distribution of the maximum likelihood cointegration rank test statistics. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 54(3), 461–472. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0084.1992.tb00013.x>

Özatay, F. (2000). The 1994 currency crisis in Turkey. *Journal of Policy Reform*, 3(4), 327–352. <https://doi.org/10.1080/13841280008523409>

Patnaik, I., & Shah, A. (2012). Did the Indian capital controls work as a tool of macroeconomic policy? *IMF Economic Review*, 60(3), 439–464. <https://doi.org/10.1057/imfer.2012.13>

Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289–326. <https://doi.org/10.1002/jae.616>

Phillips, P. C. B., & Hansen, B. E. (1990). Statistical inference in instrumental variables regression with I(1) processes. *Review of Economic Studies*, 57(1), 99–125. <https://doi.org/10.2307/2297545>

Phillips, P. C. B., & Perron, P. (1988). Testing for a unit root in time series regression. *Biometrika*, 75(2), 335–346. <https://doi.org/10.2307/2336182>

Sargent, T. J., & Wallace, N. (1981). Some unpleasant monetarist arithmetic. *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, 5(3), 1–17.

Stock, J. H., & Watson, M. W. (1993). A simple estimator of cointegrating vectors in higher order integrated systems. *Econometrica*, 61(4), 783–820. <https://doi.org/10.2307/2951763>

Şen, H. (2003). Olivera-Tanzi etkisi: Türkiye üzerine ampirik bir çalışma. *Maliye Dergisi*, (143), 1–28.

Şen, H., & Sağbaşı, İ. (2016). *Vergi teorisi ve politikası* (2. bs.). Barış Arıkan Yayınları.

Tanzi, V. (1977). Inflation, lags in collection, and the real value of tax revenue. *IMF Staff Papers*, 24(1), 154–167.

Tanzi, V. (1978). Inflation, real tax revenue, and the case for inflationary finance: Theory with an application to Argentina. *IMF Staff Papers*, 25(3), 417–451.

Tanzi, V. (1989). The impact of macroeconomic policies on the level of taxation and the fiscal balance in developing countries. *IMF Staff Papers*, 36(3), 633–656.

Tekin-Koru, A., & Özmen, E. (2003). Budget deficits, money growth and inflation: The Turkish evidence. *Applied Economics*, 35(5), 591–596. <https://doi.org/10.1080/0003684022000025440>

Turhan, S. (1993). *Vergi teorisi ve politikası* (5. bs.). Filiz Kitabevi.

TÜİK. (2023). *Tüketici fiyat endeksi ve GSYİH istatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://www.tuik.gov.tr>

Yalçın, E. (2020). Tanzi ve Patinkin etkilerinin Türkiye'de geçerliliğinin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 59–76. <https://doi.org/10.30803/adusobed.784611>

